

**TÜRK HALK MÜZİĞİ REPERTUVARINDA YER
ALAN HAVA, SU, ATEŞ, TOPRAK KAVRAMLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Gamze AKTAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Müzik Bilimleri Ana Sanat Dalı

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANASANAT DALI
MÜZİKOLOJİ SANAT DALI

TÜRK HALK MÜZİĞİ REPERTUVARINDA YER ALAN HAVA, SU, ATEŞ,
TOPRAK KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

(A Review on Air, Water, Fire, Earth Concepts in the Repertoire of Turkish Folk Music)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gamze AKTAŞ

Danışman: Doç. Dr. Hasan Tahsin SÜMBÜLLÜ

Erzurum

Nisan, 2023

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Fine Arts

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Gamze AKTAŞ tarafından hazırlanan “**TÜRK HALK MÜZİĞİ REPERTUVARINDA YER ALAN HAVA, SU, ATEŞ, TOPRAK KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME**” başlıklı çalışması 27 / 04 / 2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Müzik Bilimleri Ana Sanat Dalı, Müzikoloji Sanat Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Kemal BAKIR <i>Erzurum Teknik Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır
Danışman:	Doç. Dr. Hasan Tahsin SÜMBÜLLÜ <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Koray ÇELENK <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Ahmet Selim DOĞAN
Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“TÜRK HALK MÜZİĞİ REPERTUVARINDA YER ALAN HAVA, SU, ATEŞ, TOPRAK KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME”** başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

Aslı ıslak imzalıdır

27 / 04 / 2023

Gamze AKTAŞ

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

“Türk Halk Müziği Repertuvarında Yer Alan Hava, Su, Ateş, Toprak Kavramları Üzerine Bir İnceleme” isimli bu araştırmanın oluşumunda bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen, her ihtiyacımda yanımda olan danışman hocam Doç. Dr. Hasan Tahsin SÜMBÜLLÜ’ye, tez yazım sürecimde bulgular kısmının yorumlanmasında bilgi ve birikimleriyle katkıda bulunup farklı bakış açıları kazanmamı sağlayan Doç. Dr. Kemal BAKIR ve Prof. Dr. Hacı Ömer ÖZDEN’e, bulgular ve yorumlar bölümünde yer alan sınırlandırmalar ve problem cümlelerinin oluşumunda farklı bakış açısı sunarak katkıda bulunan Doç. Dr. Koray ÇELENK’e ve müzik eğitimim süresince bana emek veren Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü ve Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü’ndeki hocalarıma, maddi ve manevi her türlü desteğiyle yanımda olan değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Gamze AKTAŞ

ÖZ

TÜRK HALK MÜZİĞİ REPERTUVARINDA YER ALAN HAVA, SU, ATEŞ, TOPRAK KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gamze AKTAŞ

Nisan 2023, 154 sayfa

Amaç: İçerikleri bakımından çok geniş bir alanı kapsayan mitoloji, zengin bir anlam dünyasına sahiptir. Mitoloji anlatıların en eskisi sayılabileceğimiz mitler vasıtasıyla değişik sembol, imge ve simgelerle geçmiş zaman insanların durum ve olaylara bakış açılarından birer kesit sunmaktadır. Türk halk müziğinin bünyesinde barındırdığı kırık havalarda ve uzun havalarda mitolojik devirlerden itibaren geçmişin ayak izlerini ve derinlerden gelen sesini bağrında saklayan birer kültür hazinesidir. Bu gerçeklikten dolayı araştırmanın amacı; Türk halk müziği repertuvarında yer alan hava, su, ateş, toprak ve bu kavramlarla ilgili diğer kavramların mitolojik açıdan tespiti, kültürel hayatımızın önemli unsurlarından biri olan milli kimliğimiz ve geleneksel kodlarımızı tarihin derinliklerinden alıp, geleceğe, genç nesillere taşıyan en önemli yapı taşlarımızdan biri olan Türk halk müziği repertuvarının kültürel bellek yoluyla ele alınması şeklinde ifade edilmiştir.

Yöntem: Bu çalışmada, kaynak olarak seçilen TRT Türk halk müziği repertuvarında yer alan eserlerin güftelerinde geçen hava, su, ateş, toprak kavramları ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramlar, veri analizi türlerinden doküman analizi ve içerik analizi kullanılarak metin analizine tabi tutulmuş ve sayısal analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın bulgular ve sonuçlar bölümleri oluşturulmuştur.

Bulgular: Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre TRT Thm repertuvarında yer alan toplam 6333 eser incelenmiş olup 5258 kırık hava içerisinde 2345 ezgide ve 1075 uzun hava içerisinde 500 olmak üzere toplamda 2845 halk ezgisinde hava, su, ateş ve toprak ya da bu kavramlarla ilgili diğer kavramlar tespit edilmiştir. TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 kırık hava ve 500 uzun hava repertuvarında ise 110 eser Kırık hava, 44 eser ise Uzun hava olmak üzere 154 eserde Anasır-ı Erbaa unsuruna rastlanmıştır. TRT Thm repertuvarından elde edilen toplam 154 eser içerisinde soyut anlamlardan yola çıkılarak hava, su, ateş ve toprak kavramları ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramların anlam bakımından farklı kullanımları yorumlanmıştır.

Sonuç: Elde edilen bulgular doğrultusunda Hava ve hava ile ilgili 952 eser ve en fazla Duman, Yel, Gök ve Hava anahtar kelimelerinin kullanıldığı; Su ve su ile ilgili 2345 eser ve en fazla Su, Sel, Dere, Pınar, Çay ve Göl anahtar kelimelerinin kullanıldığı; Ateş ve ateş ile ilgili 592 eser ve en fazla Ateş, Atış, Kül, Duman, Od ve Nar anahtar kelimelerinin kullanıldığı; Toprak ve toprak ile ilgili 390 eser ve en fazla Kum/Gum, Toprak, Çöl, Kara Toprak ve Sahra/Şahra kelimelerinin kullanıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca ilgili repertuvarda toplam 154 Anasır-ı Erbaa unsurunun var olduğu tespit edilen repertuvar içerisinde 94 eserin dini içeriğe sahip olduğu da tespit edilmiştir. Türk halk müziği repertuvarının metin incelemesi ile konu bakımından hayatın var oluşu ve yok oluşunu mitolojik ve felsefik açıdan temellendiren konular içerisinde ele alınan Anasır-ı Erbaa diğer kadim medeniyetlerde olduğu gibi Türk kültüründe de derin izler bırakmıştır. Bu izleri Türk halk müziği metinlerinde bulmak bunun bir yansıması olarak düşünülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, Anasır-ı Erbaa, Hava, Su, Ateş, Toprak

ABSTRACT
MASTER DISSERTATION
A REVIEW ON AIR, WATER, FIRE, EARTH CONCEPTS IN THE
REPERTOIRE OF TURKISH FOLK MUSIC

Gamze AKTAŞ

April 2023, 154 pages

Purpose: Mythology, which covers a very wide area in terms of its content, has a rich world of meaning. Through myths, which can be considered the oldest of mythological narratives, mythology offers a cross-section of the perspectives of the people of the past on situations and events with different symbols, images and icons. The broken airs and long airs that Turkish folk music contains are cultural treasures that keep the footprints of the past and the voice coming from deep within its bosom since mythological times. Due to this reality, the aim of the research is; the determination of air, water, fire, earth and other concepts related to these concepts in the Turkish folk music repertoire from a mythological point of view, our national identity, which is one of the important elements of our cultural life, and the Turkish folk music repertoire, which is one of our most important building blocks that takes our traditional codes from the depths of history and carries them to the future and young generations, through cultural memory.

Method: In this study, the concepts of air, water, fire, earth and other concepts related to these concepts in the lyrics of the works in the TRT Turkish folk music repertoire selected as a source were subjected to text analysis using document analysis and content analysis, which are among the types of data analysis, and numerical analyzes were made. Accordingly, the findings and conclusions sections of the study were formed.

Findings: According to the data obtained as a result of the research, a total of 6333 works in the TRT Thm repertoire were analyzed and air, water, fire and earth or other concepts related to these concepts were identified in a total of 2845 folk melodies, 2345 melodies in 5258 broken air and 500 in 1075 long air. In the repertoire of 2345 broken airs and 500 long airs in the TRT Thm repertoire, Anasır-ı Erbaa elements were found in 154 works, 110 of which were broken airs and 44 of which were long airs. Based on the abstract meanings in a total of 154 works obtained from the TRT Thm repertoire, the concepts of air, water, fire and earth and the different uses of other concepts related to these concepts in terms of meaning were interpreted.

Results: In line with the findings obtained, it was concluded that 952 works related to air and air and the keywords Smoke, Wind, Sky and Air were used the most; 2345 works related to water and water and the keywords Water, Flood, Stream, Stream, Spring, Spring, Tea and Lake were used the most; 592 works related to fire and fire and the keywords Fire, Fire, Ash, Ash, Ash, Smoke, Smoke, Od and Pomegranate were used the most; 390 works related to earth and soil and the keywords Sand/Gum, Earth, Desert, Black Earth and Sahra/Sahra were used the most. In addition, it was determined that there are a total of 154 Anasır-ı Erbaa elements in the relevant repertoire and 94 works have religious content. With the text analysis of the Turkish folk music repertoire, Anasır-ı Erbaa, which is handled within the subjects that ground the existence and extinction of life in terms of mythological and philosophical aspects, has left deep traces in Turkish culture as in other ancient civilizations. Finding these traces in Turkish folk music texts should be considered as a reflection of this.

Keywords: Turkish Folk Music, Anasır-ı Erbaa, Air, Water, Fire, Earth

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	I
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	II
TEŞEKKÜR	III
ÖZ.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar DİZİNİ.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
KISALTMALAR DİZİNİ	X
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
Giriş	1
Türk Halk Müziği	4
Mit ve Mitoloji.....	5
Türk Mitolojisi	7
Anasır-1 Erbaa	11
Hava.....	13
Su.....	14
Ateş.....	16
Toprak	18
Problem Cümlesi.....	19
Araştırmanın Amacı.....	20
Araştırmanın Önemi	21
Sınırlılıklar	21
Varsayımlar.....	21
Terimler ve Tanımlar	22
İlgili Araştırmalar	22
İKİNCİ BÖLÜM	30
Yöntem	30
Araştırma Modeli	30
Evren ve Örneklem	31
Veri Toplama Araçları	31
Veri Analizi.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	34
Bulgular ve Yorumlar	34
Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	34
İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar	44

Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar	60
Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar	69
Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar	78
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	99
Sonuçlar ve Öneriler	99
Sonuçlar	99
Öneriler	107
KAYNAKÇA	108
EKLER	114
ÖZGEÇMİŞ	142

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırma Evren ve Örneklemi.....	31
Tablo 2. Kırık Havalarda Geçen Hava, Su, Ateş ve Toprak Kavramları Oran Tablosu.....	32
Tablo 3. Uzun Havalarda Geçen Hava, Su, Ateş ve Toprak Kavramları Oran Tablosu	32
Tablo 4. Kırık Havalarda Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı	34
Tablo 5. Uzun Havalarda Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı	37
Tablo 6. Kırık Havalarda Su ve Su ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı.....	44
Tablo 7. Uzun Havalarda Su ve Su ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı.....	49
Tablo 8. Kırık Havalarda Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı.....	61
Tablo 9. Uzun Havalarda Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı	63
Tablo 10. Kırık Havalarda Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı	69
Tablo 11. Uzun Havalarda Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı	72
Tablo 12. Anasır-1 Erbaa Olarak İsimlendirilen 4 Unsuru/Elementi Konu Alan Eserler	78
Tablo 13. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Müzik Türlerine Yönelik Dağılımı.....	81
Tablo 14. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Repertuvara Yönelik Dağılımı	82
Tablo 15. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin İçeriğe Yönelik Dağılımı.....	82
Tablo 16. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Mahlasa Yönelik Dağılımı	83
Tablo 17. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Kırık Hava ve Uzun Hava Müzik Türüne Yönelik Dağılımı	83
Tablo 18. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Konuya/Temaya Yönelik Dağılımı	84
Tablo 19. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Usullere Yönelik Dağılımı	85
Tablo 20. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Karar Perdesine Yönelik Dağılımı	85
Tablo 21. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Ses Alanına Yönelik Dağılımı.....	86
Tablo 22. Anasır-1 Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Makam Dizisine Yönelik Dağılımı	87

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türk Müziği Türleri	2
Şekil 2. Duman Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava	36
Şekil 3. Duman Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava	38
Şekil 4. Su Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava	48
Şekil 5. Su Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava	51
Şekil 6. Ateş Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava	62
Şekil 7. Ateş Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava	64
Şekil 8. Kum Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava	71
Şekil 9. Çöl Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava	73
Şekil 10. Anasır-1 Erbaa Unsurlarından Hava ile İlişkili Eser Örneği	88
Şekil 11. Anasır-1 Erbaa Unsurlarından Su ile İlişkili Eser Örneği	89
Şekil 12. Anasır-1 Erbaa Unsurlarından Ateş ile İlişkili Eser Örneği	91
Şekil 13. Anasır-1 Erbaa Unsurlarından Toprak ile İlişkili Eser Örneği	92

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TDK : Türk Dil Kurumu

Thm : Türk Halk Müziği

Tsm : Türk Sanat Müziği

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Kültür, bir toplumun temelini oluşturan en önemli harçtır. İnsanın yaparak, yaşayarak öğrendiği ve nesilden nesile yüzyıllar boyunca aktardığı yaşam tarzının gerek maddi gerekse manevi bilgilerinin bütünü kültür olarak düşünülebilir. “Bir toplumun yaşayış tarzı, tinsel özellikleri, gelenekleri, töreleri, dili, duyuş ve düşünüş birliği, resmi, mimariyi, müziği vb. barındıran tüm sanatsal ürünler o toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Bu kültürel öğelerden dil ve müzik bir toplumun belirleyici önemli özelliklerini bünyesinde taşır” (Onuk, 2009, s. 557).

Kültür, bir milletin yaşam tarzını genel anlamda ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi görür. Geçmişten edinilen bilgiler, geleceğe aktararak güncellenir, yenilenir. Oğuz’ a göre (2009) “Kültür, geçmişten geleceğe aktarılan, öğrenilen ve değişebilen özellikleri ile dinamik bir yapıya sahiptir. Kültürel unsurlarının zenginliği bir milletin medeni insanlık ailesi içinde yer almasını sağlayan, ona kuvvet ve kudret kazandıran temel vasıtalardan birini oluşturur. Her millet dili, tarihi, sanatı, inancı, örf ve âdetleri gibi kültürel unsurlarıyla diğer milletlerden farklılık arz eder. Kültürel farklılıkların insanlığın ortak kültürel mirası olarak dünyadaki medeniyet anlayışını güçlendirdiği ve zenginleştirdiği görülmektedir” (s. 8) şeklinde kültürü yorumlamaktadır.

Müzik, bir toplumun kültürel özelliklerinin barındığı ve yansıdığı en önemli unsurlardan biridir. Dolayısıyla bir toplumun kültürünü anlamlandırabilmek için o toplumun kültürünü yansıtan değerler bütünü olan müziğini incelemek ve değerlendirmek gerekir. “Her toplum kendi kültürüne sahip olduğu gibi bu kültürü yansıtan değerlerden olan müziği ile var olur. Her toplum kendi kültürü doğrultusunda müziğini oluşturur ve yaşatır. Toplumun yaşantısından, düşünce yapısından, kimliğinden pek çok unsur bu müzik içerisinde yer almaktadır. Müzik kültüre ait olma, kültürü yansıtmaya yönüyle de özel bir dildir” (Şen, 2016, s. 89).

Kültür, her toplumun kendine has özellikleri yansıtır. Türk kültürü, müziği de kapsayan özellikleri içerisinde barındırdığı gibi Türk müziği de Türk kültürünün özelliklerini yansıtır. “İçerisinde duygu, düşünce, ses, estetik ve kültür öğelerinin iç içe yer aldığı müzik, bir toplumun kültürel değişimi ve çeşitliliğini en açık şekilde ifade eden araçlardan birisidir. Kıta, ülke, bölge, şehir, köy vb. birçok yerleşim alanına göre şekil kazanabilen kültür bu yönüyle müziğe de tesir etmiştir. Bir başka deyişle yaşam anlayışı farklı olan alanların müzikleri de farklıdır. Toplum içerisindeki neşe, hüznün, haykırış ve isyanın samimi bir anlatım biçimi olan

müzik, kültür ana başlığı altında “müzik kültürü” ülkemiz kapsamında yer alt başlıkta ise “Türk müzik kültürü” olarak isimlendirilir” (Özdek, 2012, s. 29).

Uçan (2005) ise Türk müzik kültürünü “Türk müzik kültürü, tarihsel gelişim sürecine bağlı olarak mensup olduğu, içinde yer aldığı, yoğun etkileşim ve alışverişte bulunduğu birincil temellerinin yanı sıra ikincil temeller edindiği uygarlıkların her birinden önemli öğeler ve köklü izler taşımaktadır. Günümüz Türkiye’inde müzik kültürünün bir bütün olarak çok uygarlıklı bir temele sahip olması onun çok yönlü, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıda olmasının başlıca nedenlerinden biridir” (s. 165) şeklinde yorumlar.

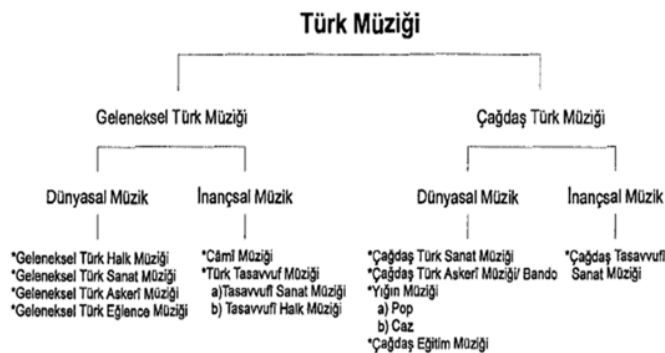
Türkiye, müzik türleri açısından zengin bir yapıya sahip ülkedir ki bu durum, kültürel zenginliğinin de bir göstergesi olarak dikkat çekicidir. “Türk kültürünün en önemli parçalarından biri de Türk müzik kültürüdür. Her toplumun kendi kültürünü yansıtan bir müziği olduğu gibi, Türk müziği de Türk kültürünü yansıtan bir ayna gibidir. Türkiye, müzik türleri açısından zengin bir ülkedir. Müzik türlerindeki zenginlik ülkenin kültürel zenginliğinin de bir göstergesidir” (Can, 2009, s. 64).

Akdoğu, Türk müziği türlerini incelediği eserinde Geleneksel ve Çağdaş olmak üzere sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmada “Türleri oluşturan; konu, amaç, seslendirildiği ortam, kullanılan ses ya da perde dizgeleri, ezgi anlayışı, sözel anlayış, tek veya çoksesli gibi olguların, bu türleri oluşturan genel öğeler” (Akdoğu, 2003, s.158) şeklinde özellikler dikkate alınmıştır.

Türk müziği olarak ifade edilen ve Dünyasal müzik alt türü içerisinde ele alınan Türk halk müziği (Thm), içinde kullandığı makam, usul, tavır, ağız, söz ve biçim öğeleri farklılıkları nedeni ile alt tür olarak ele alınmıştır.

Şekil 1

Türk Müziği Türleri

(Akdoğu, 2003, s. 158)

Uçan’a (2005) göre geleneksel müzikler; “Türk müzik kültüründe, geleneksel müziklerimiz geçmişten günümüze kadar genel müzik kültürümüzün en önemli bölümünü, en

temel kısmını ve ana eksenini oluşturmuştur” (s. 309) şeklinde yorumlanmıştır. Bayraktar ise “Geleneksel müziklerimiz yüzyıllar boyunca toplumumuz tarafından üretilmiş, beğenilerek kullanılmış, yaşatılmış ve günümüze kadar gelmişlerdir. Her çağın olgularına, toplumsal olaylarına göre biçimlenmiş, değişmiş, dilden dile, kulaktan kulağa aktararak, toplumumuzla birlikte yaşamışlardır. Geleneksel müziklerimiz toplumumuza ait olduğu için geleneksel, özel ve kendine özgü nitelikleri olan bir yapıya sahiptir” (Bayraktar, 1992, s. 96) şeklinde geleneksel müziklerin yapısal durumu hakkında bilgi vermiştir.

Thm geçmiş ve gelecek arasında önemli bir köprü rolü üstlenmektedir. Geçmiş ile gelecek arasında kurulan köprüde iki kavram önem arz eder: Mit ve mitoloji. İçerikleri bakımından mitoloji, zengin bir anlam dünyasına ve çok geniş bir alana sahiptir. Mitolojik anlatıların en eskisi sayılan mitler, içerdikleri semboller, imgeler ile geçmiş dönemlerde insanların yaşamışlıklarını, durumlara bakış açılarını ve inançlarını gözler önüne seren birer zaman kesiti, boyutu ya da edebi metinleri olarak düşünülebilir. Tabiatın bir unsuru olan insan, doğayı kullanarak her türlü ihtiyacını buradan karşılamış, kendi güç ve kudretlerinin üzerindeki durumlarla karşılaşınca derin düşüncelere yönelmiş, öze ve cevhere dair sorularına cevap aramaya başlamıştır. Tabiatı, evreni ve çevresini tanımaya başlayan, gözlemleyen insan varlığın özünü hava, su, ateş ve topraktan ibaret olan Anasır-ı Erbaa’ya dayandırmıştır. İnsanoğlu varlığın hakikatinin bu dört unsurda gizli olduğunu ve bu unsurlar olmadan hayatında olmayacağını anlamıştır.

Thm metinlerinde, var olduğu toplumun maddi ve manevi değerlerini ve kültürel kimliklerinin izlerini bulmak mümkündür. Anasır-ı Erbaa olarak adlandırılan ve varlığın ilk özünün daima hava, su, ateş ve topraktan ibaret düşünceden hareketle sözlü eserlerin metinleri ile mitoloji arasındaki bağı ortaya çıkarma hedefi, bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur.

Thm melodik dizilimi, ezgi yapısı ve sözlerinde taşıdığı anlam itibari ile geçmişin ayak izlerini bünyesinde barındıran birer kültür hazinesidir. Bu gerçeklikten yola çıkılarak Thm repertuvarında yer alan hava, su, ateş, toprak kavramlarının mitolojik açıdan tespiti, geleneksel kodlarımızı ve milli kimliğimizi geçmişin derinliklerinden alıp geleceğe, genç nesillere taşıyan ve kültürel bellek yoluyla aktarımını sağlayan en önemli yapı taşı olarak bu çalışmada temel, esas alınmıştır.

Geçmişin tanığı, yaşanmışlıkların bir yansıması olan ve geleceğin şekillenmesinde önemli rol oynayan miras içerisinde Türk halk müziği (Thm) önemli bir kültürel unsurdur. Thm, Anadolu coğrafyasında yaşayan milletlerin ortak yaşam anlayışı, hisleri, düşünce yapısını aktaran ve Orta Asya’dan beri getirilen kadim kültür anlayışını melodi ve sözlerinde barındıran bir müzik anlayışıdır.

Türk Halk Müziği (Thm)

Halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getiren halk kültürü, millî kültürün şekillenmesi, korunması ve yaşatılması konusunda önemli bir rol (Evcin, 2013, s. 226) üstlenmesi dolayısıyla Thm “... kendine özgü çalgıları, çalış ve söyleyiş tavırları, türleri, biçimleri ve geniş dağarıyla ulusal nitelikleri bünyesinde taşıyan halk biliminin diğeri dallarıyla iç içe oluşan yöresel müziklerin birleşimiyle ortaya çıkan bir müzik çeşidir. Thm halkın içinden yetişmiş kişilerin adı bilinen ya da bilinmeyen halk sanatçılarının yaratmalarıdır. Sözlerinde çok değışik konuları bulabileceğimiz örneklerde insan yaşamını, sevdasını, sevincini, acısını, yiğitliğini, inançlarını, doğa olayları karşısındaki tutumunu, sosyal ve ekonomik koşullarını, güldürü anlayışını tüm açıklığıyla bulmak mümkündür. Yörelere, seslendirme ortamlarına, söz ve ezgi yapılarına göre çeşitli özellikler gösteren Thm örneklerinin bir kısmı yalnız çalgısal, bir kısmı sözlü bir kısmı ise hem çalgısal hem de sözlüdür” (Emnalar, 1998, s. 27) şeklinde tanımlanabilir.

Sözlü geleneğe dair aktarımı ile dikkat çeken Thm, “Türk halk kültürüne dayalı bir kültür olması; yakımcısının bilinmemesi, anonim olması; Ortak halk verisi yapısına dönüşmesi için derin geçmişi olması; Kulaktan kulağa sözlü gelenek halinde yaşamını sürdürmesi; sanat endişesi taşınamaması, iddialı olmaması; yöresel dil, tavır ve üslup özelliklerini taşıması; müziğın şiirle uyum içinde olması, ne müziğın şiire, ne şiirin müziğe ters düşmemesi ve kişisel bir görünümünden ziyade toplumsal bir görünüm içinde olması” (Hoşsu, 1997, s.7) temel özellikleri ile açıklanmaktadır.

Halk müziğının kaynağında hiçbir sanat kaygısı olmadan, kural ve kaidelere bağılı kalmaksızın, önceden planlanan bir anlayıştan uzak ve tamamen içten gelen duyguların geleneklerle beslenerek müzikal yapılarda ifade edilmesi söz konusudur.

Türkçe’nin konuşulduğı her yerde ve çalgılarına rastlanabileceğı (Emnalar, 1998, s. 28) gibi Thm’nin en belirgin özelliğı ise yöresel nitelik taşımasıdır. Bu bakımdan Thm kavramı yerine Yöresel, Töresel, Budun müziğı gibi kavramların karşılık kullanıldığı kaynaklara da rastlanır. Sanat kaygısı güdülmeden yaşanan olaylar karşısında yakılan, üretilen ezgilerde en yaygın kullanılan çalgı bağlamadır. Üzerinde 17 perde bulunması ile Safiyyuddin’in Sistemci Okul Ekolüne gönderme yapılarak, günümüzde bir sekizlide on yedili perde (Öztürk, 2009, s. 72) standart olarak kullanılmaktadır.

Binlerce yıllık birikimle günümüze kadar gelen Thm metinleri üretildiğı, icra edildiğı, aktarıldığı, yayıldığı toplumun bir özeti olup geçmişin inançlarını, gelenek ve göreneklerini, alışkanlıklarını, kültürel hafızalarında yer eden bütün motifleri ve sembolleri bünyesinde barındırarak sanatsal bir kaygı duymaksızın yalın bir anlatım biçimi ile sözlerle ve ezgilerle günümüze aktarır. Bu anlamda söz konusu motiflerin ve sembollerin Thm metinlerinin tematik

yapısı içerisinde saptanması, yorumlanması büyük önem arz eder. Thm metinleri bu yönüyle ele alındığında türkü sözlerinde derin anlam ve kavim bir anlayış barındırır. Bu anlayış içerisinde mit ve mitolojik unsurlara da rastlamak mümkündür.

Her toplumda sevinçler, hüznler genel olarak ortak unsurları barındırabilir. Düğünler, danslar, ağıtlar, ninniler söz unsuru ve ezgi bakımından birbirine paralellik gösterebilir. “Müzik, toplumsal hayatın her evresinde iç içe olduğumuz, sahip olduğumuz kültür varlığında özel bir yere konumlandığımız sanat türüdür. Örneğin ninniler, düğün törenlerinde eğlenme amaçlı dans müzikleri, marşlar, ağıtlar... Bu saydıklarımız tüm toplumlarda var olan kültürel müzik öğeleridir” (Şen & Delice, 2014, s. 1851).

Fakat toplumların inancı, yaşayış, düşünüş göstergesi olan geleneksel müzik türlerinde bakış açısı farklılıkları belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan zengin bir kültürel alt yapıya sahip olan Thm içerisinde yer alan özel motif ve sembollere rastlamak mümkündür. “Türkülerde geçen motifler, gelişigüzel olmayan, bazı çağrışımları, özel anlamları bulunan öğelerdir. Motif ve semboller, ait oldukları bütün hakkında önemli ipuçları sunarlar” (Vural & Vural, 2013, s. 647).

Orta Asya’da filizlenerek, binlerce yıllık birikimle günümüze kadar gelişimini geniş bir sahada sürdürmüş olan Thm’nin biçimlenmesinde Türk mitolojisi etkili olmuştur. Thm metinlerindeki söz varlığı ele alındığında mitolojik kökenli olsun ya da olmasın, kültürel değerler hakkında önemli ipuçları sunan ve yayıldığı toplumun bir özeti olan manzum ürünler olarak düşünülmelidir.

İnsan içinde yaşadığı dünyayı ilk çağlardan itibaren merak edip sorgulayan, aynı zamanda her kavram ve olgu için açıklama getirmeye çalışan bir varlıktır. Bu sebeple, Thm metinlerinde yer alan mitolojik motif ve sembollerin, Türk mitolojisi ile olan bağlarının incelenmesi ve türkülere farklı bir bakış açısı ortaya koyması düşüncesinden hareketle, araştırmada hayatın temelini oluşturan ve Anasır-ı Erbaa adı verilen bütün kadim toplumlarda etkili ve ortak olan Hava, Su, Ateş ve Toprak unsurları ele alınmıştır. Bu unsurların anlamlandırılmasında etkili olacak öncelikli konular mit ve mitolojiyi anlamadan geçmektedir.

Mit ve Mitoloji

TDK’na göre; “geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisi ile biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayalî, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi” (TDK, 2005, s. 1403) şeklinde tanımlanan mit ile ilgili birçok tanımlamalara rastlanır.

Yaratılış öyküsü olarak Eliade (2001, s. 16) tarafından tanımlanan mit, Arapça yazı yazmak anlamına gelen “satr” kökünden türeyen ve “ustûre” kelimesinin çoğulu “esâtir” kelimesine karşılık gelir. “Gerçeğe uymayan düzensiz, asılsız ve boş sözler” (Gölcük, 1995, s.359) ya da “uydurma

hikâyeler, yalanlar, masal nevinden şeyler, mitoloji” (Devellioğlu, 1984, s.231) şeklinde tanımları da mevcuttur.

Myth (mit) ve logia (logos) kelimelerinin birleşmesinden türeyen ve Yunanca bir kelime olan mitoloji ise TDK’a göre; “Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim; bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü” (TDK, 2005, s. 1403) olarak kısaca tanımlanır.

Kaya (2010), “Tarih öncesi zamanda cereyan ettiğine inanılan olayları, olağanüstü karakterleri ve tipleri konu edinen kutsal nitelikli anlatıya verilen ad” olarak miti tanımlarken mitolojiyi ise; “İlkel yahut arkaik düşüncelerin ilk şekillerini kuşaktan kuşağa aktaran ve kozmik bilgilerin sembolleşmiş kaynağı niteliğinde olan bilim” (s. 536) olarak açıklamıştır.

Bu tanımlardan hareketle evren ve insanın, yaratılış ve yok oluşuna dair olağan ve olağanüstü olaylara yönelik ortaya çıkan anlatıların, insanlar tarafından algılanışı, kavranışı ve tanımlanmasına yönelik hikâyeler ve düşünce ürünü olarak mit ve mitleri inceleyen mitoloji disiplini, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar etkisi altına aldığı söylenebilir.

Evren ve varlıkların nasıl yaratıldığı, nelerden meydana geldiği sorusu insanlığı tarih boyunca derin düşüncelere sevk etmiştir. Merak duygusu ise kültürel hafızayı geliştirmiştir. “İnançlardan doğan bu anlatılar zamanla halkın geleneklerini ve ritüellerini oluşturmuşlardır. Mitler toplumların inançlarını ve ulaşmak istediklerini yansıtır. Var olan olayları bir nedene bağlama ihtiyacı hisseden insanlık, mitlerle olaylara cevap aramıştır. Böylece mitolojik hikâyeler ortaya çıkmış ve kuşaktan kuşağa aktarılan hikâyeler oluşmuştur. Hikâyelerin içeriği metafizik olaylar ya da kişilerle ele alınır. Mitsel hikâyeler değiştikçe daha mantıklı ve akla yatkın olan hikâyeler, kendinden önceki hikâyelerin yerini almıştır” (Sansar, 2021, s.1).

Dolayısıyla ortak kültürel hafıza ile oluşmuş toplumlarda değer yargılarının, düşünce yapısının da şekillenmesinde mitler rol almışlardır. “Mit ve mitoloji günümüz toplumlarının yaptığı, yaşadığı ve geliştirdiği her şeyin temelini oluşturur diyebiliriz. Mitolojik düşünce insan zihninin bir etkinliği olarak hemen hemen her toplumda varlığını sürdürmüş geçmiş toplumlardan günümüze dek önemli rol oynamaktadır. Bu özelliği açısından mitolojiyi ele almak toplumların kültürel özellikleriyle birlikte birçok insani etkinliği üzerinde bilgi vermektedir. Genel olarak insanlık tarihine bakıldığında, pek çok kültür vasıtasıyla, çeşitli hikâyelerin, mitlerin ve efsanelerin doğuşlarının kaynağı olan bir süreç ortaya çıkmaktadır. Bahsi geçen anlatıların hepsi içlerinden çıktıkları toplumlara yönelik hayat şekillerini ve değer yargılarını direkt ya da dolaylı şekilde yansıtmak suretiyle toplum içinde kolektif bir bilinç ortaya çıkmasını sağlamaktadırlar” (Kaya, 2021, s.1).

Başlangıçta daha ortak ve genel konular üzerine şekillenen mitler, kolektif bilinç ile şekillenen toplumlarda daha özel ve kendine özgü simge ve semboller ile şekillenmiş anlatılara

dönüşmüştür. “Dünya mitolojilerinin ortak konu ve mesajlara sahip olması, mitolojinin ilk evrelerindeki evrenselliğe işaret eder. Gelişim sürecine giren insan ve ilişkileri göz önüne alındığında ise oluşan farklılıklar göze çarpar. İnanışlar ve şekillenen toplumsal, kültürel unsurlar çerçevesinde mitolojiler birbirlerinden ayrılırlar. Dolayısıyla milletlerin kendine özgü ürünleri, simgeleri ve mitleri ortaya çıkar” (Çilsalar, 2021, s.9).

İşte mitoloji, bu kültürel bellek ve kolektif bilincin aktarımında üstlendiği rol ile dikkat çeker ve kutsal olanın, inançların, metafizik âlemin sembolik ifadelerinde, motiflerinde ve imgelerinde vücut bulur. “Gelişim sürecinde her topluluk, diğer topluluklarla etkileşim hâlinindedir. İnsanların tabiatla ve birbirleriyle olan ilişkilerinin anlaşılır hâle gelmesini sağlayan önemli unsurlardan biri de şüphesiz ki mitolojidir. İnsanın doğası gereği düşünüyor olması ve düşünen her insanın keşif sürecinde sebep-sonuç ilişkileri araması, ortaya ortak birtakım tespitler ve değerler çıkmasına neden olur. Mitolojiler, bu tespitler ve değerlerin aktarımı aşamasında rol alırlar” (Çilsalar, 2021, s.9).

Mitoloji aynı zamanda insanı çevre şartlarına göre eğiten ve yetişmesine, uyumuna, tecrübe sahibi olmasına katkı sağlayan bir rolü de vardır ki bu rol, insanı yaşama hazırlayan en önemli kıstastır. “Mitoloji olayları değil, olayların ortaya çıkma sebeplerini açıklar, gerçek dünyanın resmini çizmez bu âlemin sembollerle kavranılmasını sağlar.” (Bayat, 2005, s.5).

Gündüz (1998) mitlerin temel özelliklerini üç sınıfta inceler. “Öncelikle mitoslar kutsalı, metafizik alemleri anlamaya/algılamaya yöneliktir. İkinci olarak; mitoslar, kişinin çevresini tanımasına, maddi alemleri ve günlük yaşantımızda cereyan eden olayları algılayıp bunların menşesini, neden ve nasıllığını bilmesine yöneliktir. Mitosların üçüncü temel özelliği insanın çeşitli beklentilerine, istek ve arzularına cevap vermesi, bunları tatmin edici bir nitelik taşımasıdır.” (ss. 26-27).

Bu doğrultuda; insanlığın varlık bilincini algılamasında etken olan mit ve mitoloji, Türk toplumunda farklı motifler, semboller ve imgelerde şekillenmiş ve geçiş ile gelecek arasında kurulan önemli bir köprü olarak görülmelidir.

Türk Mitolojisi

Milletleri millet yapan, her kavmin milli kültürünü ve milli bilincini yansıtan, doğru anlaşılmasını sağlayan, halk kültürüne tarihsel bir bakış açısı sunan, mistik anlamlar içeren mitoloji zamanla değişime uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Adriyatik’ten Çin Denizi’ne kadar uzanan geniş bir sahada etkili ve birçok disiplin ile ilişkili olmasına rağmen Türk mitolojisi, müzikoloji alanında yeterince araştırılmamış bir konudur.

Anadolu, kadim Türk kültürünün izlerinin rastlandığı, Türk mitolojisinin değişim ve gelişim gösterdiği bir coğrafyadır. Türklerin göçebe yaşam sürmesi, geniş bir coğrafyada boylar

halinde yaşamaları, İslam dinin kabul etmeleri ile yaşanan inançsal değişimler, yazılı belge olmaması ya da yazılı kültür yerine sözlü kültürün etkili olması nedenleri ile Türk mitolojisinde öğrenime ve aktarıma yönelik birtakım sorunlar süre gelmiştir. Bu sebeple, Türk mitolojisinin kronolojisi ve dönemsel mitolojik alt yapıları ile ilgili veriler oldukça azdır.

Türk Mitolojisi ile ilgili bilgilere M.S. XIII. yüzyıla kadar Çin kaynaklarından, bu yüzyıldan sonraki dönem için ise İslam kaynaklarından yararlanmak mümkündür.

“Türk mitolojisiyle ilgili ilk araştırmalarda bulunanların yabancılar olduğu bilinmektedir. İlk olarak Çin kaynaklarından Türk Mitolojisi ve tarihiyle ilgili önemli bilgileri Rusçaya aktaran papaz İ. Biçurin olmuştur. Biçurin’in üç ciltten ibaret eserinde yaratılış mitlerinin daha kapsamlı yer aldığı görülmektedir. Türk Mitolojisiyle ilgili Rusça kaynaklar içerisinde W. Radloff, G. Potanin, Ç. Velihanov, Y. Pekarski, N. Dırenkova, V. Jirmunskiy, L. Gumilyov, i. Stebleva, O. Freydenberg, V. Propp, A. Losev, S. Tokarev, Y. Meletinskiy ve çok sayıda yazarın Türk halklarının eski ve geleneksel dünya görüşleriyle ilgili meseleleri bu veya diğer şekilde ortaya çıkaran kıymetli eserleri vardır. Bu açıdan A. Divayev’in etnografik makaleleri, Yakut Şamanizmine dair G. Ksenofontov’un malzemeleri Sibirya’nın Türk halklarının geleneksel dünya görüşleri hakkında bilgi vermektedir. Avrupa’da tanınmış bilim adamlarından Levi-Bryul, E. Kassirer, K. Levi-Strauss, M. Eliade, J.P. Roux ve diğerlerinin ... varılan sonuçlar da esaslı şekilde ciddiye alınmalıdır” (Uslu, 2016, s. 10).

Türk mitolojisi konusunda Bahattin Ögel (doğ.1923), Ahmet Yaşar Ocak (doğ.1945), Fuzuli Bayat (doğ.1958), Özkul Çobanoğlu (doğ.1961), Celal Beydili (doğ.1963), Yaşar Çoruhlu (doğ.1964), İbrahim Dilek (doğ.1969), Fatma Ahsen Turan (doğ.1979) gibi birçok önemli Türk araştırmacı değerli çalışmalar yapmıştır.

Ögel (1971) “Türk Mitolojisi Türk ailesi, Türk cemiyet düzeni ile Türk ahlâk ve adetlerinin bir aynası gibidir. Türk mitolojisi diğer dünya mitolojilerinde olduğu gibi, ölü fikir ve anlayışlardan meydana gelmemiştir. Türk mitolojisi bir hayat yoludur. Cemiyeti düzenleyen ve güden canlı düşüncelerin bir toplamıdır” (s. 249) şeklinde değerlendirir.

Yapılan araştırmalarda “Türk halklarının zengin manevi serveti olan mitler söz sanatlarının biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır. Hem ideolojik hem bedii hem de iktisadi-siyasi görüşlerin temelinde yer alan mitolojik başlangıç, ilk şuurun şekillenmesi (yapılanması) gibi Türk halklarının edebi, estetik yaratıcılığına kaynak olmuştur. Bu kaynaklık açık bir şekilde folklor materyallerinde, güzel sanatlarda, destanlarda, efsane ve masallarda kendini göstermektedir” (Bayat, 2005, s. 6) Türk mitolojisinin izlerini görmek mümkündür.

Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak Şamanist öğelerde mevcut olan Türk Mitolojisi, başlangıcından günümüze değin Türk dünyasının dilini, edebi yönünü, tarihini, kültürünü, milli

bilincini, folklorunu ve yaşam tarzını kısacası her alanı etkileyen özelliği ve zenginliği ile diğer halkların mitolojilerinden farklı bir yapıya sahiptir.

Bu farklılıklar, “Türk mitolojisi, Türk tarihinde efsaneler ve destanlar aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır. Türk mitolojisinde var olan kahramanlara, efsanevi ve destansı özellikler yüklenerek olaylar oluşturulmuştur. Türkler çok eski çağlardan itibaren mitolojiyle kaynaşmış ve mitolojik varlıkları hayatlarına adapte etmiş bir millettir. Türk tarihinde pek çok varlık mitolojik öge olarak kullanılmıştır. Bunların başında kurt, geyik, kartal, dolu tanesi, ağaç vb. gelir. Türk mitolojisinin temelini Gök Tanrı oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak da Türk mitolojisinin “Tanrıçılık” anlayışına bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüzde bilim insanları bu anlayışı eski Türk dini sistemi olarak tanımlamaktadırlar. İslamiyet öncesi Türk dini sistemi ile Türk mitolojisini birbirinden ayırmak imkânsızdır. Türk mitolojisi içerisinde sayısız hikâyeler, efsaneler, rivayetler yer edinmiştir.” (Yılmaz, 2014, ss. 232-233) şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca Yılmaz (2014)’a göre bu farklılıklar, “Türk mitolojisinin en önemli özelliği tarihi kişiliklerin mitolojik anlatılar çerçevesinde ortaya konmasıdır. Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı buna verilebilecek iyi örneklerdir. Türk mitolojisindeki anlatımları sadece edebiyat ve folklor alanları açısından inceleyecek olursak bu milletin tarih ile bağlarını da zayıflatmış oluruz. Her ne kadar mitolojide tarih olmadığı ile ilgili tanımlar yapıyorsa da Türk mitolojisindeki kahramanlar, tarihi kişiliklerdir. Tarih bilincinin ve milli tarih geleneğinin mitolojik miras üzerine inşa edildiği Türklerde; Oğuz Kağan, Alp Er Tunga, Dede Korkut, Bozkurt vd. önemli kahramanlardır. Bu tarihi bilinç içerisinde kendine yer edinen şecerelerde de mitolojik unsurlar kullanılmıştır. Türklerde mitler zamanla halk hikâyelerine dönüşmüştür. Halk hikâyelerine dönüşürken de tarihi gerçekliklerden de örnekler sunar. Türk mitolojisinde önemli bir yer edinen “Atalar Kültü” buna en güzel örnek teşkil edebilir. Türklerde Atalar kültü, toplum içinde kudretli kişilerin öldükten sonra da ailelerini ve toplumlarını korumaya devam ettikleri inancına dayanmaktadır.” (s. 233) şeklinde açıklanmaktadır.

Destanlar Türk mitolojisi adına önemli kaynaklardır. “Eski Türk destanlarının bugün elimizde bulunan parçaları çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Bu kaynakların en önemlileri, eski Çin yıllıklarıdır. Arap, İran tarihi ve edebiyatına ait el yazması eserlerde, Bizans tarihleri gibi bazı kaynaklarda da Türk destan parçaları yer alır. Destanlarımızın diğer mühim bir kısmı da bizzat Türk aydın ve yazarları tarafından tarihin çeşitli devirlerinde türlü sebeplerle, çeşitli dil ve yazılarla yazılı edebiyata geçirilmiştir. Bu destanlardan bazıları Çin, İran, hatta Türk yazmalarına, Türk milletin tarihi sanılarak alınmıştır. Türk destanlarından çoğu, yazılı edebiyata, oluştuğu tarihten çok sonra geçmiştir. Ancak destanlar halk dilinde asırlarca yaşadıktan sonra yazıya geçirilmişlerdir. Bu zaman içinde destanlar Türklerin duygu, düşünce,

görgü, hayal ve hatıralarıyla zenginleşir... Destanların temel olayları doğdukları devre aittir. Aradan geçen asırlar, bu ana olayları ya halk dilinde yaşayan eski destan ve efsane miraslarıyla süsler veya az çok değiştirip zenginleştirir. Fakat destanlardaki ana olaylar daima korunur. Türk destanları genellikle Türk tarihinin ilk devirlerini hikâye eden eserlerdir” (Uslu, 2016, s. 11).

İslamiyet’ ten önceki Türk destanları Saka, Hun, Şu, Göktürk ve Uygur devirleriyle ilgili destanlardır. Ögel (1993), Ögel (1995), Gültepe (2013) ve Uslu (2016)’ya göre; Yaradılış Destanı Türklerin, dünyanın yaratılışı hakkındaki duygu ve düşüncelerini, bu konudaki görüş ve inançlarını anlatan destandır. Bu destanda Budizm inancı etkilidir.

Alp Er Tunga (Tonga) Destanı, Türk tarihinin ilk destanı olma özelliğiyle bilinir ve Kahramanı Alp Er Tonga olan bu destanla ilgili en önemli bilgiler XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divanı Lügat-it Türk’te görülür. Bu eserde, Alp Er Tunga için söylenen ağıtlardan (Sagu) bazı parçalar da kaydedilmiştir.

Şu Destanı’nda ise milattan önce IV. yüzyılda yaşamış Türk hükümdarı olan Şu’nun Türklerin göçerlikten şehir hayatına geçişini konu alması ve sonraki Türk destanlarını süsleme ve ana hatlar bakımından etkilemesi ile önemlidir.

Oğuz Kağan Destanı, bilinen en önemli Türk destanlarından biridir. Boyları bir araya getirerek devlet kurma yolunda Oğuz Kağan’ı ve yaptıklarını konu alır. Bu destanda İslamiyet’in etkisi ile değişiklik meydana gelmiştir. Bozkurt, ışık ve geyik unsurları dikkat çekicidir.

Bozkurt Destanı, Çin kaynakları temelinde şekillenmiştir. Göktükler’in soyunun Bozkurt’la ilişkilendirildiği ve Ergenekon destanına da zemin hazırlaması bakımından önemlidir.

Ergenekon Destanı, Türklerin Ergenekon’da bölgesindeki yaşamları, maden işlemleri, Ergenekon’dan Nevruz günü çıkışlarını aktaran bir destandır. Bu destan Uygur destanına da zemin hazırlamıştır.

Uygur Destanı ise İslamiyet’i kabul eden Uygur Türklerini konu alır. Türeyiş ve Göç konularının aktarıldığı iki bölümlü destandan oluşur.

İslamiyet’in kabulü ile farklı mitlerin kullanıldığı Manas, Dede Korkut, Battal Gazi, Danişmendname, Köroğlu gibi destan ve hikayelerde ise Türklere ait gelenekler, görenekler, dünya görüşleri, yaşam tarzları ve inanışları konu olarak ele alınmış ve yeni mitolojik unsurlar yer almaya başlamıştır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda; Türk mitolojisindeki etkinin hala sürmekte olması nedeni ile diğer mitolojilerden farklı görülmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Manas Destanının hâlâ yazımının devam ediyor olması da bu farklılığın en önemli göstergesi olarak

sunulabilir. “Oysa yazılı belgelerin kısıtlı olmasına bakmaksızın Türklerin halen de canlı olan mitolojik olguları vardır; ki Batı dünyası bunu çoktan kaybetmiştir. Folklor düşüncesinde varlığını sürdüren ve Şamanist öğelerde mevcut olan Türk Mitolojisi özelliği ve zenginliğiyle diğer halkların mitolojilerinden ayrılmaktadır” (Uslu, 2016, s.11).

Hızır, pir, derviş, ölüm meleği (Azrail) gibi karakterler ile Türk dünyasında Korkut Ata olarak ifade edilen Dede Korkut’un aşıklık geleneğinin piri olarak görülmesi, Zeybekler, Halaylar, Barlar gibi geleneksel oyunlarda, Semah/Samah gibi türlerde Şamanizm etkisinin bulunması anayurttan Balkanlara kadar Türklerin yaşadığı coğrafyaya mistik unsurlar taşınmış ve Türk mitolojisinin yansımaları, güncellenmesi ve değişimi hala günümüze değin etkisi sürmektedir.

Türk mitolojisi ile ilgili müzikoloji disiplinde yapılmış araştırmalar da mevcuttur. Bu araştırmalar içerisinde Türk mitolojisi ve söz unsurları bakımından motif, sembol ve imgeler ele alınmaya çalışılmıştır. Aytaş (2003), Türkülerde Turna; Mirzaoğlu Sıvacı (2005), Türkülerde Mitolojik Unsurlar; Özçimen (2013), Antalya Yöresi Halk Türkülerinde Yer Alan Kültürel Motifler; Göher Vural & Vural (2013) Niğde Kültürünün Sesi: Niğde Türküleri; Turan (2014), Türk Halk Türkülerinde Su Motifi; Kara (2015), Rumeli Türkülerinde Coğrafi Motifler, Gökşen & Gökşen (2016), “Dağ”ın Türkülere Mitik Bir Öge Olarak Yansıması; Öztürk (2019), Ardahan Türkülerinin Söz Varlığı ve Kültürel Motifler Açısından Değerlendirilmesi; Göher Vural (2018), Kocaeli ve Sakarya Türkülerinde Motifsel Nitelik Taşıyan Çiçek, Hayvan, Renk Unsurlarının Türk Mitolojisi ve Türk Sanatındaki Yeri; Kılıç Tapu & Şahin (2020), Aksaray Türkülerinin Çeşitli Motif ve Unsurlar Açısından İncelenmesi; Yücel & Karakoç (2020), Konuları, İçerikleri, Sözel Motifleri ve Sembolleri İle Ordu Türküleri; Memiş (2020), Türkülerde Yeryüzü Unsurları İle İlgili Mitolojik Ögeler; Topalak (2021), Gâvur Dağı ve Osmaniye Yöresindeki Türkülerde Dağ Kültü gibi araştırmalar, son yıllarda Türk mitolojisi konusunun müzik alanında dikkate alınmaya başlaması ve yapılmış örnekleri olarak gösterilebilir.

Mistik unsurlar açısından diğer kadim milletler ile Türk mitolojisi arasında tabiat, doğa, varoluş gibi unsurlar, ortak öge olarak dikkat çeker. Yapılan bu araştırmada, özellikle varoluş ve yok oluşun ortak ana unsurları olarak görülen Hava, Su, Ateş ve Toprak kültleri ele alınmış ve incelenmiştir.

Anasır-ı Erbaa.

Unsur kelimesinin çoğulu olan ve unsurlar anlamına gelen Farsça Anasır ile 4 anlamına gelen Arapça Erbaa kelimelerinin birleşmesinden oluşan Anasır-ı Erbaa; varlığın, hayatın, insanın ve evrenin yaratılışına dair temel kültlerdir.

Karlıağa (1991)'ya göre Anasır-ı Erbaa, İlkçağ Yunan, Orta çağ İslam ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört madde şeklinde tanımlanmıştır. “Klasik felsefede; toprak, su, hava ve ateş'i tanımlayan ve İslam terminolojisine giren Anasır-ı Erbaa yerine, aralarında bazı farklar bulunmakla birlikte, bazen ustukussat-ı erbaa, erkân-ı erbaa, tabai-i erbaa, mevadd-i erbaa, ümmehat-i erbaa, süfliyye, usul, mebadî ve kavabis gibi daha başka terimler” (s.149) de tercih edilmiştir.

“Evrenin kökenine ilişkin fikirlerle mitolojik metinlerde; özellikle kozmogonik mitlerde karşılaşmaktayız. İlkçağ filozoflarının ilk ilke (arkhe) olarak kabul ettikleri hava, su, ateş, toprak; kâinatı, varlık türlerini ve insanın kökenini temsil eden temel öğelerdir. Bu dört unsur, felsefeden psikolojiye, tıptan tasavvufa, edebiyattan din bilimlerine pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır” (Çağlar Abiha, 2018, s. 38).

“Mezopotamya medeniyetlerinde özellikle Sümer ve Babillerde tanrı isimlerinin ve görevlerinin ortak olduğu görülmektedir. Mezopotamya kültüründe Anu (gök tanrısı), Enlil (hava tanrısı) ve Enki (su tanrısı) olmak üzere üç büyük tanrıdan bahsedilir. Babiller, Sümerlere ait mitolojik unsurları aynen alarak yeni ulusal, dinsel ve siyasal amaçlarla kullanmak üzere yeniden şekillendirmişlerdir” (Rosenberg, 2003, s. 243).

Çin medeniyetinde ise metal, su, ağaç, ateş ve topraktan oluşan beş element teorisi ön plana çıkmaktadır. “Su ağaca hayat verir, ağaç ateşi güçlendirir, ateş toprağa hayat verir, toprak içinde bulundurduğu metaller ve minareler sayesinde metale hayat verir” (Çobanoğlu, 2018, s. 42). Bu 5 Element ile var oluş ve yok oluşun döngüsel bir evreni olarak görülür. Bu etkileşim, 5 sestten oluşan pentatonizmin de kökenini oluşturduğu şeklinde düşünülebilir.

Antik Yunan'da ise insan ve tanrı anlayışının Mezopotamya medeniyetinden etkilendiği söylenebilir. “Grekler' e göre tanrı (veya tanrılar) kâinatı yoktan var etmiş değildir: aksine o, kendisi gibi ezeli olan kâinatın ilk maddesine sadece şekil verip onu düzene sokmuştur. İşte tanrı gibi ezeli olan bu ilk maddenin ne olduğu Grek düşüncesinin kuruluş döneminde çok tartışılmıştır. Arkhe diye ifade edilen bu ilk madde Thales'e göre su, Anaximenes'e göre hava, Herakleitos'a göre ateştir. Empedokles ise bunlardan her birini arkhe olarak kabul etmek yerine toprakla birlikte dördünün kâinatın ana maddesini teşkil ettiğini söylemiştir. Eflatun'un da dört unsur fikrini savunduğu bilinmektedir. Dört unsur teorisini sistemleştirerek tabiat bilimlerinde hâkim görüş haline getiren ise Aristo olmuştur. Aristo fiziğinin temel konusu olan dört unsur teorisi Helenistik dönemde daha çok benimsenmiş, sonradan Süryaniler aracılığıyla Arapça' ya aktarılmış” (Karlıağa, 1991, s. 149) ve Türk-İslam düşünce sistemi içerisinde bu 4 unsur ilk olarak Kindî ile tartışılarak, diğer felsefecileri de etkilemeye başlamıştır.

Var oluşu tabiat ile ilişkilendiren insanlık, günümüze kadar Nereden geldik?, Nereye gidiyoruz?, Ne için buradayız? gibi en temel felsefî sorulara karşılık cevapları, dört elemente

dayalı tabiat, doğa ile ilişkili olarak açıklamaya çalışmışlardır. Kimi zaman hava, su, ateş ve topraktan oluşan ve hayatı tanımlamadaki bu 4 unsur (Anasır-ı Erbaa) (Çelik, 2019, s. 312; Can, 2011, s. 36; Bilgili, 2019, s. 10), farklı medeniyetlerde 3 unsur ile karşılık bulmuş, kimi kadim medeniyetlerde ise maden, odun (ağaç) gibi ilave unsurlar ile 5'e ulaşmıştır. Kültürel ve çevresel farklılıklardan kaynaklı bu rakamsal değişimden ziyade, var olma ve yok olma düşünce yapısının bütün insanlığın sorguladığı ortak sorular olduğu ve cevabının arandığı şeklinde düşünülmelidir.

Evrenin, kâinatın, insanlığın nasıl var olduğuna dair merak edilen bu meselenin farklı kültürlerdeki yansımalarının ele alındığı bu bölümde, milletlerin mitolojisinin ve felsefesinin şekillenmesinde katkısı bulunan inançların ve filozofların görüşlerine dair bilgilere de yer verilmiştir.

Hava.

Yaşam enerjisi veren, varoluşu mümkün, dünyayı yaşanılır kılan, yaratıcı güç olarak sonsuzluğun nefesi olan hava unsuru mitlerde, toplumların inanışlarında ve tasavvuf düşüncesinde önemli bir yer tutmaktadır.

Kılıç (2003)'a göre hava, “anlamsız ve sonsuz bir kaostu. Çünkü, o diğer unsurlarla belirlendi ve şekillendi. Fakat, havasız da diğer unsurların ve varlıkların anlamı yoktu. Unsurlarla, gök belirince kalig (hava) da onun içinde kendisini buldu, şekillendi. Bu nedenle gök ve gök ruhuyla hava eş değerdı.” (s. 162) şeklinde ifade edilir.

“İlkçağ Yunan felsefesinde su, ateş ve toprakla birlikte evrenin temel modelleri olarak düşünülen dört öğeden biri sayılan hava (Yunanca Aer), Sokrates öncesi filozoflardan Anaksimenes' in sonsuz ve sınırsız saydığı arkhedir” (Ulaş, 2002, s. 21). “Hava terimi soluk ve yaşamla birlikte anılmıştır. İlkçağ Yunan felsefesinde, özellikle de Stoacılıkta önemli bir yeri olan “yaşam soluğu”, “tin”, “hava” ya da “nefes” Yunanca' da Pneuma terimi ile karşılanmıştır” (Ulaş, 2002, s. 1146).

Çağlar (2008), “Türk mitolojik sisteminde hava ayrı bir unsur olarak net bir şekilde karşımıza çıkmazken felek ve gök katmanları sebebiyle “Gök Kültü”yle ilişkilendirilebilir. Ancak hava unsuru Türk kültüründe daha çok rüzgâr kavramı ile ilişkilendirilmektedir” (s. 132) şeklinde hava unsurunu yorumlamıştır.

“Türklerin dini tarihleri içerisinde “gök kültü” bir aşkını, ebediliği, sonsuzluğu, azameti ve Tengri'nin makamını teşkil etmesi nedeniyle kutsal kabul edilmiştir. Geleneksel Türk inancında gökyüzünün kutsal kabul edilmesinin en büyük nedeni, göğün en üst katının Tanrı'nın makamı olması ve kötülüklerin anası kabul edilen karanlığı kovan güneş, ay ve

yıldızların onun çadırı altında bulunmasıdır. Öyle ki Türkler Gök Tanrı'yı "Göğün Ruhı" şeklinde telakki eden bir anlayış ve kutsiyete sahipti" (Kıyak, 2010, s. 211).

"Eski Türkler göğe "tengri" diyorlardı. Fakat göğü de yaratan kutsal ve yüce bir güç vardı ki, bunun da adı, yine Tengri, yani Tanrı'ydı. Eski Türklere göre her şeyi yaratan ve her varlığın sahibi olan tek şey, gökteki biricik tanrıydı. Aslında göğün kendisi Tanrı değildi. Çünkü gök de yer gibi maddi birer varlık ve yüce tanrı tarafından yaratılmış, dünyanın birer parçasıydılar. Gök bir taneydi ve dünyamızın üstünü, bir kubbe şeklinde kaplıyordu. Gök kubbenin üstünde, daha birçok gökler vardı. Ayın güneşin ve türlü yıldızlar ile burçları dolaştıkları, ayrı ayrı gökler, uzayın sonsuzluklarını kendi aralarında paylaşıyorlardı. Bütün bunların üstünde, bir gök daha vardı ki, bu gökte yaratıcı, büyük ve tek Tanrı oturuyordu. Eski Türkler, göğün katlarını üst üste koyma yolu ile saymamışlardır. Fakat sonradan, biraz da dış tesirler sebebi ile gökleri, yedi veya dokuz kat olarak tarif etmeye başlamışlardır" (Dikici, 2005, s. 377).

Semavi dinlerde hava; insana hayatiyet kazandıran, yaşam soluğu, ruh, can, canlılık veren tanrısal bir nefes olan hak nefesi, Allah'ın bezm-i eleste insana can bahsettiği (ruh üflediği) nefestir. Var oluştaki ruh yani soluk, bedeni terk ettiğinde yaşam ortadan kalkar.

İslam inancına göre, Kur' an-ı Kerim' de hava ile ilgili ayetler mevcuttur. Bu ayetler içerisinde hava ile ruh üflenmesi olarak ifade edilir. Hicr Suresinin 28-29. Ayetlerinde "Bir zaman Rabbin meleklerle (şöyle) demişti: Ben kupkuru çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan bir insan yaratacağım! Ben, onun yaratılışını tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim zaman siz hemen onun için secdeye varın!" şeklinde geçen mealde hava ruhun bedene üflenmesi olarak karşılık bulur. Bu inanç nedeni ile Türklerde yaşam tarzı şekillenmiş ve edebiyata da yansımaları olmuştur.

"Hava gelip sana nefes oldu; bu vücut onunla hayattadır. Eğer nefes çıkar ve geri gelmezse, vücut ölür, onun canlılığı yelden aldığı nefese bağlıdır. İşte ey yücelikler verilmiş insan; Allah, her an sana o yeli nimet olarak vermiştir. Sen de o nimete sevinip şükret ve Tanrı'ya onu zikreden hoş nefesler gönder" (Yavuz, 2000, s. 383) şeklinde hava unsurunun yansımaları ifade edilmiştir.

Su.

Milletlerin mitolojisi ve yaratılış efsaneleri oluşurken inançları etken olmuştur. Felsefi açıdan hemen hemen bütün mitolojilerde yaratılıştan önce var olan ilk unsurun su olduğu söylenebilir. "Dört unsurdan ilki olarak kabul edilen su, mitolojik sistemlerde ilk başlangıçla bağlantılıdır, ilk kaosu tanıtır" (Bayat, 2007, s. 248).

Dünya mitolojilerinde kimi zaman bereket ve güç kaynağı, kimi zaman koruyucu ve cezalandırıcı olarak tanrının kendisinin su olduğu görülür. Aynı zamanda arındırıcı, temizleyici yönüyle de kutsal bir unsur olan su, ezelden ebede bir akış içerisinde hareket kaynağıdır.

Bolluğun ve bereketin sembolü, şifa kaynağı, parlak ve berrak olan su, doğurganlık, canlılık, tazelik ve günahları temizleyici, saflaştırıcı olması ile de insan hayatında belirgin bir şekilde yer edinir. Su, arınarak ve arındırarak yaşamı yeniden canlandırırken, mitolojik inanışlar anlamında da maddi manevi tazelenme açısından önemli bir varlık olarak kabul görür.

Yaratılışın ana unsuru olarak nitelendirilen su, hayat verici olmasının yanı sıra yaratılışı yok etme yönüyle de mitolojide önemli bir yere sahiptir. Hem yeniden doğuşun hem de ölümün simgesidir.

Eski Yunan Mitolojisi'nde dünyanın asıl maddesi nedir sorusuna filozoflar cevap aramıştır. Doğadaki dört temel öğeden suyu ilk ilke olarak belirleyen Thales, her şeyin sudan türediğini ve sonunda tekrar suya dönüşeceğini ifade eder. “Yunan Mitolojisine göre, Tanrı ile su birbirleriyle bağlantılı kavramlardır ve hatta Thales’e göre tanrı ve su aynıdır” (Akt., Baysal, 2019, s. 48).

“Su tanrılarının, su perilerinin sudan doğması motifi, suyla ilgili dünya mitlerinde sürekli tekrarlanan bir motiftir. Örneğin yaşadıkları coğrafya sebebiyle denize hâkim eski Yunan mitolojisinde geniş bir su tanrısı, tanrıçası veya perisi kadrosuyla karşılaşırız. Eski Yunan’da su tapımı mitolojisinin din alanına girmesinden çok öncelere dayanmaktaydı” (Akt., Kaya, 2013, s. 17).

Bayat (2007)’a göre Türk mitolojisinde su, “Türk yaratılış mitinde kozmos, sudan türemiştir. Bütün canlılar sudan yaratılmıştır. Su, başlangıç maddesi olduğu gibi eskatolojik mitte dünyanın sonunu getiren unsur olarak görülür. Suyun kutsallığı makro-kozmosta (evrenin oluşumu) olduğu gibi mikro-kozmosun (insanın oluşumu) da su ile, başlayıp su ile sona ermesine dayalıdır.” (s. 248) şeklinde ifade edilmiştir.

Hak dinler olarak kabul edilen ve dört kitap sahibi inançlarda su, varlığın özü olarak görülmüştür. Var olan ilk cevher su olduğundan, semavi dinlerde yaratımın sudan başladığına inanılması sebebiyle Allah’ın kâinatı sudan yaratmış olduğuna inanılmaktadır. “İnsanın vücuda gelmesi de su gibidir. İnsan önce latîf sonra kesîf bir varlık olma özelliği gösterir. Çünkü ana rahmine düşmeden önceki hali latîfdir ve rahmaniyette gizlidir. Ana rahmine düştükten sonra ise rahimiyette bürünüp beden çukurunda varlık elbisesini giymiştir ve insanın sudaki mevcudatı başlamıştır” (Yaşın, 2018, s. 59).

İslam inancına göre Kur’ an-ı Kerim’de su ile ilgili ayetler mevcuttur. Bu ayetler içerisinde su unsuru; evrenin, kâinatın, insanlığın var oluş ve yok oluş serüveninde kutsal bir

varlık olarak ifade edilir. Enbiyâ Suresinin 30. Ayetinde “Gökler ve yer yapışık iken onları ayırdığımızı, bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi?” şeklinde geçen mealde su, bütün varlıkların özü olarak ifade edilmiştir.

Kanter (2018) ise, “Kur’an-ı Kerim’de, “(...) çünkü “Biz her şeyi sudan yarattık” (Sure 21: 30) ve “O, gökten suyu yağdırandır” (Sure 13: 17) ayetlerinde, “su”yun her şeyin özü olduğuna ve rahmet, bereket barındırdığına değinilmiştir.” (s. 114) şeklindeki ifadesi ile İslam inancına göre suyun öneminden bahsetmiştir.

Bu inanç nedeni ile Türklerde yaşam tarzı şekillenmiş ve edebiyata da yansımaları olmuştur. Yunus Emre şiirinde;

İş bu tenün tertîbi od u toprak yil u su,

Yûnus sen gör özünü suda toprakda mısın? (Bu tenimin düzeni ateş, toprak, hava ve sudur, Yunûs sen özünü gör suda mı, toprakta mısın?) (Yunûs Emre, 1990, s. 205) şeklinde Anasır-ı Erbaa’yı yorumlamıştır.

Ateş.

Büyüleyici, karşıt güçleri dengeleyici, koruyucu, aydınlatıcı, kötülükleri giderici, temizleyici, iyileştirici veya önleyici olan ateş unsurunun canlılara şifa, sağlık, güç, kuvvet, bereket ve uğur kazandıran bir yönü bulunduğu gibi cezalandırıcı unsur olarak arınmanın cezbeden yakıcılığı ile ürküten, tahrip eden, yakıcı ve öldürücü yönü de bulunur.

Ateş, her medeniyet ve inanış içerisinde kutsal bir yeri olan evrenin oluşumunda etkin unsurlardan biri olarak kabul edilir. “İnsanlık tarihinde pek çok bakımdan önemli olan ateş, hemen hemen bütün ilkelde büyük saygı görmüş, kimilerinde ise tapım konusu olmuştur” (Hançerlioğlu, 1975, s.76). Milletlerin mitolojik anlatılarında kutsal bir öge, dini inanışlarında tanrısal bir varlık olarak belirgin bir şekilde yer edinen ateş, “Elementleri saflaştırmada ya da onlar arasında yeni bileşkeler oluşturmada, ateşin eritici, çözücü gücüne ihtiyaç duyulur. Demir Çağı, Bakır Çağı, Tunç Çağı gibi madeni zaman tasnifleri, örtük bir şekilde ateşin insan dünyasında geçirdiği işlevsel evrime de işaret eder” (Taşdelen, 2011, s. 2) şeklinde insanın yaşam tarzını da şekillendiren ve geliştiren bir unsur olmuştur.

Bazı mitolojik anlatılarda ateş, tanrı veya tanrıça olarak karşılık bulur. Kutsal sayılan bu 3unsurun bir ruhu olduğuna inanılır ve saygı duyulur. “İnsanoğlunun ateşe ayrı bir önem vermesi, günlük hayat içerisinde insanın ateş sayesinde birçok ihtiyacını karşılamasına bağlanabilir ve mitolojik düşüncede ise ateşin Tanrı tarafından insanlar için gökyüzünden yeryüzüne indirildiğine dair inanış da ateşi önemli bir kült unsuru haline getirmiştir” (Bütüner, 2020, s. 126).

İnsanlara tanrılar tarafından hediye edilen ateşin, bazı söylencelerde ise insanlar tarafından tanrılardan çalındığına yönelik mitolojik anlatımlar bulunur.

İlkçağ Yunan felsefesinde, Sokrates öncesi doğa filozofları döneminden itibaren evrenin ilk maddesi, Ateş (Yunanca Pyr) olarak kabul edilmiştir. Özellikle ilkçağ filozoflarından Herakleitos (İ.Ö. 540- 480) ilk maddenin (arketip) ateş olduğunu ileri sürmüş ateşin havadan ve sudan daha fazla hareket ettiğini ifade etmiştir. Herakleitos'a göre başı ve sonu olmayan ateş, sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Evrendeki bu değişim ve dönüşümler, ateşin başkalaşmasından başka bir şey değildir.

“Türk mitolojisine göre ateşin kutsal görülmesinin temel sebebi, ateşi ilk kez Tanrı Ülgen’in yeryüzüne getirmesinde aranabilir. Tanrı Ülgen gökten biri kara biri ak iki taş getirdi. Kuru otları avucunda ezerek bir taşın üzerine koyup diğeriyle vurdu, otlar ateş aldı. Türklere ateşi ve ateş yakmayı Tanrı öğretti, inancı hâkimdir. Eski Türk inancından ateşin kutsallığının gökyüzünden geldiğine dair birçok Türk efsanesi yer almaktadır. “Bir Yakut efsanesinin kahramanı ‘Ateş, nereden gelir, onun vazifesi ve gücü nedir, onu kim yaratmıştır?’ diye sorar ve sonunda, ateşin süt beyazı tahtında oturan Gök Tanrı “Ürün Ai Toyon”un oğlu olduğu sonucuna varır. Ateşin doğduğu yerin gökyüzü olduğu inancı Altay halkları arasında oldukça yaygındır” (Akt., Bütüner, 2020, s. 127).

“Eski Türk inancında ateş, gökten yıldırım vasıtasıyla yeryüzüne gelen ve yükselme yeteneğiyle durmadan göğe geri dönen varlık olduğu için kutsalla arasında bir bağ vardır ve Türklerin geleneksel dünya görüşünde kutsal olan her şey gökten gelir ve göğe geri döner. Örneğin, Kalmuklar’ın bir dağın sinesindeki mağaradan yükselip minare boyu erişen duman sütunu ile ilgili inanışları, Morco Polo’nun gözlemine göre ateşin kendisine verileni yeryüzünden göğe doğru götürdüğü esasına dayanan inanışları, Hazarların ölüye refakat için insanların yakılması inanışları bu durumu örnekleyen önemli ritüel ve davranışlardır. Gökyüzünden gelen ateş, yeryüzünde bulunanları göğe yükselerek geri götürmektedir. İnancıya göre Türk mitolojisinde ateş, yeryüzü ile gökyüzü arasında bir bağlantı kurmaktadır” (Akt., Bütüner, 2020, s. 127).

Semavi dinler incelendiğinde ateş; “Kutsal kitaplarda ateş unsuru önemli bir yer tutar. Bunlardan bazı örnekler verebiliriz: İblis, kendi doğasının ateş olduğu gerekçesiyle özü toprak olan insan karşısında kibirlenmiş, Tanrı’nın insana secde etmesi yönündeki emrini yerine getirmemiştir. Kuran’daki bu anlatım, insanın yeryüzündeki varoluş öyküsüne de güçlü bir şekilde atıfta bulunur; zira o düşüş ve kötülük sorununu açıklayabilecek bir açılıma sahiptir. Bir başka haber, Hz. İbrahim’e ilişkindir. Nemrut, ondan kurtulmak için ateşte yakılarak öldürülmesini ister. Ateş İbrahim’e “selamet” olur. Böylece kötülük bir kez daha ateşle birlikte kutsal bir ifadeye kavuşur. Ateş, bir terbiye ve arınma unsurudur. “Cehennem”, insanın diğer

insanlara ve insanın bizzat kendisine yaptığı kötülüğü açıklayan bir motiftir. O bir hatırlatma ve uyarıdır” (Taşdelen, 2011, s. 1) şeklinde yorumlanmıştır. Bachelard (1999) ise ateşi “Tüm olgular arasında birbirine zıt iki değeri, iyiliği ve kötülüğü, aynı açıklıkla taşıyabilen tek olgudur. Cennette ışık saçar. Cehennemde yakar.” (s. 17) şeklinde ifade etmiştir.

İslam inancına göre, Kur’ an-ı Kerim’ de ateş ile ilgili ayetler mevcuttur. (Allah) buyurdu ki: “Sana emrettiğimde seni secde etmekten alıkoyan nedir?” Dedi ki: “Ben ondan daha hayırlıyım. (Çünkü) beni ateşten, onu topraktan yarattın.” (7/A'râf 12), (Cenneti hak eden takva sahipleri) derler ki: “Rabbimiz! Şüphesiz ki bizler, iman ettik. Günahlarımızı bağışla ve bizi ateşin azabından koru.” (3/Âl-i İmran, 16), Biz de buyurduk ki: “Ey Ateş! İbrahim’e serin ve selamet ol!” (21/Enbiyâ, 69), Cinleri de (insanı yaratmadan) önce, (içlere nüfuz eden) zehirli bir ateşten yarattık. (15/Hicr 27), (Allah’ın ve Resûl’ünün koyduğu sınır ve ölçüleri yetersiz görüp yeni sınır, ölçü ve kanunlar koyarak) Allah ve Resûl’ü ile sınırlaşanlara, içinde ebedî kalacakları bir cehennem ateşinin olduğunu bilmiyorlar mı? İşte bu, en büyük rezilliktir. (9/Tevbe, 63) surelerinde ateş ile ilgili örneklerle rastlanır.

Bu ayetler içerisinde varlığın olumlu ve olumsuz niteliklerini aynı derecede bir arada taşıyan ateş, tıpkı Allah’ın Celal ve Cemal sıfatlarının tezahürü gibidir.

Bu inanç nedeni ile Türklerde yaşam tarzı şekillenmiş ve edebiyata da yansımaları olmuştur. “İnsan kimi zaman ateşten gömlekler giyer üstüne, kimi zaman ateş denizinde yüzer. Aşk ateştir, söz ateştir, acı ateştir, ölüm ateştir, gurbet ateştir, hasret ateştir, yoksulluk ateştir, zenginlik ateştir, çirkinlik ateştir, güzellik ateştir. Olgunlaşmaktır, pişmektir de, Yunus’un meşhur deyişi ile hamlıktan kurtulmaktır da” (Taşdelen, 2011, s. 2) şeklinde ateş unsurunun yansımaları ifade edilmiştir.

Toprak.

Üretken, doğurgan, koruyucu, kollayıcı, var oluş ve yok oluş unsuru olarak benlik imgesinin simgesel değeri, dayanıklı ve dingin olan toprak, bolluk ve bereket kaynağıdır.

“Dünya üzerinde genellikle toprağa verilen değer hemen hemen aynı unsur olarak değerlendirilmiştir. Yani genel bir ifade ile toprak bütün toplumlarda başlangıcı oluşturan bir unsur olarak ele alınmıştır. Eski inançların geneli bir kargaşa olduğu ve bu kargaşadan kozmosa geçişi sağlayan unsurunda toprak olduğu şeklindedir. Örneğin, Eski Yunan’ da toprak unsuru şu şekilde tanımlanmıştır: Evren yaratılmadan önce, başlangıçta Kaos denilen bir boşluk vardı. Kaostan Gaia yani toprak meydana geldi. Gaia kendi kendine kocasız olarak Pontus(deniz) ve Uranüs’ü(gök) meydana getirdi. Bundan sonra da Gaia, Eros’un etkisiyle kendinden olma Uranüs ve Pontus ile birleşmiş ve Pontus ve Gaia’nın birleşmesinden Nereus, Thaumas, Phorkys ve Keto doğmuştur. Bu açıklamadan yola çıkarak Yunan mitolojisinde toprak

ifadesinin tanımı bu şekilde verilmesi toprağın doğurganlığının ve bereket yeri olmasının bir göstergesi olarak düşünülebilir” (Akt., Albayrak, 2019, ss. 28-29).

Türk mitolojisinde yer alan yaratılış destanları ve efsanelerinde su unsurundan sonra toprağın geldiği, henüz dünya üzerinde hiçbir şey yokken ilk unsurun su olduğu ve ardından toprağın su yüzeyine çıkarıldığına dair ifadeler bulunur. Uraz (1994) “Tanrı Kara Han’ ın (Kayra Han) suları yarattıktan sonra bir kuğu kuşu gönderdi. Denize dalan bu kuş denizin dibinden gagasıyla çamur alarak çıktı. Kara Han’ ın emriyle gagasındaki çamurları suların üzerine serpti ve böylece karaların meydana geldi” (s. 170) şeklinde aktarır.

“Türk kültüründe ve mitolojisinde toprağın ayrı bir yer aldığına ve toprağın bir ruhu olduğuna inanıldığı görülür. Türklerin tarım ve hayvancılıkla geçinmesinin bu kültün oluşmasında büyük etkisi vardır. Ayrıca bu durumun görülmesinde Türklerin toprağı vatan ile eş görmesinin payı büyüktür” (Kılıç 2003, s. 155).

“Türkler, gök tanrılarının gönderdiği bereketli yağmurlar ile toprağın her şeyi yetiştirme özelliğine sahip olduğuna inanır. Bundan dolayı göğe “ata”, toprağa “ana” demişlerdir. Toprağın üstü besleyici bir ana, altı ise üstünden farklı bir hayat anlamını kapsayan özellikle cehennemini içince bulunduran bir âlem olarak kabul edilir” (Uraz, 1994, ss. 171-172).

Semavi dinler incelendiğinde ise insanın topraktan, balçıktan, çamurdan yaratıldığı inancı, toprak unsurunun kutsallığının göstergesidir. Semavi dinlerdeki ezel ve ebed düşüncesinin simgesi olan toprak unsuru, dünyalık hayatın başlangıcı ve bitişinin temelinde yer alır.

İslam inancına göre, Kur’ an-ı Kerim’ de toprak ile ilgili ayetler mevcuttur. Bu ayetler içerisinde toprak ile var olan insanlığın, yok olurken de toprağa dönüşeceğinden olarak ifade edilir. Taha Suresinin 55. Ayetinde “Gökler ve yer yapışık iken onları ayırdığımızı, bütün canlıları sudan meydana getirdiğimizi bilmezler mi?” şeklinde geçen mealde toprak yaratılış, yok oluş ve yeniden dirilişin ana unsuru olarak ifade edilmiştir.

“Yunus Emre’nin şiirinde “Toprakdan yaratıldun yine topraktır yirün, Toprak olan kişiler n’ider bu ‘alâmeti” (Yunus Emre, 1990, s. 310) şeklinde aktarılan toprak unsuru Mevlana’da ise “toprakdan geldik toprağa gideceğiz” şeklinde karşılık bulmuştur.

Ayrıca insan mizacındaki sabır, iyi huy, yücelik ve tevekkül özellikleri, toprak unsurunun tezahürü olarak da kabul edilir.

Problem Cümlesi

TRT Türk halk müziği (Thm) repertuvarında yer alan eserlerin güftelerinde geçen hava, su, ateş ve toprak kavramların ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramların tespitine yönelik yapılan bu araştırmanın problem cümlesi, “Hava, Su, Ateş ve Toprak kavramlarının halk

ezgilerindeki metinlerde kullanımı anlam bakımından nasıldır?” sorusu ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu problem doğrultusunda araştırmanın alt problemleri şu şekilde oluşturulmuştur:

I. TRT Türk halk müziği repertuvarında Hava kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?

II. TRT Türk halk müziği repertuvarında Su kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?

III. TRT Türk halk müziği repertuvarında Ateş kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?

IV. TRT Türk halk müziği repertuvarında Toprak kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?

V. TRT Türk halk müziği repertuvarında Anasır-ı Erbaa (Hava, Su, Ateş, Toprak) olarak isimlendirilen 4 unsuru/elementi içeren eserler ne ölçüde vardır?

Araştırmanın Amacı

İnsan içinde yaşadığı dünyayı ilk çağlardan itibaren merak edip sorgulayan, aynı zamanda her kavram ve olgu için açıklama getirmeye çalışan bir varlıktır. Bu sebeple, Thm metinlerinde yer alan mitolojik motif ve sembollerin, Türk mitolojisi ile olan bağlarının incelenmesi ve türkülerle farklı bir bakış açısı ortaya koyması düşüncesinden hareketle, araştırmada hayatın temelini oluşturan, var oluş ve yok oluş simgesi, Anasır-ı Erbaa adı verilen bütün kadim toplumlarda etkili ve ortak olan Hava, Su, Ateş ve Toprak unsurları ele alınmıştır.

Müzik kültürü kapsamına giren, geçmişten geleceğe kültürel kodlarımızın işlendiği, yaşandığı dönemin izlerini ve yaratılışın öyküsünü içerisinde barındıran Thm metinleri gerek edebi açıdan gerek icra açısından, farklı yönleri ve boyutlarıyla, inançlara, efsanelere ve ritüellere yansımıştır. Zamanla değişim ve dönüşüme uğrayarak yaşamın devingen akışı içinde günümüze kadar gelen Thm metinleri bu anlamda incelendiğinde bize çağlar öncesinin kâinatı, tabiatı ve hayatı algılayış biçimleriyle ilgili önemli bilgiler verir. Kültürel bellek yoluyla günümüze taşınan, sözlü gelenek sürecine dayanan türküler, bazen anlatının manzum özeti olarak yani türkünün öyküsünden esinlenilerek bazen de mitolojik bir motifi, simgenin, sembolün türkü metninin içerisinde yer alması ile mitolojinin bünyesine girmektedir. Thm metinlerine yansıyan mevcut belirli mitolojik motiflere ve kültürümüz içindeki anlamlarına, inanç dünyamızla olan yakından ilişkisine, bu motiflerin kutsallığına ve tanrısallığına değinmeyi amaçladığımız bu çalışmada bu metinlerin mitolojik motiflere ev sahipliği yaptığı ve daha derin anlamlar kazandırdığı görülmektedir.

Var oluş ve yok oluş simgesi, Anasır-ı Erbaa adı verilen bütün kadim toplumlarda etkili ve ortak olan Hava, Su, Ateş, Toprak unsurlarının Thm Repertuvarında analiz edilerek tespit edilmesini hedeflediğimiz bu çalışmada bu unsurların çeşitliliğini, kullanım sıklığını, inançsal boyutunu ve mitolojik boyutunu ele alarak türkü metinlerindeki yansımalarını yorumlamak amaçlanmaktadır. Hava, Su, Ateş, Toprak unsurları ile benzerlik gösteren diğer simge ve sembollerle çalışma çok boyutluluk kazanmış geniş bir yelpazeden incelenerek türkü metinlerindeki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Önemi

İnsan içinde yaşadığı dünyayı ilk çağlardan itibaren merak edip sorgulayan, aynı zamanda her kavram ve olgu için açıklama getirmeye çalışan bir varlıktır. Bu sebeple, Thm metinlerinde yer alan mitolojik motif ve sembollerin, Türk mitolojisi ile olan bağlarının incelenmesi ve türkülere farklı bir bakış açısı ortaya koyması düşüncesinden hareketle, araştırmada hayatın temelini oluşturan ve Anasır-ı Erbaa adı verilen bütün kadim toplumlarda etkili ve ortak olan Hava, Su, Ateş ve Toprak unsurları ele alınmıştır.

Var oluş ve yok oluş simgesi, Anasır-ı Erbaa adı verilen bütün kadim toplumlarda etkili ve ortak olan Hava, Su, Ateş, Toprak unsurlarının Thm Repertuvarındaki durumunun tespit edilmesi daha önce türkü metnlerinin bu açıdan ele alınmaması bakımından önem arz etmektedir. Türkü metnlerinin mitolojik açıdan incelenmeye tabi tutulması geçmişin izlerini, anlatılmak isteneni farklı bir boyutta ele almamızı sağlamaktadır. Mitolojik açıdan türkü metnlerinin incelenmesi alan yazına yeni bir yaklaşım ve yöntem kazandırması yönüyle katkı sağlamaktadır. Yapılan bu çalışmanın türkü metinlerinde yer alan başka mitolojik unsurların incelenmesine fikir ve zemin oluşturmaları da oldukça önemlidir. Aynı zamanda müziğin ve mitolojinin birbirinden ayrı düşünülemeyeceği gibi iki alanında geçmişe dayanan kökenlerinin olduğu ve birbirini besleyen iki alan olduğu çalışmamızın çıkış noktası olmuştur.

Sınırlılıklar

Bu araştırma; TRT Türk Halk Müziği repertuvarını kapsamaktadır. Araştırmada repertuarlara ait eserlerin,

- a. Formlar bakımından; Kırık Hava ve Uzun Hava formlarındaki eserler,
- b. Güfteler bakımından; hava, su ateş, toprak ve bu terimleri karşılayan diğer terimlerin var olduğu bütün repertuvar ile sınırlandırılmıştır.

Varsayımlar

Bu araştırma;

Ulaşılan sözlü ve yazılı verilerin gerçeği yansıttığı,

Belirlenen yöntemin problemin çözümü için uygun olduğu,

Kullanılan veri toplama araçlarının, araştırmada belirlenen sorulara cevap aramak için uygun olduğu,

Örneklem grubunun evreni temsil ettiği temel sayıtlara dayandırılmıştır.

Terimler ve Tanımlar

THM: Yazılı hiçbir kuram, kural ve öğretiye dayanmadan, yalnızca işitme yoluyla öğrenilerek kuşaktan kuşağa aktarılan, coğrafyaya bağlı değişkenler dışında toplum çapında bir bütünlük gösteren, ilkel yapıda çalgı ve araçların kullanıldığı geleneksel müzik türü, folk müziği (TDK).

Anasır-ı Erbaa: İlkçağ Yunan, Orta Çağ İslâm ve Hristiyan felsefesinde tabii varlıkların ilkesi sayılan dört madde (TDK).

İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, tez için yararlı olduğu düşünülen ve literatür taraması sonucunda elde edilen yayınlar ve araştırmalar incelenmiştir. İncelenen yayın ve araştırmalar, “Anasır-ı Erbaa ile ilgili araştırmalar” ve “Repertuvar ile ilgili araştırmalar” başlıkları altında ele alınmıştır.

İlgili yayın ve araştırmalar tarih sırası göz önünde bulundurularak verilmiştir. Ayrıca her bir yayın ve araştırma adı, türü, yöntemi ve sonucu bakımından açıklanmıştır.

Anasır-ı Erbaa ile ilgili araştırmalar

Bu bölümde, çalışmanın kapsamı ya da konu ile benzerlik gösteren araştırmalara yer verilmiştir.

Erdoğan (1989), Fuzuli Divanı’nda Kozmografya ve Tabiat Unsurları adlı tezinde, divanda geçen unsurları yedi bölümde ele almış olup bu bölümler içerisinde dört unsura (hava, su, ateş, toprak) yer vermiştir. Belgesel taramaya dayalı olan araştırmada yazar divanda dört unsurdan yalnızca beş altı beyitte bahsedilmesinden dolayı konuyu tek tek ele almış olup bazı beyit ve rubailerde ise dört unsurun hepsinin bir arada bulunduğunu saptar. Beyitleri örnek göstererek yorumlamalarda bulunur.

Çağlar Abiha (2018), Mitolojiden İnsana Dört Unsur Üzerine Bir İnceleme adlı makalesinde, Anasır-ı Erbaa’ya yönelik hava, su, ateş ve toprak kavramlarının mitolojik olarak karşılık bulduğu anlamları ve kadim medeniyetlerdeki bakış açısı, gelişimini incelemiştir. Belgesel taramaya dayalı araştırmada yazar, Anasır-ı Erbaa kavramının kadim medeniyetlerde 4 unsur ya da 5 unsur olarak görüldüğü; su, ateş ve toprak unsurlarının sabit fakat hava, ağaç, demir, güneş ve ay unsurlarının medeniyetlere göre değişkenlik arz ettiğini ifade etmiştir.

Taşdelen (2010), Varoluşsal Bir Metafor Olarak Hava adlı makalesinde, Anasır-ı Erbaa unsurlarından Hava kavramının kadim medeniyetlerdeki gelişimi, inançla bağlantısı ve günümüze yansımaları üzerine bilgiler mevcuttur. Belgesel taramaya dayalı araştırmada yazar, hava unsuru ile ilgili olarak ilmi düşünürlerin sözel ifadelerinden, inançsal olarak ayetlerle olan aktarımından, edebi açıdan yüklenen anlamlardan ve sanatsal açıdan türkülerde nasıl işlendiğine dair örnekler sunarak bu unsurun varoluş ve yok oluş üzerindeki etkilerine değinmektedir.

Taşdelen (2010), Toprağın Halleri: Topraktan, Toprakta, Toprağa adlı makalesinde Anasır- 1 Erbaa unsurlarından Toprak kavramının kadim medeniyetlerdeki gelişimi, inançla bağlantısı ve günümüze yansımaları üzerine bilgiler mevcuttur. Belgesel taramaya dayalı araştırmada yazar, toprak unsuru ile ilgili olarak ilmi düşünürlerin sözel ifadelerinden, inançsal olarak ayetlerle olan aktarımından, edebi açıdan yüklenen anlamlardan ve sanatsal açıdan nasıl işlendiğine dair örnekler sunarak bu unsurun varoluş ve yok oluş üzerindeki etkilerine değinmektedir.

Taşdelen (2011), İnsan Aşktan, Acıdan: Ateşten adlı makalesinde Anasır-ı Erbaa unsurlarından Ateş kavramının kadim medeniyetlerdeki gelişimi, inançla bağlantısı ve günümüze yansımaları üzerine bilgiler mevcuttur. Belgesel taramaya dayalı araştırmada yazar, ateş unsuru ile ilgili olarak ilmi düşünürlerin sözel ifadelerinden, inançsal olarak ayetlerle olan aktarımından, edebi açıdan yüklenen anlamlardan ve sanatsal açıdan türkülerde nasıl işlendiğine dair örnekler sunarak bu unsurun varoluş ve yok oluş üzerindeki etkilerine değinmektedir.

Taşdelen (2011), Hayat Suy(l)a Yazılan Yazı adlı makalesinde, Anasır-ı Erbaa unsurlarından Su kavramının kadim medeniyetlerdeki gelişimi, inançla bağlantısı ve günümüze yansımaları üzerine bilgiler mevcuttur. Belgesel taramaya dayalı araştırmada yazar, su unsuru ile ilgili olarak ilmi düşünürlerin sözel ifadelerinden, inançsal olarak ayetlerle olan aktarımından, edebi açıdan yüklenen anlamlardan ve sanatsal açıdan türkülerde nasıl işlendiğine dair örnekler sunarak bu unsurun varoluş ve yok oluş üzerindeki etkilerine değinmektedir.

Kaya (2013), Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Dört Unsur Ateş Hava Su Toprak adlı tezinde, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ilmi ve edebi eserlerini belgesel tarama yöntemi ile incelemiş olup bu dört unsur ve tezahürleri üzerinde durmuştur. Yapılan çalışmanın sonucunda yazar Tanpınar'ın dört unsur ve göstergelerini Gaston Bachelard terminolojisine göre bilinçli kullandığını, ilmî eserlerinde dört unsura daha az yer değindiğini, edebî eserlerinde ise dört unsura daha fazla değindiğini ve dört unsura ait varlıkları genellikle benzetmeler, tasvirler yaparak sanatlı anlatımlarla kullandığını ifade etmektedir.

Ayar (2014), Çevreden İnsanın Kimyasına Dokunuşlar Yunus'un Emre'nin Şiirinde Anasır-ı Erbaa adlı makalesinde Antik Yunan felsefesinde arke tip olarak adlandırılan arayışın sonraları İslam felsefesinde Anasır-ı Erbaa adını alması, musikiden astronomiye, kelimadan edebiyata kadar birbirinden farklı birçok disiplinin konusu olmuştur. Varlık, vücût, insan gibi ana temaları kendine merkez edinen, Anadolu coğrafyasının mümtaz bilge ve azizlerinden Yûnus Emre ve onun ahlakî öğretilerini topladığı mesnevî türüyle yazılan Risâletü'n-Nushiyye adlı eserini belgesel tarama yöntemi kullanarak analiz eden yazar Yunus Emre'nin insanın yaratılışındaki dört unsuru tasavvufî bir bakış açısı ile ele aldığını, bu dört unsurla birlikte gelen vasıfların, İslâm ahlâkının temelini teşkil eden hususlar olduğunu ve unsurların ahlâkî yapıya olan etkileri üzerinde durduğunu ifade etmektedir.

Karataş (2014), Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Marifetname'sinde Anasır-ı Erbaa (Dört Unsur) Görüşü adlı makalesinde İslam felsefine Antik Yunan'dan intikal eden Müslüman filozofların felsefî sisteminde yer verdiği kâinatın var oluşu ve dünyadaki tüm varlıkların Anasır-ı Erbaa'dan tekâmül ederek ortaya çıktığını Osmanlı alimlerinden Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın ansiklopedik nitelikteki Marifetname'sinde hangi bağlamda nasıl ele aldığını inceleyen yazar belgesel tarama yöntemi kullanarak İbrahim Hakkı'nın meşşai filozofların, özellikle de İbn Sina'nın felsefî modelini takip ettiğini tıpkı İbn Sina gibi en üstte ateş, sonra sırayla hava, su ve toprak olarak tasnif ettiğini bu unsurların temel özelliklerini ve yerküre üzerinde bulundukları yerleri anlatırken dönemin coğrafya, astronomi, matematik gibi ilim dallarının verilerinden yararlandığını, unsurlarda kevn ve fesat (oluş bozuluş) nitelikleri olduğunu İbrahim Hakkı'nın tekamül anlayışı, bizzat Yüce Allah'ın iradesiyle gerçekleşmesi ve insan-ı kamil gibi nihai bir gayeye sahip olması açısından söz konusu evrim fikrinden ayrıldığını ifade etmektedir.

Kablender (2016), Üç Halveti Şairin Divanlarında Anasır-ı Erbaa (Hava, Su, Ateş ve Toprak) Unsurlarının Kullanımı Üzerine Bir İnceleme adlı makalesinde tasavvufî anlayışa bağlı divan şairlerinin şiirleri değerlendirildiğinde onların dinî bakış açılarının eserlerine yansıma şekli başta olmak üzere dünya görüşlerinin ve varlık algılarının da önemli rol oynadığını ifade eden yazar Halvetiyye tarikatının üç önemli şeyhi ve şairi olan Dede Ömer Ruşen'i, Şemseddin Sivâsî ve Ümmî Sinan'ın divanlarında, Anasır-ı Erbaa'yı oluşturan "hava, su, ateş ve toprak" unsurlarının kullanımını belgesel tarama yöntemi kullanılarak incelemiştir. Yazar, ilgili beyitlerin orijinali verildikten sonra beyitlerin günümüz Türkçesine çevrilerek analizi yapılmış ve Anasır-ı Erbaa'yı oluşturan unsurların beyitlerde hangi anlamları içerdikleri konusunda değerlendirmeler yapılarak beyitlerin çoğunda bunların biri veya ikisi görülmekle birlikte üç unsuru, hatta dördünü birden içeren örneklerle rastlandığını, beyitlerin dinî-tasavvufî çağrışımları üzerinde durularak kullanılan unsurların tasavvufî terminolojideki anlamları ve bu anlamlardan yola çıkılarak metindeki çağrışımlarının analiz edildiğini ifade etmektedir.

Aydoğan (2017), Resim Sanatında Dört Element: Hava, Su, Ateş ve Toprak adlı tezinde, sanat tarihi dönemlerinde, sanat akımlarında karşımıza çıkan dört element konulu resim örneklerinin konu, sembol, materyal olarak kullanımları ve bu saptamaların karşılaştırmalı olarak yansımalarını incelemiştir. Belgesel tarama yöntemi kullanan yazar sanatın kökeni, amacı ve işlevi ile ilgili yapılmış tartışmalara dört element perspektifinden bakarak kimi zaman ayrı ayrı, kimi zaman birlikte evrenin yaratıcı gücü olarak konumlandırılan dört unsurun sanata atfedilen öneminin ve insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeğinin bilinçle kavranması gerektiğini ifade etmektedir. Tez eserinden elde edilen veriler neticesinde özgün sanat eserleri ortaya koymada, olası etkisi ve katkısının değerlendirildiği dört elementi konu edinen örnek resimlerle uygulama alanındaki etkisi yorumlanmıştır.

Erdal (2018), Türk ve Dünya Mitlerinde İnsanın Yaratılışı ve Toprak adlı makalesinde Anasır-ı Erbaa unsurlarından Toprak kavramının kadim medeniyetlerdeki gelişimi, inançla bağlantısı ve günümüze yansımaları üzerine bilgiler mevcuttur. Belgesel taramaya dayalı araştırmada yazar, toprak unsurunun en arkaik mitlerden günümüz semavi dinlerine kadar hem mitik dönemlerin hem de büyük dinî geleneklerin, insanoğlunun yaratılışını içeren anlatılarında yaratımın ham malzemesi olarak kullanıldığını, yaşam döngüsünün başlangıç maddesi olmasının yanı sıra insanın ölümlü oluşunun sembolizmi olması yönüyle de güçlü bir unsur olduğunu ifade etmektedir.

Kanter (2018), Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Anasır-ı Erbaa adlı makalesinde, evrenin temelini oluşturan, doğanın ve varlığın özünü belirleyen dört unsur (toprak, su, hava, ateş) yani Anasır-ı Erbaa kavramını metin düzlemine aktaran Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerini belgesel tarama yöntemi kullanarak analiz eden yazar genellikle mistik ve metafizik çağrışım değerleriyle kullanılan bu unsurların kullanım sıklığının sırasıyla su, toprak, ateş ve hava olduğunu, tasavvufi anlamda içselleştirilen ve özdeşleştirilen imgeler ve simgeler düzeni içerisinde Anasır-ı Erbaa'yı farklı anlam ve çağrışım değerlerinde kullandığını ifade etmektedir.

Yaşın (2018), Yunus Emre Divanı'nda Anasır-ı Erbaa adlı tezinde, varlığı meydana getiren cevheri, bu cevherden vücûda gelen Anasır-ı Erbaa'yı (hava, su, ateş, toprak) ve bu unsurlara çağrışım yapan diğer unsurları belgesel tarama yaparak saptayan yazar bazı yerlerde çok bariz görülecek şekilde, bazı yerlerde halka ait söylemlerle, bazı yerlerde de özellikle tasavvufu da merkeze alarak kendine has semboller, remizler ve telmihlerle Türkçe olarak dile getirdiğini ifade etmektedir. Olumlu olumsuz tasavvufi derin anlamlar yüklenen bu unsurların birbiriyle olan zıtlık durumundan da büyük ölçüde faydalandığını saptayan yazar bu unsurların nasıl dile getirildiğini ve nelere konu olduğunu örneklerle desteklemiştir.

Baysal (2019), Türk Halk Kültüründe Su adlı tezinde mitolojilerden semavi dinlere kadar kendine yer bulan ve kutsal bir olgu olarak kabul edilen, insanın hayatını sürdürebilmesi için olmazsa olmazlardan biri olan su, dünya yaşamı temel sisteminin ana maddesi olduğu gibi Türk inanç sisteminde de varlığın başı, yaratılmış her şeyin ilk hali olarak benimsenmiştir. Günümüze kadar Türk kültüründe su konulu çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yazar literatür tarama yöntemi kullanarak daha önceden derlenmiş ve yazıya geçirilmiş derleme çalışmaları üzerinden incelemelerde bulunduğunu, Türk kültüründe suyun sahip olduğu kavramsal anlam ve olgusal değeri tahlil etmeye çalıştığını ifade etmektedir. Yazılı kaynaklardan elde edilen veriler, işlevsel açıdan değerlendirildiğinde Türk dünyası inanç ve kültür hayatında suyun yerinin, bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiği, evrensel değerinin ortaya konulmaya çalışıldığı, çeşitli inanış ve uygulamalarda, hayatın geçiş dönemlerinde ve halk edebiyatı ürünlerinde sahip olduğu roller üzerinden açıklamalarda ve incelemelerde bulunulan araştırma Türk halk edebiyatı ürünleri bakımından (Türkülerde Su, Manilerde Su, Ağıt ve Ninnilerde Su, Aşık Şiirinde Su) araştırmayla benzerlik göstermektedir.

Burnazoğlu (2019), Buket Uzuner'in Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları (Su, Toprak, Hava) Serisinde Türk Mitoloji Unsurları adlı tezinde, Uzuner'in seride birçok konuya değinmesinin yanı sıra Türk mitolojisinin pek çok unsurunu ayrıntıları ile işlemesi ve romanlarında düşsel anlatıma zemin hazırlayan kaynağın, mitoloji olduğunu ifade eden yazar belgesel tarama yöntemi kullanarak Türk mitolojisi unsurlarının tespit edilmesi ve bu tespitlerin bir çalışma haline getirilmesini amaçladığını ifade etmektedir. Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları serisinde bu unsurların Anasır-ı Erbaa (hava, su, ateş ve toprak) anlayışına uygun bir şekilde (Tabiat Dörtlemesi) işlendiği görülür.

Çelik (2019), Alemin ve Ademin Dört Ana Unsuru: Garib-Name'de Anasır-ı Erbaa adlı makalesinde, düşünce tarihi boyunca üzerinde durulan, tartışılan öze ve cevhere dair soruları "dört element" etrafında ele alan, felsefenin ve tıbbın konusu olmakla birlikte; kâinata hikmet nazarıyla bakan, her nesnede Cenab-ı Hakk'ın izlerini arayan klasik Türk edebiyatının şair ve edipleri için de üzerinde durulan bir mesele olan Anasır-ı Erbaa'yı belgesel tarama yöntemi kullanarak klasik Türk edebiyatının temel mazmunlarından olan Garib-nâme'deki hususiyetlerine göre tespit ve tasnif ederek inceleyen yazar toprak, su, ateş ve yelin Garib-nâme'de müstakil olarak işlendiği beyitler üzerinde durarak Aşık Paşa'nın bu unsurlar hakkındaki düşüncelerini, yaratılış hakkındaki ayetlere dayandırarak aktardığını ifade etmektedir.

Şahin (2019), İbni Sina'nın Doğa Felsefesinde Dört Unsur adlı tezinde, belgesel tarama yöntemine dayalı olarak İbn Sina'nın doğa felsefesi külliyatındaki üçüncü kitabı olan Oluş ve Bozuluş adlı eserinde dört unsur meselesini nasıl ele aldığı, unsurların birbirlerine dönüşümü

ve semavi cisimlerin unsurlara etkisi, dört unsur teorisine dair eleştirilerin ve İbn Sina'nın bu eleştirilere yönelik cevaplarına değinilmiştir. Bazı hususları açıklığa kavuşturduktan sonra İbn Sina oluş-bozuluş açısından kendi dört unsur teorisini ortaya koymaktadır. Metafizik, matematik bilimler, tıp, psikoloji, astronomi ve klasik kozmoloji gibi disiplinleri ilgilendiren dört unsur meselesini İbn Sinacı perspektif açısından inceleyen yazar kitaptaki tasnife göre filozofların görüşlerini açıklayarak gruplandığını dile getirmektedir.

Bütüner (2020), Masal ve Mitoloji: Türk Masallarında Kültlerin Çözümlemesi adlı tezinde, Türk Halk Bilimi'nin temel araştırma alanlarından biri olan toplumun maddi ve manevi kültür unsurlarını içinde barındıran, insanoğlunun yaşadığı kültürel değişimi ve dönüşümü sürekli yenilenerek yansıtan, toplumun duygu ve düşünce dünyasını temsil eden 1855-2010 tarihleri arasında Türkiye sahasında bilimsel metotlarla derlenen ve araştırmalara kaynaklık eden 1082 masalı literatür tarama yöntemi kullanarak inceleyen ve masallarda bulunan mitik unsurları farklı mit okuma yöntemleriyle analiz eden yazar masallarda yer alan olağanüstü durum veya varlıkların dinsel bir anlamının olduğu düşüncesinden hareketle kültür dünyasında var olan kültürlerin çözümlemesi temel düşüncesi ile derlenen ve tespit edilen kültürlerin, birçok milletin mitolojik düşüncesinde benzer özellikler taşıyabildiğini, kültürle ilgili mitolojik düşüncenin evrensel bir özelliğe sahip olduğunu, masalların içeriğinde bulunan kültlere (su kültü, ateş kültü, toprak kültü) ait sembollerin tematik çözümleme yapılarak antropolojik, teolojik, psikoanalitik, yapısal, felsefi okuma yöntemlerinin ayrı ayrı uygulanması gerektiği sonucuna varmaktadır.

Bulut (2020), Fuzuli'nin Sıhhat u Maraz Adlı Eserinin Tasavvufi Açıdan Tahlili adlı tezinde, madde ve mananın birleşip dünya hayatında yaşadığı serüveni ele alan, Fuzuli'nin tasavvufi yönünü ve birikimini gösteren eser (Sıhhat u Maraz) belgesel tarama yöntemi kullanılarak incelenmiş içerik analizine tabi tutulmuştur. Yazar eserin sembolik ve mecazlı bir hikâye kurgusuyla kaleme alındığını, insanın maddî ve manevi araçları kişileştirme sanatıyla karakterlere büründürerek anlattığını dolayısıyla eserin bu açıdan sanatsal bir tasavvufî metin olma özelliği taşıdığını ifade etmektedir. İnsanı, tıbbî ve ruhî boyutuyla bir bütün olarak ele alan eserin bedendeki maddi unsurları, Anasır-ı Erbaa (hava, su, ateş, toprak) ve Ahlat-ı Erbaa üzerinden ele almış olması araştırmayla benzerlik göstermektedir.

Açar (2021), Klasik Türk Şiirinde Zahiri ve Batıni Mitoslar adlı tezinde, sanat eserleri vasıtasıyla geniş yayılma alanı bulan rit ve mitlere ait imge ve simgelerin klasik şiir bağlamında mukayeseli olarak incelendiği araştırmada literatür tarama yöntemi kullanılarak yazılı belgelerin doküman inceleme yöntemiyle içerik analizi yapılmıştır. Birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirip, anlaşılacak bir biçimde düzenleyen ve yorumlayan yazar Klasik Türk şairinin kullanmış olduğu mitolojik malzemenin ister

yayılarak ister de aynı ihtiyaçlardan ortaya çıkarak, değişim ve dönüşüme uğrayarak kültürel kodlarından ve köklü edebiyat geleneğinden esinlenerek klasik Türk şairinin gözünden ortaya konmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Klasik Türk şairinin malzemesi olan beyitlerde geçen mitolojik birçok şahıs ve unsurun diğer milletlerin edebiyat ve inanışlarında ortaklık gösterdiğini tespit etmektedir.

Repertuvar ile ilgili araştırmalar

Bu bölümde, çalışmanın türkü repertuvarı ve yöntemi benzerlik gösteren araştırmalara yer verilmiştir.

Mirzaoglu Sıvacı (2005), Türkülerde Mitolojik Unsurlar adlı makalesinde yazar Türk halk türkülerine genel olarak baktığımızda, mitolojik unsurların türkü metinlerinin yapısında iki biçim de karşımıza çıktığını ifade etmektedir. Birincisi anlatı türküleri yani efsane konulu türkü metinleridir ve bu türkülerde büyük ölçüde mitolojik motifler bulunur. İkincisi ise, metafor biçiminde kullanılan yani, herhangi bir mitolojik motifi, türkünün ana konusuyla ilişkili veya ilişkisiz biçim de türkü metinlerinde yer almasıdır. Belgesel tarama yöntemi kullanarak örnek türkü metinleri ile bu iki olgunun mitoloji ile ilişkisini inceleyen yazar, türkülerin yapılarını şekillendirilmesinde önemli rol oynadığını, türün yaygınlığı da dikkate alındığında mitolojik motiflerin geleceğe taşınmasında en işlevsel metinler olduğunu ve Türk halk kültüründe mitolojinin izlerini, türkü metinlerinde yer alan yer alan motif ve semboller yoluyla bulmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.

Selvi (2008), Türk Halk Edebiyatında Turna Motifli Türküler adlı tezinde Türk kültür tarihi incelendiğinde Türklerin asırlardır hayvanlarla iç içe yaşadıklarını, onlardan çeşitli sebeplerle etkilendiklerini ve bunun kültürlerine yansıdığını ifade eden yazar belgesel tarama yöntemi kullanarak dünya üzerinde 15 farklı türüyle varlık gösteren turna kuşunun türkü metinleri içerisinde nasıl kullanıldığını, anlamsal zenginliğini, Türkler ve dünya milletleri için kutsal sayıldığını, yıllarca inanç unsurlarında, törenlerinde, türkülerinde, manilerinde, ninnilerinde, bilmecelerinde, hikayelerinde, tekerlemelerinde, el sanatlarında ve mimarisinde kullanıldığını ifade etmektedir.

Melikoğlu (2012), Türkülerde Gök ve Gök Unsurları ile İlgili İnançlar adlı tezinde belgesel tarama yöntemi kullanarak türkü metinleri içerisinde gök ve gök unsurlarını inceleyen yazar geçmişten günümüze değin Türk kültürünün bünyesinde önemli yere sahip olan gök ve gök unsurları ile ilgili inançların, halk kültürünü en iyi yansıtan sözlü kültür ürünlerinden olan türkülerde nasıl ele alındığını, Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmektedir.

Mirzaoglu (2012), Türk Halk Türkülerinde Değirmen Motifi ve Değirmence Türküleri adlı makalesinde, konuları bakımından türküleri incelemiş ve değirmen motifi ile türküleri tema

bakımından değerlendirmiştir. Doküman incelemesine dayalı araştırmada yazar, repertuvarda yer alan 22 değirmen ve benzer ifadenin yer aldığı türkülerini incelemiş, bu türkülerin aşk ve sevdâ konularında ve oyunlu tür olduğunu ifade etmiştir.

Turan (2014), Türk Halk Türkülerinde Su Motifi adlı tezinde Anasır-ı Erbaa unsurlarından biri olan, hemen hemen tüm kavim milletlerde önemli bir yere sahip olan, evrene dair her şeyin var oluşunda ve yok oluşunda bulunan dört temel unsurdan biri olan su kavramını, Türk halk türkülerini bünyesinde ele alan yazar belgesel tarama yöntemi kullanmıştır. Türkü metinlerinde yer alan su ile ilgili kavramların çok geniş bir kullanım alanına ve anlamına sahip olduğunu ifade eden yazar “Halk Türkülerinde Suyun İşlevleri” ve “Halk Türkülerinde Su ile İlgili Kavramlar” başlığı altında ele aldıktan sonra su kavramının geçtiği bentleri, kavuştakları analiz ederek “Halk Türkülerinde Su ile Oluşturulmuş Tamlamalar”, “Halk Türkülerinde Su ile Oluşturulmuş Söz Öbekleri”, “Halk Türkülerinde Tamlananı Su Olan Özel Adlar” ve “Suyula İlgili Herhangi Bir Özelliğin Söz Konusu Olmadığı Türküler” açısından incelemiştir.

Memiş (2020), Türkülerde Yeryüzü Unsurları ile İlgili Mitolojik Ögeler adlı tezinde ortaya çıktığı toplumun özelliklerini en iyi şekilde yansıtan türkülerin, mitolojik motif ve semboller vasıtasıyla geçmişten geleceğe bir köprü vazifesi görerek zengin bir kültür hazinesini içerisinde barındıran bir çeşit toplumsal hafıza özelliğine sahip olduğunu ifade eden yazar belgesel tarama yöntemi kullanarak Türkü metinlerinde yer alan yeryüzü unsurları ile ilgili olan mitolojik motif ve sembollerin hangi türkülerde yer aldığını tespit ettikten sonra kavramların mitolojideki anlamlarının bilinmesiyle birlikte daha detaylı bir anlamı karşıladıklarını ve toplumun yaşantısına dair bilgiler vererek kültür taşıyıcılığı rolünü üstlendiğini ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu bölüm araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, toplanan verilerin işlenmesi ve çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve tekniklere dayalı açıklamalardan oluşmaktadır.

Karasar (2005)' a göre araştırma modeli, "... Araştırmanın amacına uygun şekilde ve en ekonomik yolla verilerin toplanması ve analiz edilip çözümlenebilmesi için gerekli olan tüm koşulların düzenlenmesidir." (s. 76) şeklinde ifade edilmiştir.

Bu araştırma, TRT Türk halk müziği (Thm) repertuvarında yer alan eserlerin güftelerinde geçen hava, su, ateş ve toprak kavramların ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramların tespitine yönelik nitel bir araştırmadır.

"Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" (Yıldırım & Şimşek, 2006, s. 39) olarak tanımlanır.

Araştırmanın yürütülmesinde durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması "Bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir yaklaşımla araştırılması ve ilgili durumu nasıl etkilediği ve ilgili durumdan nasıl etkilendiği üzerine odaklanır" (Yıldırım & Şimşek, 2006, s. 77) olarak ifade edilir.

Araştırmada öncelikle, kadim medeniyetlerde var oluş ve yok oluşun ana maddesine yönelik yer alan ve Anasır-ı Erbaa olarak isimlendirilen hava, su, ateş ve toprak kavramlar konusunda veriler elde edebilmek amacı ile literatür taraması yapılarak araştırmanın kuramsal bölümü oluşturulmuştur.

Ayrıca araştırmada TRT Türk halk müziği (Thm) repertuvarında yer alan eserlerin güftelerinde geçen hava, su, ateş ve toprak kavramları ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramların tespitine yönelik veriler elde edebilmek amacı ile veri analizi türlerinden doküman analizi ve içerik analizi kullanılmıştır. TRT Thm repertuvarındaki eserleri metin analizine tabi tutulmuş ve hava, su, ateş ve toprak kavramları ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramlar tema olarak ele edilmiş ve sayısal analizler yapılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın bulgular ve sonuçlar bölümleri oluşturulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni ve örneklemini aynı kümeden oluşmaktadır.

Araştırmanın evreni, kırık havalar ve uzun havalar türlerini kapsayan TRT Türk halk müziği repertuvarında yer alan eserlerden oluşmaktadır. Örneklem ise doküman ve içerik analizine tabi tutulan ve evreni kapsayan Thm repertuvarındaki bütün eserlerden oluşmaktadır.

Araştırmanın evreni ve örneklemini oluşturan eserlere yönelik veriler Tablo 1’ de gösterilmiştir.

Tablo 1

Araştırma Evren ve Örneklemini

Tür	f	%
Kırık Havalar	5258	83,03
Uzun Havalar	1075	16,97
Toplam	6333	100

Tablo 1’e göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm repertuvarında yer alan eser sayısı 6333’dir. Bu eserler içerisinde %83,03 oran ile 5258 eser kırık hava, %16,97 oran ile 1075 eser ise uzun hava türündedir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırma; TRT Türk halk müziği (Thm) repertuvarında yer alan eserlerin güftelerinde geçen hava, su, ateş ve toprak kavramların ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramların tespit edilmesi amacı hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şekillenen araştırma modeli, konu ile ilgili kaynak taraması ile başlamış ve Anasır-ı Erbaa’ya kadim medeniyetlerdeki yaklaşımlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada kullanılan literatür verileri, tarihsel müzikoloji ile ilgili yazılmış kitaplar, tezler, makaleler, ansiklopediler, çeşitli internet tabanlı kaynakların taranması ve alan uzmanları ile görüşmeler yapılarak bilgiler elde edilmiştir. Araştırma ile ilgili yerli ve yabancı yazılı kaynaklar taranmıştır. Araştırmanın verileri toplanırken öncelikle Anasır-ı Erbaa’ya yönelik kadim medeniyetlerdeki bakış açısı tespit edilmiştir. Medeniyetlere göre farklı görüşlerin kabul gördüğü unsurların varlığına rağmen genel kabul gören hava, su, ateş ve toprak unsurları araştırma kapsamında ele alınmıştır.

Araştırma sürecinde literatür taramasının ardından Türk dünyasındaki özellikle Anadolu sahasındaki var oluşa yönelik ortaya çıkan 4 unsurun, TRT Thm repertuvarındaki türkü metinlerindeki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle kadim medeniyetlerde inanç ile paralellik gösteren ve Anasır-ı Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsurun/elementin türkü metinlerinde var olduğu hipotezi göz önünde bulundurulmuştur. Bilindiği gibi türküler, yaşanmış olaylar ile ilgili halk tarafından üretilen halk ürünleridir. Çoğunlukla somut doğa

olayları ve kişisel yaşanmışlıklar gibi konuları içermektedir. Fakat türkü metinleri içerisinde dini konuları içeren metinlerin varlığı da göz önünde bulundurulduğunda, 4 unsurun felsefik açıdan ele alınması da söz konusu olabilmektedir.

Bu bağlamda türkü metinleri içerisinde var oluş ya da yok oluşla ilgili felsefi bakış açısını ortaya koyan ve Anasır-1 Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsurun/elementin konu edildiği türküler başlangıçta tespit edilmiştir. Anasır-1 Erbaa'yı konu olarak kapsayan türküler haricinde hava, su, ateş ve toprak kelimelerinin doğrudan kullanıldığı eserlerin ardından, bu kavramlar ile yakın ilişkili farklı kelimelerin de tespit edilmesi amacı ile türkü metinleri üzerine doküman incelemesi yapılmış ve araştırma bulguları elde edilmiştir.

Tüm bu süreç, TRT Türk halk müziği (Thm) repertuvarında yer alan eserlerin güftelerinde geçen hava, su, ateş ve toprak kavramların ve bu kavramlar ile ilişkili diğer kavramlar konusunda bir durum saptama olgusu olarak adlandırılabilir. Bu durum saptama olgusunda istatistiksel olarak f-% analizi uygulanarak elde edilen verilerin nicel verilere dönüştürülerek yorumlanması ile veriler analiz edilmiştir.

TRT Thm repertuvarında yer alan ve Kırık hava türündeki eserler içerisinde bulunan ilgili kavramlara yönelik veriler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

Kırık Havalarda Geçen Hava, Su, Ateş ve Toprak Kavramları Oran Tablosu

Kırık Havalarda Geçen Hava, Su, Ateş ve Toprak Kavramları	f	%
Yok	2345	44,60
Var	2911	55,36
Notaya Ulaşılamayan	2	0,04
Toplam	5258	100

Tablo 2'ye göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm repertuvarında yer alan kırık hava türündeki eser sayısı 5258'dir. Bu eserler içerisinde %44,60 oran ile 2345 kırık hava türündeki eserlerde hava, su, ateş ve toprak ya da bunlarla ilgili kavramlar yer almıştır. %55,36 oran ile 2911 kırık havada ise ilgili kavramlara rastlanılmamıştır. TRT Thm repertuvarında yer alan ve Uzun hava türündeki eserler içerisinde bulunan ilgili kavramlara yönelik veriler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3

Uzun Havalarda Geçen Hava, Su, Ateş ve Toprak Kavramları Oran Tablosu

Uzun Havalarda Geçen Hava, Su, Ateş ve Toprak Kavramları	f	%
Yok	500	46,51
Var	564	52,47
Notaya Ulaşılamadı	11	1,02
Toplam	1075	100

Tablo 3'e göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm repertuvarında yer alan uzun hava türündeki eser sayısı 1075'dir. Bu eserler içerisinde %46,51 oran ile 500 uzun hava türündeki eserde hava, su, ateş ve toprak ya da bunlarla ilgili kavramlar yer almıştır. %52,47 oran ile 564 uzun havada ise ilgili kavramlara rastlanılmamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde elde edilen veriler, Microsoft Office Excel 2015 yazılımı ile tablo haline dönüştürülmüştür. Bu programda düzenlenen verilerin istatistiksel çözümlemelerin yapılabilmesi için verilerin analizinde frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları elde edilmiştir. Elde edilen analizler ardından alan bilgileri doğrultusunda yorumlanmıştır. Bu veriler analiz edilip, tablo görselleri ile birlikte sayısal olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen veriler araştırmanın bulgular bölümünde aktarılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında; Pentium III işlemcili, IBM uyumlu bilgisayardan faydalanılmıştır. Toplanan verilerin yorumlanması ile birlikte araştırmanın raporlaştırılmasına yönelik 2015 versiyon Microsoft Office programı kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde; araştırmanın örneklemini doğrultusunda bulgular elde edilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Bulgular ve yorumlar, araştırmanın örneklemini olan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 5258 Kırık Hava ve 1075 Uzun Havadan oluşan toplam 6333 eserden elde edilmiştir. 5258 kırık hava içerisinde %44,60 oran ile 2345 ezgide ve 1075 uzun hava içerisinde %46,51 oran ile 500 olmak üzere toplamda 2845 halk ezgisinde hava, su, ateş ve toprak ya da bu kavramlarla ilgili diğer kavramlar yer almıştır.

Bu doğrultuda araştırmanın alt problemleri ve bulguları yorumlanmıştır.

Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın Birinci Alt Problemi olan ve “TRT Türk halk müziği repertuvarında Hava kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?” şeklinde ifade edilen probleme yönelik elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda oluşturulan yorumlara yer verilmiştir.

Bu bağlamda bulgular ve yorumlar, araştırmanın örneklemini olan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 Kırık Hava ve 500 Uzun Havadan oluşan toplam 2845 eserden elde edilmiştir.

Hava kavramı ve hava ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Kırık Havalar repertuarı eser dağılımı Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Kırık Havalarda Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Duman	200	28,1
Yel	120	16,8
Gök	92	12,9
Hava/Ava	75	10,5
Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger	33	4,6
Nefes	26	3,6
Gökyüzü	24	3,4
Bad-ı Saba	23	3,2
Arş	19	2,7
Seher Yeli	16	2,2
Poyraz/Boyras	15	2,1
Sema	9	1,3

Ruh	9	1,3
Üfleme	8	1,1
Havalanmış	8	1,1
Sam Yeli	4	0,6
Engin (Hava)	4	0,6
Boran	3	0,4
Ervah (Ruh)	3	0,4
Heva	2	0,3
Ab-u Heva/Ab-u Hava (İklim)	2	0,3
Asuman	2	0,3
Ruh-i Revan	2	0,3
Bad-ı Hezan	2	0,3
Çıvgın (Rüzgar)	2	0,3
Meh (Meltem Rüzgarı)	1	0,1
Hak (Gök)	1	0,1
Felek (Gökyüzü)	1	0,1
Çarh/Çark (Gök)	1	0,1
Sazak	1	0,1
Sırrı Sema	1	0,1
Berheva (Uçmak, Dağılmak)	1	0,1
Arş-ı İhsan	1	0,1
Toplam	711	100

Tablo 4'e göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm kırk havalar repertuvarında hava ve hava ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 711'dir. Bu eserler içerisinde hava ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 33 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Ab-u Heva/Ab-u Hava, Arş, Arş-ı İhsan, Asuman, Bad-ı Hezan, Bad-ı Saba, Berheva (Uçmak, Dağılmak), Boran, Çarh (Gök) Çıvgın (Rüzgar), Duman, Engin (Hava), Ervah (Ruh), Felek (Gökyüzü), Gök, Gökyüzü, Hak (Gök), Hava/Ava, Havalanmış, Heva, Meh (Meltem Rüzgarı), Nefes, Poyraz/Boyras, Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Sam Yeli, Sazak, Seher Yeli, Sema, Sırrı Sema, Üfleme, Yel, Ruh, Ruh-i Revan, olduğu görülmektedir.

Tablo 4'te anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %28,1 oran ile 200 Duman, %16,8 oran ile 120 Yel, %12,9 oran ile 92 Gök, %10,5 oran ile 75 Hava, %4,6 oran ile 33 Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, %3,6 oran ile 26 Nefes, %3,4 oran ile 24 Gökyüzü, %3,2 oran ile 23 Bad-ı Saba, %2,7 oran ile 19 Arş, %2,2 oran ile 16 Seher Yeli, %2,1 oran ile 15 Poyraz/Boyras, %1,3 oran ile 9 Sema, Ruh, %1,1 oran ile 8 Üfleme, Havalanma, %0,6 oran ile 4 Sam Yeli, Engin (gök-hava), %0,4 oranı ile 3 Boran, Ervah (Ruhlar), %0,3 oran ile 2 Heva, Ab-u Heva/Ab-u Hava, Asuman, Ruh-i Revan, Bad-ı Hezan, Çıvgın (Rüzgar), %0,1 oran ile 1 Meh (Meltem Rüzgarı), Hak (Gök), Sazak, Sırrı Sema, Berheva (Uçmak, Dağılmak), Arş-ı İhsan, Felek (Gökyüzü) ve Çarh (Gök) kavramı kullanılmıştır.

Bu doğrultuda; TRT Thm Kırık Havalar Repertuarında hava ile ilgili sırası ile en fazla Duman, Yel, Gök ve Hava anahtar kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hava ile ilgili en fazla kullanılan Duman anahtar kelimesine yönelik örnek eser Şekil 2’de gösterilmiştir. Mustafa Özcan ve Hayri Damar tarafından derlenen, Mustafa Özcan tarafından notaya alınan, kaynak kişinin Şükran Kip olduğu Balıkesir Yöresine ait eser, 9/8’lik usulle ölçülendirilmiştir.

Şekil 2

Duman Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava

TRT MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI
T.H.M. REPERTUAR NO : 4853
İNCELEME TARİHİ : 16.12.2011
YÖRESİ:
BALIKESİR / EDREMIT
KİMDEN ALINDIĞI:
ŞÜKRAN KIP

EDREMIT’İN GELİNİ

DERLEYEN:
HAYRİ DAMAR - MUSTAFA ÖZCAN
DERLEME TARİHİ:
2008
NOTAYA ALAN:
MUSTAFA ÖZCAN

Saz....

1 - ED RE Mİ TİN GE Lİ Nİ KI NA LA MIŞ E Lİ

Nİ (Saz.....) SAR MA YA DO YA MA DIM

O İN CE ÇIK BE Lİ Nİ HOŞ TU RA MAN ÇİL VE Sİ ÇİL VE Sİ

EL MAS LI FE Sİ..... D.C.

2 - ED RE Mİ TİN BA ĞI NA

DU MAN DA ÇÖK MÜŞ DA ĞI NA (Saz.....)

HU Rİ LER ÇA DIR KUR MUŞ CEN NE TİN A YA ĞI NA

HOŞ TU RA MAN ÇİL VE Sİ ÇİL VE Sİ EL MAS LI FE Sİ.....

1. EDREMIT’İN GELİNİ
KINALAMIŞ ELİNİ
SARMAYA DOYAMADIM
O İNCEKİ BELİNİ
HOŞTUR AMAN ÇİLVESİ, ÇİLVESİ
ELMASLI FESİ

2. EDREMIT’İN BAĞINA
DUMAN DA ÇÖKMÜŞ DAĞINA
HURİLER ÇADIR KURMUŞ
CENNETİN AYAGINA
HOŞTUR AMAN ÇİLVESİ, ÇİLVESİ
ELMASLI FESİ

3. YAĞMUR YAĞAR ÇÖLLERE
AKAR DA GİDER GÖLLERE
HEM GÜZELİM HEM SELBES
ONDAN DÜŞTÜM DİLLERE
HOŞTUR AMAN ÇİLVESİ, ÇİLVESİ
ELMASLI FESİ

CENİZ KURTÖK

SELBES: Serbest

Şekil 2’ de hava ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan duman anahtar kelimesinin geçtiği kırık hava örneği gösterilmiştir.

Eser, kürdi makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, din dışı ve aşk sevda konulu özellik göstermektedir. Metinde geçen duman kelimesi havadaki sis, pus ya da yerden kalkan ince tozların oluşturduğu bulanıklığı ifade etmektedir.

Hava kavramı ve hava ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Uzun Havalar repertuvarı eser dağılımı Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

Uzun Havalarda Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Duman	57	23.7
Yel	50	20.7
Hava/Ava	33	13.7
Gök	26	10.8
Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger	10	4.1
Seher Yeli	10	4.1
Poyraz/Boyras	8	3.3
Sam/Sam Yeli	8	3.3
Bad-ı Saba/Bad-ı Sabah	6	2.5
Arş	5	2.1
Ruh	5	2.1
Abu Heva	5	2.1
Gökyüzü	4	1.7
Boran	4	1.7
Nefes	2	0.8
Bad-ı Sarsar	1	0.4
Sema	1	0.4
Ruh -i Revan	1	0.4
Uruf	1	0.4
Hevay-ı Zülfi Yar	1	0.4
Leb-i Ruhşan	1	0.4
Duhan	1	0.4
Narı Ruhsare	1	0.4
Toplam	241	100

Tablo 5’e göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm uzun havalar repertuvarında hava ve hava ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 241’dir. Bu eserler içerisinde hava ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 23 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Abu Heva, Arş, Bad-ı Saba/Bad-ı Sabah, Bad-ı Sarsar, Boran, Duhan, Duman, Gök, Gökyüzü, Hava, Hevay-ı Zülfi Yar, Leb-i Ruhşan, Nar-ı Ruhsare, Nefes, Poyraz/Boyras, Ruh, Ruh -i Revan, Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Sam/ Sam Yeli, Seher Yeli, Sema, Uruf, Yel olduğu görülmektedir.

Tablo 5’te anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %23,7 oran ile 57 Duman, %20,7 oran ile 50 Yel, %13, 7 oran ile 33 Hava/Ava, %10,8 oran ile 26 Gök, %4,1 oran ile 10 Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Seher Yeli, %3,3 oran ile 8 Poyraz/Boyras, Sam/Sam Yeli, %2,5 oran ile 6 Bad-ı Saba/Bad-ı Sabah, %2,1 oran ile 5 Arş, Ruh, Ab-u Heva/Ab-u Hava, %1,7 oran ile 4 Boran, Gökyüzü, %0,8 oran ile 2 Nefes, %0,4 oran ile Bad-ı Sarsar, Sema, Ruh-i Revan, Uruf, Hevay-ı Zülfi Yar, Leb-i Ruhşan, Duhan, Nar-ı Ruhsare kavramı kullanılmıştır.

Bu doğrultuda; TRT Thm Uzun Havalar Repertuarında hava ile ilgili sırası ile en fazla Duman, Yel, Hava ve Gök anahtar kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hava ile ilgili en fazla kullanılan Duman anahtar kelimesine yönelik örnek eser Şekil 3’te gösterilmiştir. Salih Turhan tarafından derlenen ve notaya alınan, kaynak kişisi Raci Alkır olan Erzurum yöresine ait eser uzun hava olması bakımından usulsüz bir eserdir.

Şekil 3

Duman Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava

No: 955
Yöresi: Erzurum
Kaynak: Raci Alkır
HOZAN DAĞLAR (AĞIRLAMA)
Derleyen: ~~Salih Turhan~~
Notaya Al: Salih Turhan

1. (Aman) 5 Hozan dağlar dağlıdır yaman yaman
(Aman) 2 Benim yarım kalem kışlıdır yanan dağlar
Duman dağlar balam aklar

2. (Aman) 5 Hozan dağda atım getmez yaman yaman
(Aman) 2 Elim kulumuz getmez yanan dağlar
Duman dağlar balam aklar

3. (Aman) 5 Hozan dağda ekin olmaz yaman yaman
(Aman) 2 Feryadını o yar duymaz yaman dağlar
Duman dağlar balam aklar

Şekil 3' de hava ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan duman anahtar kelimesinin geçtiği uzun hava örneği gösterilmiştir.

Eser, Hüseyini makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, din dışı ve aşk seveda konulu özellik göstermektedir. Kullanılan duman kelimesi havadaki sis, pus ya da yerden kalkan ince tozların oluşturduğu bulanıklığı ifade etmektedir.

Bu bulgular doğrultusunda; dört unsurdan biri olan hava ve hava ile ilgili diğer kelimelerin dağılımı Tablo 4 ve Tablo 5'te gösterilmiştir. Hava ve hava ile ilgili diğer kavramlar incelendiğinde benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Kırık havalar ve uzun havalarda Ab-u Heva/Ab-u Hava, Arş, Bad-ı Saba/Bad-ı Sabah, Boran, Duman, Gök, Gökyüzü, Hava/Ava, Nefes, Poyraz/Boyras, Ruh, Ruh-i Revan, Rüzgar/Rüzgar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Sam/Sam Yeli, Seher Yeli, Sema, Yel ortak kavram olarak tespit edilmiştir.

Kırık havalarda farklı olarak Arş-ı İhsan, Asuman, Bad-ı Hezan, Berheva (Uçmak, Dağılmak), Çarh (Gök), Çıvgın (Rüzgar), Engin (Hava), Ervah (Ruh), Felek (Gökyüzü), Hak (Gök), Havalanmış, Heva, Meh (Meltem Rüzgarı), Sazak, Sırrı Sema, Üfleme kavramları görülürken uzun havalarda farklı olarak Bad-ı Sarsar, Duhan (Duman), Hevayı Zülfi Yar (Rüzgar), Leb-i Ruhşan, Nar-ı Ruhsare, Uruf kavramlarına da rastlanmıştır.

Genel olarak hava ve hava ile ilgili diğer kavramların işlevleri ele alındığında yaşam enerjisi veren rüzgar ve rüzgar anlamına gelen yel aynı zamanda poyraz, boran, sam/sam yeli, seher yeli, bad-ı saba/badı sabah, bad-ı sarar, meh, çıvgın, sazak gibi özel isimleri de karşılamaktadır. Tabiatın döngüsü içinde, tabiatın yeşermesinde, uyanışında, dirilişinde, yeniden canlanıp güzelleşmesinde etkisi bulunan rüzgar ve rüzgar kavramını karşılayan kavramlar dönüşüme etki etmektedir. Mevsimsel olarak ilkbaharda tabiatın canlanması ve sonbaharda tabiatın canlılığını yitirmesi hava unsurunun somut özelliğidir. Soyut anlamda ise bu kavramlar, haber taşıyıcı müjde veren gibi roller üstlenmektedir.

Yaşam enerjisi veren, sonsuzluğun nefesi olarak kullanılan ruh kavramı da insanlara manevi boyutta can verilmesi, üflenmesi rolü ile nefes kavramı içinde ele alınmıştır. Ölülerin ruhunun çıkması veya öldükten sonra dirilirken yeniden bir ruh, nefes ile canlanması gibi soyut anlamlar hava unsuru ile açıklanmıştır. Ruh, uruf, ruhi revan, leb-i ruhşan, üfleme, nefes bu anlamda varoluş ve yok oluş döngüsünü ifade eden bir kavram olarak karşılık bulur.

TRT Thm kırık havalar repertuarında hava ve hava ile ilgili diğer kavramların repertuar numarasına göre işlevleri EK-1A'da gösterilmiştir.

Varlığı duyularla algılanabilen kelimeler somut anlamlı ve varlığı duyularla algılanamayan kelimeler ise soyut anlamlı olarak ele alınmıştır. Bu iki anlamdan yola çıkarak

tüm canlıların yaşamı için önemli bir yere sahip renksiz ve kokusuz olan, atmosferi meydana getirerek nefes alınmasını sağlayan hava kelimesi somut anlamlıdır.

Thm Repertuvarında hava ile ilgili kelimeler hava, heva, havalanma, gök, gökyüzü, arş, sema, asuman (gök) , felek (gök), engin, ab-u heva, berheva (uçmak, dağılmak), hak (gök) olarak (EK-1A) tespit edilmiştir. Isparta yöresinde derlenen ve 231 repertuvar numaralı Ben Havada Uçarıdım adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Ben havada uçarıdım

Alaylan tuttun beni (aman)

Ben bahamı bilirdim a yarım

Bir pula sattın beni (aman)

İşlev bakımından tabiatın döngüsü içerisinde havanın yer değiştirmesi ile oluşan esinti anlamını karşılayan rüzgar/rüzgar/ürüzgar/ölüzger/özger, yel, seher yeli, sam/sam yeli, meh (meltem rüzgarı), poyraz, sazak, boran, badı saba/badı sabah, çıvgın (rüzgar), badı hezan kelimeleri (EK-1A) varlığı duyularla algılanabildiği için somut anlam taşımaktadır. Tokat yöresinde derlenen ve 1206 repertuvar numaralı Yumak Yumak Olmuş Saçının Teli adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Yumak yumak olmuş da saçının teli (ha teli ha teli)

Yarı görmeyeli (de) deliyim deli

Gücek ayı zehmerinin sam yeli (ha yeli ha yeli)

Yaktı yüreğimi de kül etti beni

Havalanan tozların veya sisin oluşturduğu bulanıklık anlamını karşılayan duman kelimesi (EK-1A) ise işlev yönünden somut anlam olarak kullanılmıştır. Denizli yöresinde derlenen ve 10 repertuvar numaralı Devrent Deresini Duman Bürüdü adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Devrent deresine duman bürüdü (of of)

Yedi deveyilen Musa 'm yürüdü

Musa 'mın ciğeri mosmor oldu çürüdü (of of)

Ağlasın ağlasın anam ağlasın

Tülü mayaları dudu bağlasın

Hava ve hava ile ilgili diğer kelimelerin soyut anlamlı kullanımı da repertuvar da oldukça çoğunluktadır.

Rüzgar/rüzigar/ürüzgar/ölüzger/özger kelimesi, repertuvar içerisinde bazı eserlerde (EK-1A) soyut anlam olarak ayrılık anlamı ile kullanılmıştır. Orta Anadolu’da derlenen ve 4240 repertuvar numaralı Ben Derdimi Döksem Gülşen Bağına adlı türkü, esen bir rüzgar ile ayrılmayı, ayrı olma durumunu ifade ederek ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

(Aman) Bahar aylarında bülbüller ağlar

Yeşerir çimenler menevşe bağlar

Yarım ile sefa sürececek çağlar

Esti bir rüzigar ayırdı bizi (canım hey)

Gök ve duman kelimesi ağlama ve gözyaşı dökme eylemi (EK-1A) ile birlikte kullanılmıştır. Eser içerisinde “gökler ağlar” ifadesi soyut olarak kullanılmıştır. İnançsal olarak insanın kamil insan olma yolunda hakkı bulması ile kıymetlenmesi ve değer bulmasına ilişkin ayetlere de dikkat çekilmektedir. Sivas yöresinden derlenen ve 3276 repertuvar numaralı Sözün Bilmez Bazı Cahil Elinden adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Kamil olanların bellidir yeri (dost veri)

Yoluna koyarlar can ile seri

Hakkın didarını görelden beri (dost beri)

Gökler ağlar derya ağlar sel ağlar

Bir kimseye duyulan yoğun ilgiyi ve beşeri aşkı, sevgiyi ifade etmek amacı ile soyut anlamda yel, üfleme, havalanma, seher yeli, bad-ı hezan, ruh ve duman kelimeleri (EK-1A) kullanılmıştır. Erzincan yöresinden derlenen ve 2510 repertuvar numaralı Gelinler Geliyor Bürünü Bürünü adlı türkü, somut bir kelime olan yel, yanına onu niteleyen bir kelime getirilerek tamlama haline gelmiş ve aşk, sevda anlamı yüklenerek ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Gelinin evleri kalenin başında

Gelinin yari oy on yedi yaşında

Sevdanın yelleri esiyor başında

Yine farklı anlamda kullanımı söz konusu olan rüzgar/rüzigar/ürüzgar/ölüzger/özger, seher yeli, badı saba/badı sabah kelimeleri kişileştirme yapılarak sevgiliye ya da mesajın ulaşılması istenen kişiye özel haber verici, iletici, aktarıcı, müjdeleyici bir rol (EK-1A) üstlenmiştir. Güneydoğu Anadolu’da derlenen ve 3604 repertuvar numaralı Eşimden ayrıldım Gözyaşım Durmaz adlı türkü, rüzgara haber taşıyıcı rolü yüklenerek soyut anlam kazanmış ve ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Derdimi söylesem esen rüzgara

Acep haber verir mi sevdiğim yara

Gayri tahammülüm yok intizara

Yar ayrı ben ayrı şu yadellerde

Dertliyim ağlarım gözüm yollarda

İnsan soluğu anlamına gelen ve canlılığı sağlama anlamlarına karşılık yaşamı ifade eden ruh, nefes, ervah kelimeleri (EK-1A) eserler içerisinde kullanılmıştır. Trabzon'da derlenen ve 1508 repertuvar numaralı Gemiler Giresun'e adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Gemiler Giresun'e

Yar olayım sesune

Bir daha vuraydı

Nefesum nefesune

İnsan bedenine üflemeyle canlılık veren, hayatiyet sağlayan ve varlık oluşumunu tasdik eden kavram olarak ruh, çoğu zaman beşeri aşk açısından ele alınmış ve sevgiliye iltifat olarak ruh ve ruhi revan kelimeleri ile meyletmeyi (EK-1A) ifade etmiştir. Gaziantep yöresinden derlenen ve 480 repertuvar numaralı Bu Kadar Cevretme Aziz Sultanım adlı türkü, iltifat anlamı taşıyarak ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Bu kadar cevretme aziz sultanım

Ya n'olur insafa gel bazı bazı

Halime rahmeyle ruhi revanım

Bendene keremler kıl bazı bazı

Ruhun hareketi, bedenden çıkması, yaşamın canlılığını yitirerek sonlanması ruh, hava, yel, arş, nefes, ruhi revan, duman kelimeleri (EK-1A) ile eserlerde ifade edilmiştir. Kars yöresinden derlenen ve 4062 repertuvar numaralı Sallanıp Köyden Gelenim Ay Maralım Bir Su Ver adlı türkü, insan bedenine üflemeyle meydana gelen bir tür yel, hayat, rahmet olan ruhun canlıların hayatiyetini sağlamanın yanı sıra rahmet melekleri tarafından bedenden alınması ile ruhunun semaya yükselmesi sonucu hayatiyetinin son bulması durumunu ifade ederek ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Sallanıp köyden gelenim ay maralım bir su ver

Sana kurban malım mülküm külli varım bir su ver

Kurudu nutku nefesim dumanı arşa çıktı

Cesedimi ateş aldı leyla yarım bir su ver

İnanılan şey, itikat, iman, bir fikre olan bağlılık anlamlarına karşılık gelen nefes, arş, gök, heva, çark (gök), sema, sırrı sema, yel, ruh, ervah, arşı ihsan inançsal bir işlev (EK-1A) üstlenmektedir. Amasya yöresinden derlenen ve 4605 repertuvar numaralı Geldiğiniz Evler Dol’olsun Nurdan adlı semah, tasavvufi anlamda velilerin nefesinde insanları etkileyen manevi bir kuvvetin bulunduğu inancı ile ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Semah eyleyenler haslar hasıdır

Semah eylemeyen Hakk’ın nesidir

Abdal Pir Sultanım er nefesidir

Gelsin hizmet ehli semah eylesin

Bazı eserlerde içinde bulunulan sıkıntı, üzüntü, dert anlamı hava ve duman kelimeleri (EK-1A) ile ifade edilmiştir. Ardahan yöresinde derlenen ve 2542 repertuvar numaralı Bu Dağın Önünde Kuş Yuvası Var adlı türkü, “bu benim gönlümün hoş havası var” beyitinde içinde bulunduğu hüznü dile getirerek ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Bu dağın önünde kuş yuvası var

Ay dağlar ay dağlar yara giderim

Bu benim gönlümün hoş havası var

Yol verin ay dağlar yara giderim

Acele/hız anlamı ise yel kelimesi (EK-1A) ile ifade edilmiştir. Bilecik yöresinden derlenen ve 3689 repertuvar numaralı Tiren Gelir Hoş Gelir adlı türkü, “tiren gelir yel gibi” beyitinde tirenin geliş hızını yele benzeterek ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Tiren gelir yel gibi

Sular akar sel gibi

Hasibe’ min yanağı

Taze açmış gül gibi

Thm uzun havalalar repertuvarında ise benzer kavramlara ve işlevlere (EK-1B) rastlamak mümkündür. Somut anlamda hava ile ilgili rüzgar/rüzigar/ölüzger/ürüzgar/özger, hevayı zülfi yar (rüzgar), duman/duhan, poyraz, seher yeli, gök, gökyüzü, arş, hava/ava, sema, engin, havalanmış, yel, boran, badı saba/badı sabah, sam/sam yeli, seher yeli, abu heva (iklim) kavramları kullanılmıştır.

Soyut anlamda (EK-1B) uzun havalarda kullanılan kavramlardan ayrılık anlamında rüzgar/rüzigar/ölüzger/ürüzgar/özger, yel; benzetme anlamında hava, seher yeli, yel, poyraz, sam/samyeli, rüzgar/rüzigar/ölüzger/ürüzgar/özger, duman/duhan; kişileştirme olarak yel,

duman/duhan; dert anlamında arş, hava, duman/duhan; aşk karşılığı olarak leb-i ruhşan, ruhi revan; hoşla gitmek anlamında ruh okşanması; haber verici olarak yel, bad-ı saba, bad-ı sarsar, rüzgar/rüzigar/ölüzger/ürüzgar/özger, seher yeli; soluk anlamında ruh, nefes; ruh hareketi, ruhun çıkması anlamında ruh/uruf, nefes; inançsal açıdan ruh, gök, duman, nar-ı ruhsare; beddua karşılığı olarak ise yel ve gök kavramlarını görmek mümkündür.

İkinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın İkinci Alt Problemi olan ve “TRT Türk halk müziği repertuvarında Su kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?” şeklinde ifade edilen probleme yönelik elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda oluşturulan yorumlara yer verilmiştir.

Bu bağlamda bulgular ve yorumlar, araştırmanın örneklemi olan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 Kırık Hava ve 500 Uzun Havadan oluşan toplam 2845 eserden elde edilmiştir.

Su kavramı ve su ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Kırık Havalarda repertuarı eser dağılımı Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

Kırık Havalarda Su ve Su ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Su	715	35.70
Dere	338	16.87
Pınar	136	6.79
Çay	128	6.39
Göl	105	5.24
Sel	90	4.49
Deniz	67	3.34
Derya	51	2.55
Susuz	46	2.30
İrmak	41	2.05
Gülsuyu	16	0.80
Umman	16	0.80
Kızılırmak	14	0.70
Karadeniz	13	0.65
Bulak/Bulağ	12	0.60
Engin	11	0.55
Arda	10	0.50
Ark/Hark/Herg	10	0.50
Tuna	9	0.45
Murat	8	0.40
Zemzem	8	0.40
Aras	7	0.35

Fırat/Fırad	7	0.35
Üzüm Suyu	7	0.35
Derya Deniz	6	0.30
Ab-ı Hayat	5	0.25
Akpınar	5	0.25
Kevser	4	0.20
Çermik	3	0.15
Hazar/Hezar	3	0.15
Karasu	3	0.15
Öz	3	0.15
Şad (Dicle)	3	0.15
Yeddi Derya	3	0.15
Ab	2	0.10
Ab-u Revan	2	0.10
Adaköy Deresi	2	0.10
Akdeniz	2	0.10
Aksu	2	0.10
Bahri Umman	2	0.10
Dicle	2	0.10
Erciş	2	0.10
Gediz Çayı	2	0.10
Gülab	2	0.10
İlimon Suyu	2	0.10
Kısık Dere	2	0.10
Meriç	2	0.10
Nehir	2	0.10
Şimşir Pınar	2	0.10
Ab-u Zemzem	1	0.05
Ab-u Zülal (Tatlı Su)	1	0.05
Ağasar Deresi	1	0.05
Akçaalan Deresi	1	0.05
Akçavlu Çayı	1	0.05
Akçay	1	0.05
Alim Deresi	1	0.05
Alim Pınar	1	0.05
Alma (Dere)	1	0.05
Arap Deresi	1	0.05
Arpaçay	1	0.05
Babisor	1	0.05
Bahr (Okyanus)	1	0.05
Bahri	1	0.05
Bahri Bipayan (Sonsuz Deniz)	1	0.05
Bahr-i Sefid	1	0.05
Bahr-ı Vahdet (Birlik Denizi)	1	0.05
Batlama (Dere)	1	0.05
Bazarsu Deresi	1	0.05

Bendi Mahi (Akarsu Adı)	1	0.05
Beyler Deresi	1	0.05
Billur	1	0.05
Bitlis Çayı	1	0.05
Boğacak Deresi	1	0.05
Cehennem Suyu	1	0.05
Ceviz (Dere	1	0.05
Çıldır	1	0.05
Çine Çayı	1	0.05
Çoruh	1	0.05
Değirmen (Dere)	1	0.05
Deryayı Zenbi (Günah Denizi)	1	0.05
Devrent Deresi	1	0.05
Dinar Çayı	1	0.05
Düden	1	0.05
Eğri Dere	1	0.05
Engür Suyu	1	0.05
Geriz (Su Yolu)	1	0.05
Gireniz Çayı	1	0.05
Gökçe dere	1	0.05
Gür Şelale	1	0.05
Güre Deresi	1	0.05
Hala Deresi	1	0.05
Havzı Kevser	1	0.05
Kaba Dere	1	0.05
Kalkan Dere	1	0.05
Karaser (Dere)	1	0.05
Kayapınar	1	0.05
Kernek Gölü	1	0.05
Kırk Pınar	1	0.05
Kızıl Dere	1	0.05
Koca Çay	1	0.05
Melet	1	0.05
Menderes	1	0.05
Moğurçur (Dere)	1	0.05
Oğuzköy Deresi	1	0.05
Pınar Gözü	1	0.05
Rahmet Suyu	1	0.05
Şad (Şattül Arap Nehri)	1	0.05
Şamran (Irmak)	1	0.05
Sazak	1	0.05
Şeker Pınarı	1	0.05
Şelale	1	0.05
Seylab (Taşkın Su, Sel)	1	0.05
Sucuğazi	1	0.05
Sultan Pınarları	1	0.05

Tunca Boyu	1	0.05
Van Gölü	1	0.05
Zap Suyu	1	0.05
Zara	1	0.05
Zemzem Pınarı	1	0.05
Toplam	2003	100

Tablo 6'ya göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm kırık havalar repertuvarında su ve su ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 2003'tür. Bu eserler içerisinde su ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 119 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Ab, Ab-ı Hayat, Ab-u Revan, Ab-u Zemzem, Ab-u Zülal (Tatlı Su), Adaköy Deresi, Ağasar Deresi, Akçaalan Deresi, Akçavlu Çayı, Akçay, Akdeniz, Akpınar, Aksu, Alim Deresi, Alim Pınar, Alma Dere, Arap Deresi, Aras, Arda, Ark/Hark/Herg, Arpaçay, Babisor, Bahr (Okyanus), Bahri, Bahr-i Bipayan (Sonsuz Deniz), Bahr-i Sefid, Bahr-i Umman, Bahr-ı Vahdet (Birlik Denizi), Batlama Deresi, Bazarsu Deresi, Bendi Mahi (Akarsu Adı), Beyler Deresi, Billur, Bitlis Çayı, Boğacak Deresi, Bulak/Bulağ, Çay, Cehennem Suyu, Çermik, Ceviz Deresi, Çıldır, Çine Çayı, Çoruh, Değirmen Dere, Deniz, Dere, Derya, Derya Deniz, Deryayı Zenbi (Günah Denizi), Devrent Deresi, Dicle, Dinar Çayı, Düden, Eğri Dere, Engin, Engür Suyu, Erciş, Fırat/Fırad, Gediz Çayı, Geriz (Su Yolu), Gireniz Çayı, Gökçe Dere, Göl, Gülab, Gülsuyu, Gür Şelale, Güre Deresi, Hala Deresi, Havzı Kevser, Hazar/Hezar, İlimon Suyu, Irmak, Kaba Dere, Kalkan Dere, Karadeniz, Karaser Deresi, Karasu, Kayapınar, Kernek Gölü, Kevser, Kırk Pınar, Kısık Dere, Kızıl Dere, Kızılırmak, Koca Çay, Melet, Menderes, Meriç, Moğurçur Deresi, Murat, Nehir, Oğuzköy Deresi, Öz, Pınar, Pınar Gözü, Rahmet Suyu, Şad (Şattül Arap Nehri), Şad (Dicle), Şamran (Irmak), Sazak, Şeker Pınarı, Sel, Şelale, Seylab (Taşkın Su, Sel), Şimşir Pınar, Su, Sucuğazi, Sultan Pınarları, Susuz, Tuna, Tunca Boyu, Umman, Üzüm Suyu, Van Gölü, Yeddi Derya, Zap Suyu, Zara, Zemzem, Zemzem Pınarı olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %35,70 oran ile 715 Su, %16,87 oran ile 338 Dere, %6,79 oran ile 136 Pınar, %6,39 oran ile 128 Çay, %5,24 oran ile 105 Göl, %4,49 oran ile 90 Sel, % 3,34 oran ile 67 Deniz, %2,55 oran ile 51 Derya, %2,30 oran ile 46 Susuz, %2,05 oran ile 41 Irmak, %0,80 oran ile 16 Gül Suyu, Umman, %0,70 oran ile 14 Kızılırmak, %0,65 oran ile 13 Karadeniz, %0,60 oran ile 12 Bulak/Bulağ, %0,55 oran ile 11 Engin, %0,50 oran ile 10 Arda, Ark/Hark/Herg, %0,45 oran ile 9 Tuna, %0,40 oran ile 8 Murat, Zemzem, %0,35 oran ile 7 Aras, Fırat/Fırad, Üzüm Suyu, %0,30 oran ile 6 Derya Deniz, %0,25 oran ile 5 Ab-ı Hayat, Akpınar, %0,20 oran ile 4 Kevser, %0,15 oran ile 3 Çermik, Hazar/Hezar, Karasu, Öz, Şad (Dicle), Yeddi Derya, %0,10 oran ile 2 Ab, Ab-u Revan, Adaköy Deresi, Akdeniz, Aksu, Bahr-i Umman, Dicle, Erciş, Gediz Çayı, Gülab, İlimon Suyu, Kısık Dere, Meriç, Nehir, Şimşir Pınar, %0,05 oran ile 1 Ab-u Zemzem,

Şekil 4' te su ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan su anahtar kelimesinin geçtiği kırık hava örneği gösterilmiştir.

Eser, hüseyini makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, deyiş türünde olması münasebetiyle dini özellik göstermektedir. Metinde geçen su kelimesi somut anlamda kullanılmayıp benzetme unsuru kullanılarak mecazi bir anlam yüklenmiştir. Su kavramı ve su ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Uzun Havalar repertuarı eser dağılımı Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Uzun Havalarda Su ve Su ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Su	99	28.9
Sel	33	9.6
Pınar	32	9.4
Göl	28	8.2
Dere	26	7.6
Derya	17	5.0
Çay	14	4.1
İrmak	11	3.2
Deniz	7	2.0
Fırat/Fırad	6	1.8
Susuz	6	1.8
Kızılırmak	5	1.5
Ceyhan/Ceyhun	5	1.5
Engin	3	0.9
Ab-ı Hayat	2	0.6
Bahri	2	0.6
Tuz Gölü	2	0.6
Akdeniz	2	0.6
Sulak	2	0.6
Yarsuvat	2	0.6
Tisavet	2	0.6
Abı Kevser	2	0.6
Aras	1	0.3
Ark/Hark/Herg	1	0.3
Umman	1	0.3
Bulak/Bulağ	1	0.3
Sıra Pınar	1	0.3
Ab-u Revan	1	0.3
Göksu	1	0.3
Seyhan/Seyhun	1	0.3
Tuna	1	0.3
Karasu	1	0.3
Murat	1	0.3

Aksu	1	0.3
Karadeniz	1	0.3
Ma	1	0.3
Kevser	1	0.3
Koçan	1	0.3
Öz	1	0.3
Eğlece	1	0.3
Dokma (Akarsu)	1	0.3
Sacır	1	0.3
Delbent	1	0.3
Gölçek Gölü	1	0.3
Gölçek Deresi	1	0.3
Zilan Deresi	1	0.3
Kuştul Deresi	1	0.3
Şokhım Deresi	1	0.3
Kadı Gölü	1	0.3
Uruş Gölü	1	0.3
Yılgınlı Dere	1	0.3
Ganak	1	0.3
Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı)	1	0.3
Çiğdeli Gölü	1	0.3
Göze (Pınar/Kaynak)	1	0.3
Boğaz	1	0.3
Toplam	342	100

Tablo 7'ye göre araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm uzun havalar repertuarında su ve su ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 342'dir. Bu eserler içerisinde su ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 56 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Ab-1 Hayat, Ab1 Kevser, Ab-u Revan, Akdeniz, Aksu, Aras, Ark/Hark/Herg, Bahri, Boğaz, Bulak/Bulağ, Çay, Ceyhan/Ceyhun, Çiğdeli Gölü, Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı), Delbent, Deniz, Dere, Derya, Dokma (Akarsu), Eğlece, Engin, Fırat/Fırad, Ganak, Göksu, Göl, Gölçek Deresi, Gölçek Gölü, Göze (Pınar/Kaynak), Irmak, Kadı Gölü, Karadeniz, Karasu, Kevser, Kızılırmak, Koçan, Kuştul Deresi, Ma, Murat, Öz, Pınar, Sacır, Sel, Seyhan/Seyhun, Sıra Pınar, Şokhım Deresi, Su, Sulak, Susuz, Tisavet, Tuna, Tuz Gölü, Umman, Uruş Gölü, Yarsuvat, Yılgınlı Dere, Zilan Deresi olduğu görülmektedir.

Tablo 7'de anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %28,9 oran ile 99 Su, %9,6 oran ile 33 Sel, %9,4 oran ile 32 Pınar, %8,2 oran ile 28 Göl, %7,6 oran ile 26 Dere, %5,0 oran ile 17 Derya, %4,1 oran ile 14 Çay, %3,2 oran ile 11 Irmak, %2,0 oran ile 7 Deniz, %1,8 oran ile 6 Fırat/Fırad, Susuz, %1,5 oran ile 5 Kızılırmak, Ceyhan/Ceyhun, %0,9 oran ile 3 Engin, %0,6 oran ile 2 Ab-1 Hayat, Bahri, Tuz Gölü, Akdeniz, Sulak, Yarsuvat, Tisavet, Ab-1 Kevser, %0,3 oran ile 1 Aras, Ark/Hark/Herg, Umman, Bulak/Bulağ, Sıra Pınar, Ab-u Revan, Göksu, Seyhan/Seyhun, Tuna, Karasu, Murat, Aksu,

Karadeniz, Ma, Kevser, Koçan, Öz, Eğlece, Dokma (Akarsu), Sacır, Delbent, Gölçek Gölü, Gölçek Deresi, Zılan Deresi, Kuştul Deresi, Şokhım Deresi, Kadı Gölü, Uruş Gölü, Yılgınlı Dere, Ganak, Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı), Çiğdeli Gölü, Göze (Pınar/Kaynak), Boğaz kavramı kullanılmıştır.

Bu doğrultuda; TRT Thm Uzun Havalar Repertuarında su ile ilgili sırası ile en fazla Su, Sel, Pınar ve Göl anahtar kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Su ile ilgili en fazla kullanılan su anahtar kelimesine yönelik örnek eser Şekil 5’te gösterilmiştir.

Kaynak kişisi Mehmet Kargılı olan ve Ferruh Arsunar tarafından notaya alınan, Gaziantep yöresine ait eser uzun hava olması bakımından usulsüz bir eserdir. Ömer Şan tarafından derlenen ve notaya alınan, kaynak kişisi Kanber Çınar olan Malatya yöresine eser uzun hava olması bakımından usulsüz bir eserdir.

Şekil 5

Su Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 416
İNCELEME TARİHİ : 14. 03. 1997

DERLEYEN
ÖMER ŞAN

YÖRE
MALATYA
KAYNAK KİŞİ
KANBER ÇINAR
SÜRE :

DERLEME TARİHİ
01. 04. 1966
NOTALAYAN
ÖMER ŞAN

NIYE İNKÂR ETTİN SEVMEDİM DİYE

NI YE İN KÂR ET TİN SEV ME DİM Dİ YE GA Pİ DAN GE ÇER
KEN GÖ ZET ME DİN Mİ HEL KE LER KO LUN
DA SU YA Gİ DER KEN
ÇEŞ ME YE GEL Dİ YE E LET ME DİN Mİ HEL KE LER KO LUN
DA SU YA Gİ DER KEN
ÇEŞ ME YE GEL Dİ YE E LET ME DİN Mİ

NIYE İNKÂR ETTİN SEVMEDİM DİYE
GAPIDAN GEÇERKEN GÖZ ETMEDİN Mİ
HELKELER KOLUNDA SUYA GİDERKEN
ÇEŞMEYE GEL DİYE EL ETMEDİN Mİ

BU GÖNLÜMÜ BİR GÜZELE BAĞLADIM
DUVARIN DİBİNE ÇÖKTÜM AĞLADIM
YARIN BAYRAM DİYE GİNA YOLLADIM
BAYRAMIM GARALI SEN ETMEDİN Mİ

Şekil 5' te su ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan su anahtar kelimesinin geçtiği uzun hava örneği gösterilmiştir.

Eser, Uşşak makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, din dışı ve aşk sevda konulu özellik göstermektedir. Metinde geçen su kelimesi somut anlam taşıyan sıvı durumda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde anlamındaki su kelimesidir.

Bu bulgular doğrultusunda; dört unsurdan biri olan su unsuru ile aynı anlamı taşıyan kelimelerin dağılımı Tablo 7 ve Tablo 8' de gösterilmektedir. Su ve su ile ilgili diğer kavramlar incelendiğinde benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Kırık havalar ve uzun havalarda Ab-ı Hayat, Ab-u Revan, Akdeniz, Aksu, Aras/Araz, Ark/Hark/Herg, Bahri, Bulak/Bulağ, Çay, Deniz, Dere, Derya, Engin, Fırat/Fırad, Göl, Irmak, Karadeniz, Karasu, Kevser, Kızılırmak, Murat, Öz, Pınar, Sel, Su, Susuz, Tuna, Umman ortak kavram olarak görülmektedir. Kırık havalarda farklı olarak Ab, Ab-u Zemzem, Ab-u Zülal (Tatlı Su), Adaköy Deresi, Ağasar Deresi, Akçaalan Deresi, Akçavlu Çayı, Akçay, Akpınar, Alim Deresi, Alim Pınar, Alma Deresi, Arap Deresi, Arda, Arpaçay, Babisor, Bahr (Okyanus), Bahr-i Bipayan (Sonsuz Deniz), Bahr-i Sefid, Bahr-i Umman, Bahr-ı Vahdet (Birlik Denizi), Batlama Deresi, Bazarsu Deresi, Bendi Mahi (Akarsu Adı), Beyler Deresi, Billur, Bitlis Çayı, Boğacak Deresi, Cehennem Suyu, Çermik, Ceviz Deresi, Çıldır, Çine Çayı, Çoruh, Değirmen Dere, Derya Deniz, Deryayı Zenbi (Günah Denizi), Devrent Deresi, Dicle, Dinar Çayı, Düden, Eğri Dere, Engür Suyu, Erciş, Gediz Çayı, Geriz (Su Yolu), Gireniz Çayı, Gökçe Dere, Gülab, Gülsuyu, Gür Şelale, Güre Deresi, Hala Deresi, Havzı Kevser, Hazar/Hezar, İlimon Suyu, Kaba Dere, Kalkan Dere, Karaser Deresi, Kayapınar, Kernek Gölü, Kırk Pınar, Kısık Dere, Kızıl Dere, Koca Çay, Melet, Menderes, Meriç, Moğurçur Deresi, Nehir, Oğuzköy Deresi, Pınar Gözü, Rahmet Suyu, Şad (Şattül Arap Nehri), Şad (Dicle), Şamran (Irmak), Sazak, Şeker Pınarı, Şelale, Seylab (Taşkın Su, Sel), Şimşir Pınar, Sucuğazi, Sultan Pınarları, Tunca Boyu, Üzüm Suyu, Van Gölü, Yeddi Derya, Zap Suyu, Zara, Zemzem, Zemzem Pınarı kavramları görülürken uzun havalarda farklı olarak Ab-ı Kevser, Boğaz, Ceyhan/Ceyhun, Çiğdeli Gölü, Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı), Delbent, Dokma (Akarsu), Eğlece, Ganak, Göksu, Gölçek Deresi, Gölçek Gölü, Kadı Gölü, Koçan, Kuştul Deresi, Ma, Sacır, Seyhan/Seyhun, Sıra Pınar, Şokhım Deresi, Sulak, Tisavet, Tuz Gölü, Uruş Gölü, Yarsuvat, Yılgnlı Dere, Zilan Deresi kavramları görülmektedir.

Genel olarak su ve su ile ilgili diğer kavramların işlevleri ele alındığında tabiatta bulunan ve sadece insanoğlunun değil, bütün canlıların hayat kaynağıdır. Bolluk ve bereket kaynağı, şifa kaynağı olmasının yanı sıra yeniden üreten, doğurganlık, canlılık, tazelik veren dönüştürücü bir unsurdur. İçecek olarak kullanılan su aynı zamanda bitkilerin büyümesi ve yeşermesinde, tabiatın uyanışında temel ihtiyaç olarak kullanılmaktadır.

Su kaynakları, insanoğlunun çevre ile etkileşiminin önemli bir parçasıdır. Akarsu, göl, ırmak, dere, nehir, deniz, pınar, çay ve sel tabiat unsuru olarak döngü ve dönüşüm içerisinde. Akıp giden yaşam, ömür, insan hayatı bu anlamda su ve su kaynakları ile benzetilmektedir. Maddi temizliğin yanı sıra durağanlık göstermemesi bakımından zaman kavramı ile de özdeşleşmiştir.

Yaratılış motifi, günahları temizleyiciliği, saflaştırıcı olması, arındırıcı olması, manevi tazelenme yönü ile dualarda ve beddualarda yer edinmesi, ölümler için defin hazırlığında kullanılması, suda boğulma ve suyun yıkım gücü ile ölüme yani yok oluşa sebebiyet vermesi somut su anlamının dışındaki soyut anlamlar olarak kullanılmaktadır.

TRT Thm kırık havalar repertuarında su ve su ile ilgili diğer kavramların repertuar numarasına göre işlevleri EK-2A'da gösterilmiştir.

Varlığı duyularla algılanabilen kelimeler somut anlamlı ve varlığı duyularla algılanamayan kelimeler ise soyut anlamlı olarak ele alınmıştır. Bu iki anlamdan yola çıkarak tüm canlıların yaşamı için önemli bir yere sahip olan sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde olan su kelimesi somut anlamlıdır.

Thm Repertuarında su ile ilgili kelimeler somut anlamda bu sınıftan oluşan kitlelerdir. Bu kitleler göl, ırmak, pınar, dere, çay, sel, nehir, su, bahr (okyanus), ark/hark/herg, öz, bulak/bulağ, engin, deniz, derya, derya deniz, çermik, kevser, havzı kevser, umman, şelale, seylab (taşkın su, sel), pınar gözü olarak (EK-2A) tespit edilmiştir. Sivas yöresinde derlenen ve 47 repertuar numaralı Sabahtan Erkenden Gelmiş Çeşmeye adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Pınarın başında elimi yudum (oy Gürcüm Gürcüm)

Elinde bakracı geliyor Dudu'm

Ölüp de almaktır yar benim ahdım (oy Gürcüm Gürcüm)

Neden muradımı gözümde koydun

Vay Gürcüm Gürcüm dur yolcum yolcum

İşlev bakımından canlıların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması yönünden içme eylemini karşılayan su, zembek suyu, kevser, ırmak, üzüm suyu, susuz kelimeleri (EK-2A) varlığı duyularla algılanabildiği için somut anlam taşımaktadır. Giresun yöresinde derlenen ve 522 repertuar numaralı Tepeler Tepeler Yüksek Tepeler adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Efelerden bir su içtim kanmadım

Elli dirhem kurşun yedim ölmedim

Kardaş bana düşman oldu bilmedim

Yaslan dağlar yaslan yosmam geliyor

Elleri kınalı (kolları sıvalı sandım) aşnam geliyor

Bir yerden başka bir yere doğru giden sıvı anlamını karşılayan yani akma eylemini karşılayan su kelimesi suyun akması/çağlaması/coşmasının yanı sıra su bulunmayan, olmayan susuz anlamını da taşımaktadır. Suya gitmek/gelmek/inmek; suyun durulması; kuyudan su alınması/doldurulması anlamlarını üstlenen kelimeler (EK-2A) işlev yönünden somut anlam taşımaktadır. Rumeli yöresinde derlenen ve 2588 repertuvar numaralı Sen Çeşmeye Vardın Mı (Arzu Kamber) adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Ay doğar donuk donuk

Sular akar bulanık

Söyleme bu sözleri (kamber)

Zati yüreğim yanık

Bulunduğu toprağa kökleriyle tutunan, gelişip döl veren, yaşama süresi dolduktan sonra kuruyarak varlığı sona eren canlı varlıkların ortak adına bitki denir. Bitkilerin canlılığını devam ettirmesi, tabiatın yeşermesi, dirilişi ve uyanışı anlamında su, su bağlamak, ab ve susuz kelimeleri somut anlam taşımaktadır. Erzurum yöresinde derlenen ve 1678 repertuvar numaralı Su Bağlasam Gelir Mi adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

(Anacan ana) su bağlasam gelir mi

(Anacan ana) sulasam göğeri mi

(Anacan ana) nazlı yar uykudaymış

(Anacan ana) öpsem yar uyanır mı

İşlev bakımından bitkilerin solması yani canlılığını yitirmesi anlamında kullanılan su kelimesi (EK-2A) işlev yönünden somut anlam taşımaktadır. Rumeli yöresinde derlenen ve 3279 repertuvar numaralı Ben Bir Sabah Erken Kalktım adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Uzun kavak sallanacak dalın kurusun

Suya düşen yapracağı suda çürüsün

Evvel benim idin güzel şimdi kiminsin

Ah beni vurdu bir delikanlı

Elleri var olsun (hey hey)

Yaaladı bir delikanlı

Ömrü de çok olsun (hey hey)

Fizyolojik bir ihtiyaç olan temizlenme, arınma işlevi su, gül suyu ve pınar kelimeleri ile somut anlamda ifade edilmiştir. Temizlik giysilerimizin, çevremizin pis olan şeylerden arınmasıdır. Hem sağlık açısından hem de dini açıdan oldukça önemlidir. İslam dini temizliğe büyük önem veren bir dindir ve buna ilişkin ayetlere de dikkat çekmektedir. Kahramanmaraş yöresinde derlenen ve 356 repertuvar numaralı Anam Beni Haslarınan Hasladı adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Anam beni haslarınan hasladı

Saçlarımı gülsuy'ile ısladı

Anam beni gurbet için besledi

Gel güle güle ayrılalım anamdan

Ölülerin yıkanması, fani yolculuğun yani dünya hayatının insan bedeninde bıraktığı kiri manevi boyutta arındırma eylemidir. Bu yönüyle dini açıdan hem maddi hem manevi temizlik boyutunda ele alınan ve inançsal işlevi ön plana çıkan bu işlevin türkülerde su kavramı ile ifade edildiği görülmektedir.. Adana yöresinde derlenen ve 4223 repertuvar numaralı Duydunuz Mu Gedikli' li (Afşar Ali' nin Ağıdı) adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Seçtim guzudan goyunu

Goydum yavrumun suyunu

Ali'm teneşire yatmış

N'olur gösterin boyununu

Boğmak eylemine konu olan su unsuru inançsal bir boyutta olup hayatın sona ermesi, ebedi uyku, ebedi hayata geçiş olarak tanımladığımız ölüm işlevini somut anlamda üstlenmektedir. Thm repertuvarında deniz, sel, su, çay, Zap Suyu, Fırat/Fırad, Tuna, Menderes, Kızılırmak kelimeleri (EK-2A) bu işlevde kullanılmıştır. Malatya yöresinde derlenen ve 2051 repertuvar numaralı Adatepe adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Adatepe Adatepe

Yağmur yağar sere serpe

Asiye 'yi sele verdik

Daha yavruları görpe (ölem görpe)

(yavruları galdı görpe)

Bu vali de ağır vali

Gumandanı çağır vali

Gelinleri su götürmüş

Askerleri goyur vali

İşlev bakımından damıtma yöntemi kullanılarak elde edilen, üretilen gül suyu, gülab, üzüm suyu, limon suyu/ilimon suyu ve kaynatılarak elde edilen su kelimeleri (EK-2A) varlığı duyularla algılanabildiği için somut anlam taşımaktadır. Kırşehir yöresinde derlenen ve 645 repertuvar numaralı İrafa Koydum Narı adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

İraftaki gül suyu

Uyu sevdiğim uyu

Sana sarhoş diyorlar

İçtiğin üzüm suyu

Su, sel, ab-u revan, ırmak, pınar, derya, çay, umman kelimeleri ağlama ve gözyaşı dökme eylemi (EK-2A) ile birlikte kullanılmıştır. Gözyaşı bezlerince salgılanan ve kimi etkilerle ya da ağlayınca gözlerden akan bu duru sıvı damlacıklar, varlığı duyularla algılanabildiği için somut anlam taşımaktadır. Sivas yöresinde derlenen ve 1522 repertuvar numaralı Çıgırışır Bülbüller Gelmiyor Bağban adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Yüzbin mihnet çektim bir daha gerek

Hayli ömür ister (yar yar) bir daha gerek

Yari elden aldı o kanlı felek

Aktı gözüm yaşı (yar yar) sel oldu gitti

Su ve su ile ilgili diğer kelimelerin soyut anlamlı kullanımı da repertuvar da oldukça çoğunluktadır.

Dini boyutta derin manevi anlamlar içeren inançsal işlevde kullanılan su, ab, yeddi derya rahmet suyu, ırmak, kevser, ark, pınar, çay, ab-u zemzem, ab-ı hayat, deryayı zenbi (günah denizi), bahr-ı vahdet (birlik denizi), bahr-i umman, bahr-i bipayan (sonsuz deniz), engin, bahr (okyanus), umman, bahri, sel, derya, engür suyu, göl kelimeleri (EK-2A) varlığı duyularla algılanamadığı için soyut anlam taşımaktadır. Erzincan yöresinde derlenen ve 2500 repertuvar numaralı Eşrefoğlu Al Haberi adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Erlık midir eri yormak

Irak yoldan haber sormak

Cennetteki ol dört ırmak

Coşkun akan sel bizdedir

Bir kimseye duyulan yoğun ilgiyi ve sevgiyi ifade eden, beşeri aşkı, sevgiyi ifade etmek amacı ile soyut anlamda pınar, göl, su, sel, çay, derya kelimeleri (EK-2A) kullanılmıştır. Tokat yöresinde derlenen ve 2998 repertuvar numaralı Ben Yarimi Gördüm Aşk Pınarında adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Ben yarimi gördüm aşk pınarında

Civan yarin mah cemali sararmış

Ben gönlümü verdim onun yoluna

O da bencileyin beni ararmış

Su kelimesi etkisiz duruma getirme yani söndürme eylemi (EK-2A) ile birlikte soyut anlamda kullanılmıştır. Ankara yöresinde derlenen ve 2453 repertuvar numaralı Camilerde Minare adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Yılan akdı gamışa (vay milazım)

Su ne yapsın yanmışa (gar beyazım)

Mevlam sabırlar versin (vay milazım)

Yarinden ayrılmışa (gar beyazım)

Repertuvar içerisinde bazı eserlerde kelimelerin gücünü artırmak ve anlamı zenginleştirmek için benzetmelere rastlanmıştır. Thm kırık havalar repertuvarında yer alan sel, su, zenzem pınarı, zenzem kuyusu, pınar, göl, bahr-i umman, deniz, çay, umman, ırmak, ab-u zülal (tatlı su), ab-ı hayat kelimeleri (EK-2A) işlev bakımından soyut anlam taşımakta olup, teşbih, benzetme olarak da kullanılmıştır. Niğde yöresinde derlenen ve 3223 repertuvar numaralı Çekin Halay Düzülsün adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Güvercin vurdum kalkmaz ellerin yari

Kanı sel olmuş akmaz ömrümün vari

Eskiden sevdiğim yar ellerin yari

Dönüp yüzüme bakmaz ömrümün vari

Abı hayat ve öz kelimeleri (EK-2A) suyun hayat verici yönüne ve yaşam kaynağı olarak tasavvufi derin anlamlarla maneviyata vurgu yapmakta olup inançsal işlevi ile kullanılmıştır. Kars yöresinde derlenen ve 4062 repertuvar numaralı Sallanıp Köyden Gelenim adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Güzellerin hatri aziz birbirinden seçemem

Verseler dünya malını sevdiğimden geçemem

Yad elinden abu hayat doldursalar içemem

Özün doldur öz elinden leyla yarım bir su ver

Dini açıdan ele alındığında bir kimsenin kötü duruma düşmesi için yapılan kargış ya da dua İslam dininde beddua olarak tanımlanmaktadır. Trt Thm Repertuvarında yer alan cehennem suyu, dere, sel, Fırat/Fırad kelimeleri (EK-2A) işlev bakımından bu yönüyle kullanılmıştır. Rumeli yöresinde derlenen ve 2661 repertuvar numaralı Çalın Davulları Çaydan Aşağıya adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Selanik selanik viran olasin amman

Taşını topracığını seller alsın

Sen de benim gibi yarsız kalasın amman

Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver

Al başımdan bu sevdayı götür yâre ver

Dini açıdan inançsal işlevde kullanılan su ve sel kelimesi (EK-2A) iş, edim, eylem ve davranış anlamını karşılayan amel ve niyet unsuru olarak kullanılmıştır. İnsanların dünya hayatı boyunca iradesi dahilinde işlediği, yaptığı her şey olarak nitelendirdiğimiz bu işlev soyut anlam taşımaktadır. Tokat yöresinde derlenen ve 1458 repertuvar numaralı Abdal Olsam Şallar Giysem Aynime adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

(Ey dost) sen özümü erenlerden ayırma

Zamane halkına sırrın duyurma

Alem sele gitmiş yanıp kayırma

Sen kendi sevdana coş deli gönül

Kişinin düşünce ve fikirlerinde herhangi bir iş, edim, eylem, davranış ve hareket açısından etkisinin bulunması ya da bulunmaması anlamında kullanılan su kelimesi (EK-2A) soyut anlam taşımaktadır. Orta Anadolu yöresinde derlenen ve 3700 repertuvar numaralı Ettiler Dost Nazarında adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Yok bu işte sayım suyum

Gönülce olmalı uyum

Ben toprağın tohumuyum

Ekmeyiniz taş beni

Alınanlık ve kırılğanlık duygusu olan sitem işlev bakımından soyut anlam taşımakta olup umman kelimesi (EK-2A) ile ifade edilmektedir. Erzincan yöresinde derlenen ve 3836 repertuvar numaralı Nasıl Yar Diyeyim Ben Böyle Yare adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Pir Sultan Abdal'ım sürem bu yolu

İnsan-ı kamilin olmuşam kulu

İster yağmur yağsın isterse dolu

N'idem ben ummana daldıktan sonra

Derya deniz kelimesi (EK-2A) duyularla algılanamayan, ayrı olma durumunu yani ayrılık kelimesini karşılayan bir kelime olarak soyut anlamda kullanılmıştır. Erzurum yöresinde derlenen ve 1692 repertuvar numaralı Al Şalim Mavi Şalim adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Al şalım mavi şalım

Dağları dolaşalım

Aramız derya deniz

Biz nasıl gavuşalım

Bazı eserlerde su ve su ile ilgili olan çeşitli özel isimler kullanılmaktadır. Bu özel isimler (EK-2A) Akpınar, Çoruh, Zara, Menderes, Düden, Meriç, Şad (Dicle), Şamran (Irmak), Melet, Akçay, Arpaçay, Alim Deresi, Alim Pınar, Zap Suyu, Babisor, Tuna, Murat, Aras/Araz, Fırat/Fırad, Kızılırmak, Şad (Şattül Arab Nehri), Karadeniz, Akdeniz, Hazar/Hezar, Karasu, Aksu, Arda, Bendi Mahi (Akarsu Adı), Alma (Dere), Kabadere, Gökçedere, Çıldır, Erciş, Bahri Sefid (Akdeniz), Van Gölü, Hala Deresi, Kısık Dere, Batlama Deresi, Eğri Dere, Bazarsu Deresi, Kızıl Dere, Ağasar Deresi, Devrent Deresi, Kalkan Dere, Oğuzköy Deresi, Güre Deresi, Boğacak Deresi, Adaköy Deresi, Akçaalan Deresi, Beyler Deresi, Moğurçur Deresi, Ceviz Deresi, Değirmen Dere, Gediz Çayı, Koca Çay, Bitlis Çayı, Gireniz Çayı, Çine Çayı, Kernek Gölü, Karaser, Sucuğazi, Şimşir Pınar, Geriz, Arap Deresi, Şeker Pınarı, Tunca Boyu, Gür Şelale, Kırkpınar, Akçaavlu Çayı, Kayapınar, Dinar, Billur, Sazak, Sultan Pınarları' dır. Çorum yöresinde derlenen ve 1555 repertuvar numaralı Halimi Arzettim Dağlara Daşa adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Muhammetin gahri elin derdine

(Efendim Al'oğlu gülyüzlüm piroğlu)

Dayanılmaz acı tatlı zehrine

(Sevdiğim efendim)

Goca Gızılırmak Fırat nehrine

(Efendim aloğlu gülyüzlüm piroğlu)

Dedim götürmüyo bu gam yükünü

(Sevdiğim efendim)

Thm uzun havalar repertuvarında ise benzer kavramlara ve işlevlere (EK-2B) rastlamak mümkündür. Somut anlamda su ile ilgili göl, ırmak, pınar, dere, su, çay, sel, ab-ı kevser, göze (pınar/kaynak), bulak/bulağ, boğaz, öz, ark/hark/herg, deniz, derya, dokma (akarsu), bahri, umman kavramları kullanılmıştır. Su ve su ile ilgili olan çeşitli özel isimler uzun havalarda da kullanılmaktadır. Akışkan halde olan bu sınıftan oluşan kitleler Ceyhan/Ceyhun, Yarsuvat (Ceyhan-Ceyhun), Seyhan/Seyhun, Tuz Gölü, Eğlece, Tisavet, Sacır, Delbent, Tuna, Murat, Aras/Araz, Fırat/Fırad, Kızılırmak, Karadeniz, Akdeniz, Koçan, Karasu, Sırapınar, Göksu, Aksu, Çiğdeli Gölü, Gölçek Gölü, Zilan Deresi, Kuşul Deresi, Şokhım Deresi, Kadı Gölü, Uruş Gölü, Yılgınlı Dere, Ganak (Yörede bir su adı), Çukum Eşme' dir.

İşlev bakımından canlıların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması yönünden içme eylemini karşılayan su, susuz kelimeleri (EK-2B), bir yerden başka bir yere doğru giden sıvı anlamını karşılayan yani akma eylemini karşılayan su kelimesi suyun akması/çağlaması/harlaması/coşmasının yanı sıra suya gitmek/gelmek/inmek/götürmek; su doldurulması anlamlarını üstlenen kelimeler (EK-2B) işlev yönünden somut anlam taşımaktadır. Bitkilerin canlılığını devam ettirmesi, tabiatın yeşermesi, dirilişi ve uyanışı su kelimesi (EK-2B) ile ifade edilmektedir.

Boğmak eylemine konu olan su unsuru inançsal bir boyutta olup hayatın sona ermesi, ebedi uyku, ebedi hayata geçiş olarak tanımladığımız ölüm işlevini sel, su, Fırat/Fırad, Kızılırmak (EK-2B) kelimeleri somut anlamda üstlenmektedir. Öldükten sonra ölümlerin yıkanması durumu ise yine somut anlamda kullanılan su ve ma kelimeleri (EK-2B) ile ifade edilmektedir.

Soyut anlamda (EK-2B) uzun havalarda kullanılan kavramlardan benzetme anlamında sel, su, bulak/bulağ, göl, Ceyhan/Ceyhun, ırmak; dert anlamında göl, su, pınar, ırmak, derya; sitem anlamında su, aşk karşılığı olarak ab-ı hayat, pınar, göl, su, derya; inançsal açıdan ab, su, bahri, sel, derya, göl; hayat veren anlamında ab-ı hayat kavramlarını görmek mümkündür.

Üçüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemi olan ve “TRT Türk halk müziği repertuvarında Ateş kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?” şeklinde ifade

edilen probleme yönelik elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda oluşturulan yorumlara yer verilmiştir.

Bu bağlamda bulgular ve yorumlar, araştırmanın örneklemini olan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 Kırık Hava ve 500 Uzun Havadan oluşan toplam 2845 eserden elde edilmiştir.

Ateş kavramı ve ateş ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Kırık Havalar repertuvarı eser dağılımı Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8

Kırık Havalarda Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Ateş	118	25.9
Kül	65	14.3
Duman	59	13.0
Nar	40	8.8
Mum	39	8.6
Od	37	8.1
Köz	26	5.7
Ataş	20	4.4
Çerağ/Çırağ	12	2.6
Kibrit	10	2.2
Çakmak	7	1.5
Alev/Alav	6	1.3
Har	5	1.1
Şem	4	0.9
Kor	3	0.7
Nar-ı Hasret (Ayrılık Ateşi)	1	0.2
Nar-ı Hezare (Bin Ateş)	1	0.2
Çatak (Ateş)	1	0.2
Dühanı Erdühan (Duman)	1	0.2
Toplam	455	100

Tablo 8’e göre araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm kırık havalar repertuvarında ateş ve ateş ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 455’tir. Bu eserler içerisinde ateş ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 19 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Alev/Alav, Ataş, Ateş, Çakmak, Çatak (Ateş), Çerağ/Çırağ, Dühanı Erdühan (Duman), Duman, Har, Kibrit, Kor, Köz, Kül, Mum, Nar, Nar-ı Hasret (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Hezare (Bin Ateş), Od, Şem olduğu görülmektedir.

Tablo 8’de anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %25,9 oran ile 118 Ateş, %14,3 oran ile 65 Kül, %13,0 oran ile 59 Duman, %8,8 oran ile 40 Nar, %8,6 oran ile 39 Mum, %8,1 oran ile 37 Od, %5,7 oran ile 26 Köz, %4,4 oran ile 20 Ataş, %2,6 oran ile 12 Çerağ/Çırağ, %2,2 oran ile 10 Kibrit, %1,5 oran ile 7 Çakmak, %1,3 oran ile

Alev/Alav, %1,1 oran ile 5 Har, %0,9 oran ile 4 Şem, %0,7 oran ile 3 Kor, %0,2 oran ile 1 Nar-1 Hasret (Ayrılık Ateşi), Nar-1 Hezare (Bin Ateş), Çatak, Dühanı Erdühan (Duman) kavramı kullanılmıştır.

Bu doğrultuda; TRT Thm Kırık Havalar Repertuvarında ateş ile ilgili sırası ile en fazla Ateş, Kül, Duman ve Nar anahtar kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ateş ile ilgili en fazla kullanılan ateş anahtar kelimesine yönelik örnek eser Şekil 6’da gösterilmiştir. İsmet Egeli tarafından derlenen, Erkan Sürmen tarafından notaya alınan ve kaynak kişisi Hasan Avcı olan Manisa Yöresine ait eser, 9/8’lik usulle ölçülendirilmiştir.

Şekil 6

Ateş Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M . REPERTUAR SIRA No : 2440
İNCELEME TARİHİ : 14_6_1984

YÖRESİ
MANİSA
KİMDEN ALINDIĞI
HASAN AVCI
SÜRESİ :

DERLEYEN
DERLEME TARİHİ
NOTAYA ALAN
ERKAN SÜRMEN

ATEŞ ATTIM SAMANA BAK DUMANA DUMANA
(GİMLDAN)

1- ATEŞ ATTIM SAMANA DA
BAK DUMANA DUMANA
SENİN ZALİM ANANI DA
BEN GETİRDİM İMANA
Bağ | GİMLDAN GİMLDAN GİMLDANİVER
AH ŞÖYLE NAZLIM GİMLDANİVER

2- GAYFE DE GOYDUM CEZVEYE DE
YARIM GİTMİŞ GEZMEYE
TA KÜÇÜKTEN AUSTİM DA
A GİZ SENİ GÖRMEME
Bağlantı.

3- GAYFEDE GOYDUM FİNCANA
SELAM SÖYLEN AMÇANA
AMÇAM KIZINI VERMEZSE DE
TURSUN DA GURSUN FİNCANA
Bağlantı.

Şekil 6’ da ateş ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan ateş anahtar kelimesinin geçtiği kırık hava örneği gösterilmiştir.

Eser, Hüseyini makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, din dışı ve aşk sevdâ konulu özellik göstermektedir. Metinde geçen ateş kelimesi odun, kömür, ot vb. gibi yanıcı nesnelerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık anlamını ifade etmektedir.

Ateş kavramı ve ateş ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Uzun Havalâr repertuvarı eser dağılımı Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9

Uzun Havalarda Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Ateş	29	21.2
Kül	23	16.8
Ataş	20	14.6
Od	13	9.5
Nar	12	8.8
Duman	10	7.3
Köz	9	6.6
Çerağ/Çırağ	6	4.4
Şem	2	1.5
Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi)	2	1.5
Cehennem Narı	2	1.5
Alev/Alav	1	0.7
Duhan (Duman)	1	0.7
Nar-ı Ruhsare	1	0.7
Nar-ı Fırgat (Ayrılık Ateşi)	1	0.7
Nar-ı Hezare (Bin Ateş)	1	0.7
Tamu Od (Cehennem Ateşi)	1	0.7
Çerağı Vahdet (Birlik Ateşi)	1	0.7
Ateşi Suzan	1	0.7
Cehennem Ateşi	1	0.7
Toplam	137	100

Tablo 9’da göre araştırmamızın örneklemini oluşturan ve TRT Thm kırık havalar repertuvarında ateş ve ateş ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 137’dir. Bu eserler içerisinde ateş ilgili olup farklı olarak kullanılan 20 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Alev/Alav, Atâş, Ateş, Ateşi Suzan, Cehennem Ateşi, Cehennem Narı, Çerağ/Çırağ, Çerağı Vahdet (Birlik Ateşi), Duhan (Duman), Duman, Köz, Kül, Nar, Nar-ı Fırgat (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Hezare (Bin Ateş), Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Ruhsare, Od, Şem, Tamu Od (Cehennem Ateşi) olduğu görülmektedir.

Tablo 9’da anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %21,2 oran ile 29 Ateş, %16,8 oran ile 23 Kül, %14,6 oran ile 20 Atâş, %9,5 oran ile 13 od, %8,8 oran ile 12 Nar, %7,3 oran ile 10 Duman, %6,6 oran ile 9 Köz, %4,4 oran ile 6 Çerağ/Çırağ, %1,5 oran ile 2 Şem, Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi), Cehennem Narı, %0,7 oran ile

orada insanlara dünya hayatında yaptıklarının karşılığı olarak mükafat veya ceza verileceği düşüncesinden hareketle suç sayılan iş, edim, eylem ve davranış anlamını karşılayan günah ve amel unsuruna karşılık gelen cehennem ateşi, azap edilecek tabaka anlamını ifade etmektedir.

Kadir Mevla'm ateş atma özüme

Dünya malı görünmüyor gözüme

Kadir Mevla'm sen bak benim yüzüme

Cehennem ateşine dağlama

Bu bulgular doğrultusunda; Dört unsurdan biri olan ateş unsuru ile aynı anlamı taşıyan kelimelerin dağılımı Tablo 10 ve Tablo 11' de gösterilmektedir. Ateş ve ateş ile ilgili diğer kavramlar incelendiğinde benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Kırık havalar ve uzun havalarda Alev/Alav, Ataş, Ateş, Çerağ/Çırağ, Duman, Köz, Kül, Nar, Nar-ı Hezare (Bin Ateş), Od, Şem ortak kavram olarak görülmektedir. Kırık havalarda farklı olarak Çakmak, Çatak (Ateş), Dühanı Erdühan (Duman), Har, Kibrit, Kor, Mum, Nar-ı Hasret (Ayrılık Ateşi) kavramları görülürken uzun havalarda farklı olarak Ateşi Suzan, Cehennem Ateşi, Cehennem Narı, Çerağı Vahdet (Birlik Ateşi), Duhan (Duman), Nar-ı Fırgat (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Ruhsare, Tamu Od (Cehennem Ateşi) kavramları görülmektedir.

Genel olarak ateş ve ateş ile ilgili diğer kavramların işlevleri ele alındığında ateş unsurunun canlılara şifa, sağlık, güç, kuvvet, bereket ve uğur kazandıran bir yönü bulunduğu gibi cezalandırıcı unsur olarak manevi anlamda kullanılan cehennem ateşinin yakıcılığı ile ürküten ve somut anlamdaki yakıcı ve öldürücü yönü ile de yok oluş işlevi bulunmaktadır.

Somut yakıcılık anlamından farklı olarak aşk ateşi, gönül ateşi, melamet ateşi, ayrılık ateşi, özlem anlamı taşıyan ateş unsuru, insan nefsine benzetilmesi yönünden de soyut anlam taşımaktadır.

TRT Thm kırık havalar repertuarında ateş ve ateş ile ilgili diğer kavramların repertuar numarasına göre işlevleri EK-3A'da gösterilmiştir.

Varlığı duyularla algılanabilen kelimeler somut anlamlı ve varlığı duyularla algılanamayan kelimeler ise soyut anlamlı olarak ele alınmıştır. Bu iki anlamdan yola çıkarak yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık anlamına gelen ateş unsuru somut anlamlıdır.

Thm Repertuarında ateş ile ilgili kelimeler ateş, duman, nar, mum, od, köz, ataş, çerağ/çırağ, kibrit, çakmak, alev/alav, har, şem, çatak (ateş), dühanı erdühan (duman) olarak (EK-3A) tespit edilmiştir. Kırıkkale yöresinde derlenen ve 1473 repertuar numaralı Sunayî Da Deli Gönüş Sunayî adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Ateş yanmayınca duman mı tüter

Ak gerdan üstünde çimen mi biter

Vakti gelmeyince bülbül mü öter

Öter gider bir gözleri sürmeli

İşlev bakımından ateş unsurunun yakıcı yönünün ön plana çıktığı kelimeler ateş, ataş, nar, mum, kibrit, çakmak, çatak (ateş) (EK-3A) varlığı duyularla algılanabildiği için somut anlam taşımaktadır. Rumeli yöresinde derlenen ve 3032 repertuvar numaralı Tabaklarda Temene adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Kibrit aldım çakayım

Sigaranı yakayım

Yolla yarım resmini

Her andıkça bakayım

Dini açıdan ele alındığında bir kimsenin kötü duruma düşmesi için yapılan kargış ya da dua İslam dininde beddua olarak tanımlanmaktadır. Trt Thm Repertuvarında yer alan ateş, ataş, nar, mum kelimeleri (EK-3A) işlev bakımından bu yönüyle kullanılmıştır. Rize yöresinde derlenen ve 4034 repertuvar numaralı Sen Orada Ben Burada adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Yak ateşi ateşi

Kızsun ocağın taşı

Ateşlerden çıkmasun

E kız babanın başı

Hayatın sona ermesi, ebedi uyku, ebedi hayata geçiş olarak tanımladığımız ölüm; ateş kelimesi ile ifade edilmiştir. Kars yöresinde derlenen ve 4062 repertuvar numaralı Sallanıp Köyden Gelen Yarım adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Sallanıp köyden gelenim ay maralım bir su ver

Sana kurban malım mülküm külli varım bir su ver

Kurudu nutku nefesim dumanı arşa çıktı

Cesedimi ateş aldı leyla yarım bir su ver

Dini boyutta derin manevi anlamlar içeren inançsal işlevde kullanılan ateş, har, kül, nar, od, kor ve چراغ/çırağ kelimeleri (EK-3A) varlığı duyularla algılanamadığı için soyut anlam taşımaktadır. Bu kelimeler suç sayılan iş, edim, eylem ve davranış anlamını karşılayan günah

ve amel unsuruna karşılık gelmektedir. Şanlıurfa yöresinde derlenen ve 4784 repertuvar numaralı Çağrışa Çağrışa Havada Durnam adlı türkü, ilgili işleve örnek gösterilmiştir.

Od kazanı kaynayanda

Başta beyin parlayanda

Karanlık kabre varanda

Ya ben kime yalvarayım

Repertuvar içerisinde bazı eserlerde kelimelerin gücünü artırmak ve anlamı zenginleştirmek için benzetmelere rastlanmıştır. Thm kırık havalar repertuvarında yer alan ateş, ateş, kül, nar, mum, şem, alev, duman kelimeleri (EK-3A) işlev bakımından soyut anlam taşımakta olup teşbih, benzetme olarak da kullanılmıştır. Burdur yöresinde derlenen ve 3884 repertuvar numaralı Penceresi Dilmeden (Kezban Yenge) adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Şu curamın telleri

Alevdendir dilleri

Açıldı mı Keziban'ın

Elindeki gülleri

Bazı eserlerde içinde bulunulan sıkıntı, üzüntü ve dert anlamı ateş, har, od, mum, köz, nar, kül, alev, duman kelimeleri (EK-3A) ile karşılık bulmuştur. Azerbaycan yöresinde derlenen ve 3573 repertuvar numaralı Sensiz Uzun Geceler Yuhum Çekiler adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Sensiz uzun geceler yuhum çekilir

Üstüme dünyanın odu töküler

Sensiz aşığının yar beli büküler

Olarım gurbanın seninle her anın

Bir kimseye duyulan yoğun ilgiyi ve sevgiyi, beşeri aşkı ifade etmek amacı ile soyut anlamda olarak kullanılan ateş, ateş, çerağ/çırağ, alev, har, şem, kor, kibrit, köz, kül, duman, nar, od, nar-ı hezare (bin ateş), nar-ı hasret (ayrılık ateşi) kelimeleri (EK-3A) kullanılmıştır. Sivas yöresinde derlenen ve 1281 repertuvar numaralı Entarisi Dım Dım Yar adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Entarisin ben biçtim

Ateşine ben düştüm

Ne talihsiz başım var

Hayırsız yara düştüm

Tasavvufta ilahi aşk, Allah’a duyulan muhabbeti ifade etmekte olup aşkın hakikati olan Allah’a gönül vermek, ona bağlanmaktır. Trt Thm Repertuvarında yer alan ateş, nar, od, çırağ kelimeleri (EK-3A) bu yönüyle soyut anlamda kullanılmıştır. Erzincan yöresinde derlenen ve 3663 repertuvar numaralı İlâhi Kapına Geldim adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Noksani ’yem yüzüm kara

Mürvet ettim durdum dara

İlahi yandırma nara

Dem bu dem saat bu saat

İnsana özgü bir niteliğin cansız varlıklara mal edilmesi kişileştirme sanatıdır. Çerağ/çırağ kelimesi (EK-3A) işlevi ele alındığında bu yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Rumeli yöresinde derlenen ve 4181 repertuvar numaralı Dinleyin Kardaşlar Benim Sözümlü adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Üflerim üflerim çerağım tütmez

Seslerim seslerim bülbülüm ötmez

Yavrumun hayali gözümde gitmez

Her gün kıyamettir kuzuma yanarım

Kıyamet kıyamet yavruma yanarım

Aşırı üzüntüden içi yanmak anlamını ifade eden can yanması ateş kelimesi (EK-3A) ile ifade edilmektedir. Muğla yöresinde derlenen ve 2607 repertuvar numaralı Çökertme’den Çıktım Halil’im Başım Selamet adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Çökertme’den çıkdım da Halil'im aman başım selamet

Bitez de yalısına varmadan Halil'im aman koptu kıyamet

Arkadaşım İbrahim Çavuş Allah'ıma emanet

Burası da aspat değil Halil'im aman bitez yalısı

Ciğerime ateş saldı telli kurşun yarası

Kızgın olma durumunun ifade edildiği alav, ateş, ataş ve duman kelimeleri (EK-3A) öfke duygusunun ifade şeklidir. Duman Kastamonu yöresinde derlenen ve 1823 repertuvar

numaralı Eski Libas Gibi Aşığın Gönlü (Elpuk Koşması) adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Evvel ateş püskürürdüm ağzımdan (hey aman hey)

Şimdi bir penbeyi yakamaz oldum

Tab-ı fer kesildi iki gözümden (hey aman hey)

İğneye ipliği takamaz oldum

Thm uzun havalar repertuarında ise benzer kavramlara ve işlevlere (EK-3B) rastlamak mümkündür. Somut anlamda ateş ile ilgili köz, duman, ataş, şem, od, چراغ/çırağ kavramları kullanılmıştır.

Soyut anlamda (EK-3B) uzun havalarda kullanılan kavramlardan benzetme anlamında nar-ı ruhsare, چراغ/çırağ, ataş, köz, ateş; aşk anlamında ateş, ataş, چراغ/çırağ, ateşi suzan, köz, nar, kül, od; ayrılık, hasret anlamında ateş, ataş, köz, od, nar, nar-ı fırgat (ayrılık ateşi), nar-ı hicre (ayrılık ateşi), چراغ; dert anlamında چراغ/çırağ, ataş, ateş, alev, od, köz, şem, nar, kül, duman; beddua anlamında ataş ve kül; inançsal anlamda ateş, cehennem ateşi, cehennem narı, nar-ı hezare (bin ateş), چراغ/çırağ, od, nar, tamu od (cehennem ateşi) kavramlarını görmek mümkündür.

Dördüncü Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın Dördüncü Alt Problemi olan ve “TRT Türk halk müziği repertuarında Toprak kavramı ile ilgili diğer kavramlar nelerdir? ve nasıl bir dağılım göstermektedir?” şeklinde ifade edilen probleme yönelik elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda oluşturulan yorumlara yer verilmiştir.

Bu bağlamda bulgular ve yorumlar, araştırmanın örnekleme olan ve TRT Thm repertuarında yer alan 2345 Kırık Hava ve 500 Uzun Havadan oluşan toplam 2845 eserden elde edilmiştir.

Toprak kavramı ve toprak ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Kırık Havalar repertuarı eser dağılımı Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10

Kırık Havalarda Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Kum/Gum	80	25.6
Toprak	73	23.3
Çöl	71	22.7
Kara Toprak	30	9.6
Sahra/Şahra	17	5.4

Mil	17	5.4
Turab/Turap/Türab/Hurap	9	2.9
Hak-i Pay	3	1.0
Kerbela Çölü	3	1.0
Yemen Çölü	2	0.6
Hakisar	1	0.3
Hak Yeksar	1	0.3
Tump	1	0.3
Hak (Toprak)	1	0.3
Herg (Toprak)	1	0.3
Yahni Çölü	1	0.3
Gölcük Çölü	1	0.3
Yunan Çölleri	1	0.3
Toplam	313	100

Tablo 10'a göre araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm kırık havalar repertuvarında toprak ve toprak ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 313'dür. Bu eserler içerisinde ateş ilgili olup farklı olarak kullanılan 18 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Çöl, Gölcük Çölü, Hak (Toprak), Hak Yeksar, Hak-i Pay, Hakisar, Herg (Toprak), Kara Toprak, Kerbela Çölü, Kum/Gum, Mil, Sahra/Şahra, Toprak, Tump, Turab/Turap/Türab/Hurap, Yahni Çölü, Yemen Çölü, Yunan Çölleri olduğu görülmektedir.

Tablo 10'a anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %25,6 oran ile 80 Kum/Gum, %23,3 oran ile 73 Toprak, %22,7 oran ile 71 Çöl, %9,6 oran ile 30 Kara Toprak, %5, 4 oran ile 17 Sahra/Şahra, Mil, %2,9 oran ile 9 Turab/Turap/Türab/Hurap, %1,0 oran ile 3 Hak-i Pay, Kerbela Çölü, %0,6 oran ile 2 Yemen Çölü, %0,3 oran ile 1 Hakisar, Hak Yeksar, Tump, Hak (Toprak), Herg (Toprak), Yahni Çölü, Gölcük Çölü, Yunan Çölleri kavramı kullanılmıştır.

Bu doğrultuda; TRT Thm Kırık Havalar Repertuvarında toprak ile ilgili sırası ile en fazla Kum/Gum, Toprak, Çöl ve Kara Toprak kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Toprak ile ilgili en fazla kullanılan kum/gum anahtar kelimesine yönelik örnek eser Şekil 8'de gösterilmiştir. Bant kaydından derlenen ve Zafer Gündoğdu tarafından notaya alınan, kaynak kişisi Aşık Davut Sulari olan Erzincan yöresine ait eser, 2/4'lük usulle ölçülendirilmiştir.

Şekil 8

Toprak Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Kırık Hava

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 3653
İNCELEME TARİHİ : 31.10.1991

YÖRESİ
ERZİNCAN
KİMDEN ALINDIĞI
DAVUT SULARI
SÜRESİ :

DERLEYEN
DERLEME TARİHİ
NOTAYA ALAN
ZAFER GÜNDOĞDU

BİR GÜZELİN AŞIĞIYIM ERENLER

Gençtürk

Şekil 8’ de toprak ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan kum/gum anahtar kelimesinin geçtiği kırık hava örneği gösterilmiştir.

Eser, Uşşak makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, din dışı ve aşk sevdâ konulu özellik göstermektedir. Kullanılan kum kelimesi kayaların, kültlerin doğal etkenlerle parçalanıp ufalanan küçük tanecikleri anlamında kullanılmıştır. Metinde geçen “kumdan kuma savuruyuyor yel beni” somut anlamda düşünülecek olursa rüzgârın yani yelin çok yeğin bir şekilde esmesi sonucu parçacıkları dağıtması, altüst etmesi manasını teşkil eder ancak burada soyut anlamda sevgilinin ruh halinin dağıldığını, bedeninin ve zihninin savrulduğunu, dağıldığını ifade etmektedir.

Bir güzelin aşığiyim erenler

Onun için taş tutar el beni

Gündüz hayalimde gece düşümde

Toprak kavramı ve toprak ile ilgili diğer kavramları konu alan TRT Thm Uzun Havalar repertuarı eser dağılımı Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

Uzun Havalarda Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kelimelerin Dağılımı

Anahtar Kelime	f	%
Çöl	34	44.2
Toprak	23	29.9
Sahra/Şahra	6	7.8
Kara Toprak	5	6.5
Kerbela Çölü	2	2.6
Turab/Turap/Türab/Hurap	1	1.3
Kum/Gum	1	1.3
Balkan	1	1.3
Mil	1	1.3
Çiğdeli Çölü	1	1.3
Mısır Çölleri	1	1.3
Basıra Çölü	1	1.3
Toplam	77	100

Tablo 11’de göre araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm kırık havalar repertuarında toprak ve toprak ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu eser sayısı 77’dir. Bu eserler içerisinde toprak ilgili olup farklı olarak kullanılan 12 anahtar kelime saptanmıştır. Bu anahtar kelimelerin Balkan, Basıra Çölü, Çiğdeli Çölü, Çöl, Kara Toprak, Kerbela Çölü, Kum/Gum, Mil, Mısır Çölleri, Sahra/Şahra, Toprak, Turab/Turap/Türab/Hurap olduğu görülmektedir.

Tablo 11’de anahtar kelimeler kullanım sıklığına göre en fazla olandan en az olana doğru sıralanmıştır. Bu eserler içerisinde %44,2 oran ile 34 Çöl, %29,9 oran ile 23 Toprak, %7,8 oran ile 6 Sahra/Şahra, %6,5 oran ile 5 Kara Toprak, %2,6 oran ile 2 Kerbela Çölü, %1,3 oran ile 1 Turab/Turap/Türab/Hurap, Kum/Gum, Balkan, Mil, Çiğdeli Çölü, Mısır Çölleri, Basıra Çölü kavramı kullanılmıştır.

Bu doğrultuda; TRT Thm Kırık Havalar Repertuarında toprak ile ilgili sırası ile en fazla Çöl, Toprak, Sahra/Şahra ve Kara Toprak kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Toprak ile ilgili en fazla kullanılan çöl anahtar kelimesine yönelik örnek eser Şekil 9’da gösterilmiştir. Ömer Şan tarafından derlenen ve notaya alınan, kaynak kişisi Selahattin Erorhan olan Erzincan yöresine ait eser, uzun hava olması bakımından usulsüz bir eserdir.

Şekil 9

Toprak Anahtar Kelimesinin Kullanıldığı Örnek Uzun Hava

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 417
İNCELEME TARİHİ : 14. 03. 1997

YÖRE
SİVAS
KAYNAK KİŞİ
SELAHATTİN ERORHAN

SÜRE :

SEN BENSİZ GEZERKEN SILA BAĞINDA

DERLEYEN
ÖMER ŞAN

DERLEME TARİHİ
21. 01. 1971

NOTALAYAN
ÖMER ŞAN

SEN BEN SİZ GE ZER KEN Sİ LA BA ĞIN
DA VAH BE Nİ DÜ ŞÜR DÜN Dİ LE BİR DA NEM
GUR BET TE ÇAL HAN DİM DER DİR MA ĞIN
DA DÜ ŞÜR DÜN AŞK DE
NEN ÇÖ LE SEV Dİ ĞİM

SEN BENSİZ GEZERKEN SILA BAĞINDA
VAH BENİ DÜŞÜRDÜN DİLE BİR DANEM
GURBETTE ÇALHANDIM DİRD İRMAGINDA
DÜŞÜRDÜN AŞK DENEN ÇÖLE SEVDİĞİM
HER GÜNÜM GEÇİYOR ÇİLE ÇEKMEKLE
AH İLE GADERE BOYUN BÜKMEKLE
ELİNE NE GEÇTİ BENİ YAKMAKLA
DÖNDÜRDÜN BİR YİĞİN KÜLE BİR DANEM (Sevdiğim)
ZANNETME DÜNYANIN GÜZELLERİ AZ
UNUTMA BUNLARI BİR DEFTERE YAZ
OLURSA SENDE O BÖYLE CİLV NÂZ

Şekil 9’ da ateş ve ilgili anahtar kelimeler içerisinde en çok kullanılan çöl anahtar kelimesinin geçtiği uzun hava örneği gösterilmiştir.

Eser, Uşşak makamının özelliklerini bünyesinde barındıran, din dışı ve aşk sevda konulu özellik göstermektedir. Metinde geçen “düşürdün aşk denen çöllere bir danem” somut anlamda düşünüldüğünde susuz, ıssız, geniş, kumluk yer manasını teşkil eder ancak burada benzetme unsuru yapılarak aşk denen çöl ile kastedilen sevgilinin yokluğuna duyulan hasret, özlemdir.

Bu bulgular doğrultusunda; Dört unsurdan biri olan toprak unsuru ile aynı anlamı taşıyan kelimelerin dağılımı Tablo 12 ve Tablo 13’te gösterilmektedir. Duman ve duman ile ilgili diğer kavramlar incelendiğinde benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. Kırık havalarda ve uzun havalarda Çöl, Kara Toprak, Kerbela Çölü, Kum/Gum, Mil, Sahra/Şahra, Toprak, Turab/Turap/Türab/Hurap ortak kavram olarak görülmektedir. Kırık havalarda farklı olarak Gölcük Çölü, Hak (Toprak), Hak Yeksar, Hak-i Pay, Hakisar, Herg (Toprak), Tump, Yahni

Çölü, Yemen Çölü, Yunan Çölleri kavramları görülürken uzun havalarda farklı olarak Balkan, Basıra Çölü, Çiğdeli Çölü, Mısır Çölleri kavramı görülmektedir.

Genel olarak toprak ve toprak ile ilgili diğer kavramların işlevleri ele alındığında insanın topraktan yaratılması, öldükten sonra toprağa gömülerek tekrar toprak olması ve toprak halinde iken yeniden can bulması, dirilmesi toprağın dönüştürücü yönünü ifade etmektedir. Aynı zamanda sadece insanoğlu değil tabiatta toprakta hayat bulur ve yine toprakla son bulur.

Toprak üretken ve doğurgandır. Bolluk ve bereket kaynağıdır. Yeniden üreten, doğurganlık, canlılık, tazelik veren dönüştürücü bir unsurdur. Koruyucu, kollayıcı, dayanıklı ve dingindir.

TRT Thm kırık havalar repertuvarında yer alan toprak ve toprak ile ilgili diğer kavramların repertuvar numarasına göre işlevleri EK-4A'da gösterilmiştir.

Varlığı duyularla algılanabilen kelimeler somut anlamlı ve varlığı duyularla algılanamayan kelimeler ise soyut anlamlı olarak ele alınmıştır. Bu iki anlamdan yola çıkarak toprak, yer yüzeyini ince bir tabaka halinde kaplayan canlılara yaşama ortamı sağlayan somut bir varlıktır.

Thm Repertuvarında toprak ile ilgili kelimeler kum/gum, toprak, çöl, kara toprak, Sahra/Şahra, Turab/Turap/Türab/ Hurap, hak, hak yeksar, haki pay (ayak altındaki toprak), mil, herg (toprak), tump, hakisar olarak (EK-4A) tespit edilmiştir. Kayseri yöresinde derlenen ve 943 repertuvar numaralı Altunu Bozdurayım adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Evleri uçda yarım (galice fotinli gelin)

Ver bana mücde yarım (galice fotinli gelin)

Bastığın topraklara (galice fotinli gelin)

Kılayım secde yarım (galice fotinli gelin)

Türlü işlerde ve türlü amaçlarla kullanılan, insan eliyle yapılmış, malzemesi topraktan olan, taşınabilir cansız varlık anlamına gelen eşya, madde olarak kullanılan toprak kelimesi (EK-4A) somut olarak kullanılmıştır. Bursa yöresinde derlenen ve 3709 repertuvar numaralı Mendilimin Dört Ucu adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Oakta süt pişiyor

Toprak tenceresinde

Gel yarım konuşalım

Mutfak penceresinde

Hayatın sona ermesi, var oluşla yok oluş arasında geçen sürenin bitmesi, yaşama ya da var olma süresinin sona ermesi, ebedi uyku, ebedi hayata geçiş olarak tanımlanan ölüm, inançsal bir işlev üstlenmekte olup turab/turap/türab/ hurap, toprak, kara toprak kelimeleri (EK-4A) ile karşılık bulmuştur. Toprak canlıdır ve canlılara hayat verir. Sivas yöresinde derlenen ve 1605 repertuvar numaralı Gam Elinden Benim Zülfü Siyahım adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Pir Sultan Abdal'ım haftada ayda

Günler gelir geçer bulunmaz fayda (vay beni beni)

Gönül hak arzular canım hayhayda

Toprağım üstüme kürelendi gel

Hayat verici olması, yaşam kaynağı olması, yaratılışın temel maddesi olması ile tasavvufi boyutta derin anlamlar taşıyarak var oluşa vurgu yapan toprak, kara toprak ve turab/turap/türab/hurap kelimeleri (EK-4A) soyut anlamda kullanılmaktadır. Sivas yöresinde derlenen 3742 repertuvar numaralı Allah Birdir Peygamber Hak adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Cümle canlı hep topraktan

Varolmuştur emir haktan

İrahmeti hep Allah'tan

Tükenmez rahmet deryası

İnsana özgü bir niteliğin cansız varlıklara mal edilmesi kişileştirme sanatıdır. Çöl kelimesi (EK-4A) işlevi ele alındığında bu yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Rumeli yöresinde derlenen ve 4207 repertuvar numaralı Uzun Kavak Gıcır Gıcır Gıcırdar adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Uzun kavak gıcır gıcır gıcırdar

Ah yüreğimde ince de ince sancı var

Ben ölürsem benden başka kimin var

Dağlar taşlar çöller bize söylesin

Ben gidiyorum kara kömür gözler aylesin

Repertuvar içerisinde bazı eserlerde kelimelerin gücünü artırmak ve anlamı zenginleştirmek için benzetmelere rastlanmıştır. Thm kırık havalar repertuvarında yer alan toprak ve turab/turap/türab/hurap kelimeleri (EK-4A) işlev bakımından soyut anlam taşımakta

olup teşbih, benzetme olarak da kullanılmıştır. Van yöresinde derlenen ve 1846 repertuvar numaralı Göyden Bir Çift Sona Yendi adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Yar sabah erken uyandım (sonalar sonalar)

Yar oynadıkça ben yandım (konalar konalar)

Yar daş olsaydı erirdi (sonalar sonalar)

Yar toprağıdim dayandım (buraya konalar)

Bazı eserlerde içinde bulunulan sıkıntı, üzüntü ve dert anlamı toprak ve çöl kelimesi (EK-4A) ile karşılık bulmuştur. Erzurum yöresinde derlenen ve 2145 repertuvar numaralı Gurbet Elde Baş Yastığa Gelende adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Gurbet elde baş yastığa gelende

Gayet yaman olur işi garibin

Gelen olmaz giden olmaz yanına

Sızılar toprağı daşı garibin

Bir kimseye duyulan yoğun ilgiyi ve sevgiyi, beşeri aşkı ifade etmek amacı ile soyut anlamda olarak kullanılan çöl, sahra/şahra, turab/turap/türab/hurap kelimeleri (EK-4A) soyut anlamlıdır. Kırşehir yöresinde derlenen ve 3766 repertuvar numaralı Yanarım Senin Aşkına adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Mecnun 'um bu çöllerde

Bülbülüm şu güllerde

Kaldım gurbet ellerde

Gel kaçma gel gel

Dini açıdan ele alındığında bir kimsenin kötü duruma düşmesi için yapılan kargış ya da dua İslam dininde beddua olarak tanımlanmaktadır. Trt Thm Repertuvarında yer alan toprak ve kara toprak kelimeleri (EK-4A) işlev bakımından bu yönüyle kullanılmıştır. Kayseri yöresinde derlenen ve 2534 repertuvar numaralı Daha Senden Gayrı Aşık Mı Yoktur adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Mevlam kanat vermiş uçamıyorsun

Bu nefsin elinden kaçamıyorsun

Ruhsati dünyadan geçemiyorsun

Topraklar başına vay deli gönül

Dini boyutta derin manevi anlamlar içeren tasavvufi anlam yüklenerek duyguların ifade edildiği sahra/şahra, turab/turap/türab/hurap çöl kelimeleri (EK-4A) soyut anlam olarak karşımıza çıkmaktadır. Şanlıurfa yöresinde derlenen ve 4226 repertuvar numaralı Mürşidine Sahip Olan Bir Kişi adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Hatice Fatime cennetin gülü

İmam Hasan içti ağu zehiri

İmam Hüseyin'in Kerbela çölü

Derdine dermanı pirden almalı

Bazı eserlerde toprak ve toprak ile ilgili olan çeşitli özel isimler (EK-4A) kullanılmaktadır. Yahni Çölü, Kerbela Çölü, Yemen Çölü, Gölcük Çölü, Yunan Çölleri bu işlevi ile kullanılmaktadır. Kars yöresinde derlenen ve 1142 repertuvar numaralı Karadağ'da Düşman Topu Pathıyor adlı türkü, ilgili işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Kars'ın kalesinde Yahni çölünde

Asker ilerliyor Gümrü yolunda

Halit paşa önde tüfek elinde

Vurun evlatlarım Allah aşkına

Şehit olanımız cennet köşküne

Atın aslanlarım Allah aşkına

Şehit olanımız cennet köşküne

Thm uzun havalar repertuvarında ise benzer kavramlara ve işlevlere (EK-4B) rastlamak mümkündür. Somut anlamda toprak ve toprak ile ilgili kum/gum, toprak, çöl, sahra/şahra, mil kavramları (EK-4B) kullanılmıştır.

Toprak, kara toprak ve turab/turap/türab/hurap kelimeleri (EK4B) bazı eserlerde hayat verici, yaşam kaynağı, yaratılışın temel maddesi olarak varoluşu temsil ederken bazı eserlerde ise yaşama ya da var olma süresinin sona ermesi, ebedi uyku, ebedi hayata geçiş olarak yok oluşu ifade etmektedir.

Soyut anlamda (EK-4B) uzun havalarda kullanılan kavramlardan benzetme anlamında toprak ve çöl; aşk karşılığı olarak toprak, çöl; dert anlamında çöl, sahra/şahra, toprak; kişileştirme anlamında çöl ve toprak; beddua anlamında ise toprak kavramlarını görmek mümkündür.

Bazı eserlerde toprak ve toprak ile ilgili olan çeşitli özel isimler (EK-4B) kullanılmaktadır. Balkan Toprakları, Kerbela Çölü, Çiğdeli Çölü, Mısır Çölleri ve Basıra Çölü bu işleve örnek olarak gösterilmiştir.

Beşinci Alt Probleme Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın Beşinci Alt Problemi olan ve “TRT Türk halk müziği repertuvarında Anasır-1 Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsur/elementi içeren eserler ne ölçüde vardır?” şeklinde ifade edilen probleme yönelik elde edilen bulgular ve bu bulgular doğrultusunda oluşturulan yorumlara yer verilmiştir.

Bu bağlamda bulgular ve yorumlar, araştırmanın örneklemini olan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 Kırık Hava ve 500 Uzun Havadan oluşan toplam 2845 eserden elde edilmiştir.

Bu bakımdan, Anasır-1 Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsur/elementi konu alan eserlerin incelenmesinde, bu repertuvar sayıları temel ve esas olarak kabul edilmiştir.

Anasır-1 Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsur/elementi konu alan eserler Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12

Anasır-1 Erbaa Olarak İsimlendirilen 4 Unsur/Elementi Konu Alan Eserler

Sıra No:	Rep. No:	Türkü Adı	Tür
1	16	BENİM ADIM DERTLİ DOLAP	Kırık Hava
2	57	EZEL BAHAR OLMAYINCA	Kırık Hava
3	159	BUGÜN SABAH İLE VİSALİ YARDAN	Kırık Hava
4	203	ÖTME BÜLBÜL ÖTME	Kırık Hava
5	443	ŞU BENİM DİVANE GÖNLÜM	Kırık Hava
6	477	BU YIL BU DAĞLARIN KARI ERİMEZ	Kırık Hava
7	480	BU KADAR CEVRETME AZİZ SULTANIM	Kırık Hava
8	558	DİNLE SANA BİR NASİHAT EDEYİM	Kırık Hava
9	667	BEN YÜRÜRÜM YANE YANE	Kırık Hava
10	877	DOSTUN BAHÇASINA BİR HOYRAT GİRMİŞ	Kırık Hava
11	1190	HAK BENİ YARATDI ADEM	Kırık Hava
12	1193	BÜLBÜL NE ÖTERSİN	Kırık Hava
13	1553	EVİMİN ÖNÜ EVLEK	Kırık Hava
14	1750	NE FERYAD EDERSİN DİVANE BÜLBÜL	Kırık Hava
15	1847	GEL EY GÖNÜL MÜLK EDİNME BU DEHRİ	Kırık Hava
16	2070	GELEMEDİM EMİNEM MEMLEKETE BU SENE	Kırık Hava
17	2109	MUHABBET EYLEDİM SADIK YARE	Kırık Hava
18	2198	KARA YER KARA YERDE	Kırık Hava
19	2256	ARZU HAL İÇİN SULTANA GELDİM	Kırık Hava
20	2451	BAĞA GEL BOSTANA GEL	Kırık Hava
21	2466	BEN BİR YAKUP İDİM KENDİ HALIMDA	Kırık Hava
22	2476	CANA BİZİM ESRARIMIZ	Kırık Hava
23	2500	EŞREFOĞLU	Kırık Hava

24	2502	EY DİDE NEDİR UYKU GEL UYAN GECELERDE	Kırık Hava
25	2503	EY RAHMETİ BOL PADİŞAH	Kırık Hava
26	2534	DAHA SENDEN GAYRI AŞIK MI YOKDUR	Kırık Hava
27	2552	HAZİN HAZİN ESEN SEHER YELLERİ	Kırık Hava
28	2575	BÜLBÜLÜM BAĞ GEZERİM	Kırık Hava
29	2580	SANA NASİHATİM VAR	Kırık Hava
30	2836	ŞU DİYARI GURBET ELDE	Kırık Hava
31	2843	KEF ÜSTÜNDE KEFİMİZE Meşe Beyi	Kırık Hava
32	2875	BEN YARİMİ GÜLÜN DİBİNDE BULDUM	Kırık Hava
33	2882	SANA BİR NASİHATİM VAR	Kırık Hava
34	2895	MELÜLLENME DELİ GÖNÜL	Kırık Hava
35	2983	BÜLBÜL YUVA YAPMIŞ GÜLÜN ÜSTÜNE	Kırık Hava
36	3007	HAK MUHAMMET ALİ GÖNDERMİŞ	Kırık Hava
37	3038	BUGÜN BEN GÜZELE VARDIM	Kırık Hava
38	3043	BİR GARİP BAŞINAN KALDIM ARADA	Kırık Hava
39	3064	BENİ HOR GÖRME GARDAŞIM	Kırık Hava
40	3067	DOST DOST DİYE NİCE NİCESİNE SARILDIM	Kırık Hava
41	3068	DERDİMİ DÖKERSEM DERİN DEREYE	Kırık Hava
42	3069	ESTİ BAHAR YELİ KARLAR ERİDİ	Kırık Hava
43	3097	BÜLBÜL TEK UYANDIM BİR SEHER NAGÂH	Kırık Hava
44	3276	SÖZÜN BİLMEZ BAZI CAHİL ELİNDEN	Kırık Hava
45	3609	YAZ AYLARI GELDİ GEÇTİ	Kırık Hava
46	3612	BAĞA GİRDİM ÜZÜME	Kırık Hava
47	3663	İLAHİ KAPINA GELDİM	Kırık Hava
48	3665	KÖRPE İKEN KIRDIN FELEK DALIMI	Kırık Hava
49	3742	ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK	Kırık Hava
50	3755	NEFİS SEN ÖLMEZ MİSİN	Kırık Hava
51	3764	SEVDİĞİM YÜZÜNDEN KALDIR NİKABI	Kırık Hava
52	3787	GİTME DURNAM GİTME NERDEN GELİRSİN	Kırık Hava
53	3827	BİR KERE UĞRADIM HAKKIN CEMİNE	Kırık Hava
54	3835	VİRAN BAHÇELERDE BÜLBÜL ÖTER Mİ	Kırık Hava
55	3838	NEFES HARC EYLEME	Kırık Hava
56	3843	BÜTÜN DÜNYA SENİN OLSUN	Kırık Hava
57	3844	KALKSIN SEMAHA KALKSIN	Kırık Hava
58	3850	ILGIT ILGIT ESEN SEHER YELLERİ	Kırık Hava
59	3851	ERVAH-I EZELDE LEVH-İ KALEMDE	Kırık Hava
60	3864	NERELERDEN SÖKÜN EDİP GELİRSİN	Kırık Hava
61	3870	ESKİ LİBAS GİBİ AŞIKIN ÖMRÜ	Kırık Hava
62	3880	ŞİH HASAN AĞIRLAMASI	Kırık Hava
63	3979	GÜZEL PİRDEN BİZE BİR DOLU GELDİ	Kırık Hava
64	3983	KARŞI Kİ YAYLA NE GÜZEL YAYLA	Kırık Hava
65	4013	EY KEREM KANİ BES DEĞİL MİDİR	Kırık Hava
66	4016	KAR YAĞAYI YAĞAYI SULTAN MURAT BAŞINA	Kırık Hava
67	4055	GEL SENİNLE BİR KARARDA DURALIM	Kırık Hava
68	4056	BİR GÜN BAŞIM ALIP ÇIKAR GİDERİM	Kırık Hava
69	4062	SALLANIP KÖYDEN GELENİM	Kırık Hava
70	4070	KAİNATTA BİR ZERREYİM	Kırık Hava
71	4093	SEVENLERE GÖNÜL VERDİM	Kırık Hava
72	4150	BUGÜN BİZE PİR GELDİ	Kırık Hava
73	4204	BANA BU İLMİ İRFANI VEREN MUHAMMED ALİ'DİR	Kırık Hava

74	4225	HAB-I GAFLETTEN UYANIK	Kırık Hava
75	4226	MÜRŞİDİNE SAHİP OLAN BİR KİŞİ	Kırık Hava
76	4249	BİR NEFESCİK SÖYLEYİM	Kırık Hava
77	4259	AŞKIN BENİ DEL EYLEDİ	Kırık Hava
78	4270	ASIRLAR ELİNDE BİR TESBİH GİBİ	Kırık Hava
79	4271	GEL EY AŞIK BU BİR ESRARI HAKTIR	Kırık Hava
80	4273	DÜN GECE YAR EŞİĞİNDE	Kırık Hava
81	4278	GEÇTİ BAHAR GELDİ YAZIN	Kırık Hava
82	4287	SEHER VAKTİ SENİN AHU ZARINDAN	Kırık Hava
83	4292	EZEL BAHAR OLMAYINCA	Kırık Hava
84	4307	GÖNÜL NİÇİN AHVALİMİ BİLMEZSİN	Kırık Hava
85	4438	KADİR MEVLAM SENDEN BİR DİLEĞİM VAR	Kırık Hava
86	4439	SABAHTAN UĞRADIM BEN BİR FİGANA	Kırık Hava
87	4531	BENDE DÖNDÜM MECNUN İLE LEYLAYA	Kırık Hava
88	4564	SEHER VAKTİ ŞAH KERVANI GİDİYOR	Kırık Hava
89	4605	GELDİĞİNİZ EVLER DOL'OLSUN NURDAN	Kırık Hava
90	4667	AŞİĞAM BEN SANA	Kırık Hava
91	4672	DOLANI DOLANI GELİR	Kırık Hava
92	4784	ÇAĞRIŞA ÇAĞRIŞA HAVADA DURNAM	Kırık Hava
93	4831	SU VADİ-İ HAYRETTE HER SENG İLE CENG EYLER	Kırık Hava
94	4834	AK MELEĞİM GÖÇ EYLEMİŞ YURDUNDAN	Kırık Hava
95	4845	KARARİZ OVASI	Kırık Hava
96	4852	GEMİNİN DİREKLERİ	Kırık Hava
97	4865	KAYAPINAR'IN IŞIKLAR ARASI	Kırık Hava
98	4876	ESKİ LİBAS GİBİ AŞİĞİN GÖNLÜ	Kırık Hava
99	4879	AŞIK İSEN MÜŞKÜLÜM HAL EYLE	Kırık Hava
100	4907	BİSMİ ŞAH ALLAH ALLAH	Kırık Hava
101	4993	ATMA MÜJGAN OKLARIN	Kırık Hava
102	4994	SANA BİR NASİHATIM VAR	Kırık Hava
103	4999	KEVSER IRMAĞINDA SAKİ OLAN YAR	Kırık Hava
104	5001	BENDE YAKUP İDİM KENDİ HALİMDE	Kırık Hava
105	5057	PİRİM ABDAL MUSA SULTAN'DIR GELEN	Kırık Hava
106	5093	EY CAN-I ALEM HER SIRRA MAHREM	Kırık Hava
107	5094	AŞIK SENİN KIYA KIYA BAKIŞIN	Kırık Hava
108	5114	ÇIKMASAYDI ŞU KAÇKARIN DAĞINA	Kırık Hava
109	5144	MURAD REİS EYDÜR HEY GAZİLER	Kırık Hava
110	5212	FELEK AĞUDAN FELEK	Kırık Hava
111	72	BEN BİR GARİP BÜLBÜL İDİM Ova Garibi	Uzun Hava
112	75	BEN DE BU DÜNYAYA GELDİM GELELİ	Uzun Hava
113	164	ERİDİ KALMADI DAĞLARIN KARI	Uzun Hava
114	174	EY RÜZİGAR GİDERSEN CANANA SÖYLE BENİ	Uzun Hava
115	209	GİNE GÖNÜL SILASINI ARZ EDER	Uzun Hava
116	225	GURBET ELLERİNDE YASTIĞIM TAŞ OLDU	Uzun Hava
117	227	GÜLLER BİTMİŞ VİRANELER YURDUNDA	Uzun Hava
118	247	HURİLER GILMANLAR DERGHA GİDER	Uzun Hava
119	252	İTİKATIN TAM TUT YOLUNU TANI	Uzun Hava
120	276	KARŞIDAN KARŞIYA ELMALI DAĞLAR	Uzun Hava
121	299	MALUM OLSUN SANA BAK NE HALDEYİM	Uzun Hava
122	317	DENİZALTI DUMLUPINAR KAZASI	Uzun Hava
123	371	YANIP BİR NARI RUHSARE ÇIRAĞAN	Uzun Hava

124	380	YARIN ELLERİNDE DOSTUN KÖYÜNDE	Uzun Hava
125	438	BİR YİĞİTTE ANASINDAN DOĞUŞUN	Uzun Hava
126	473	YAVRUM BUGÜN YARADAN VAR	Uzun Hava
127	481	BABA BUGÜN DAĞLAR YEŞİL BOYANDI	Uzun Hava
128	509	BÜLBÜL TEK UYANDIM BİR SEHER-Ü NAGAH	Uzun Hava
129	515	GEL GÖNÜL ALDANMA DÜNYA MALINA	Uzun Hava
130	527	BİR GÜZEL Kİ ON YAŞINA GİRİNCE	Uzun Hava
131	528	BİR GÜN ŞU DÜNYADAN YÜKLENİR GÖÇÜM	Uzun Hava
132	532	YORGUN YORGUN GELDİM ORAK BİÇMEDEN	Uzun Hava
133	533	SABAHTAN CEMALİN SEYRAN EYLEDİM	Uzun Hava
134	537	ŞU DÜNYAYI DA GEZMEYİNEN BULUNMAZ	Uzun Hava
135	541	NAR-I FİRGAT İLE HASRETİN	Uzun Hava
136	547	DİYARI GURBETE DÜŞ OLDU YOLUM	Uzun Hava
137	554	GÖÇ GÖÇ OLDU GÖÇLER YOLA DÜZÜLDİ	Uzun Hava
138	566	BIRAKTI HAKE HÜSNÜN AFİTAB-İ ALEM	Uzun Hava
139	576	BİZE GAM YÜKÜNÜ ÇEKTİRDİ SEHPAYI HİCRAN	Uzun Hava
140	581	ÇERAĞ-I VAHDETE PERVANE OLDUM	Uzun Hava
141	597	DİRAHT-İ GÜL ÇEMEN AB-Ü HAVA MAHZUN	Uzun Hava
142	605	ER KALKAN AŞIKLAR MENZİLE YETTİ	Uzun Hava
143	609	EVLERİ VAR DERYAYA KARŞI	Uzun Hava
144	630	GÖNLÜMÜN VİRANESİNDE GENÇİ PÜNHAN	Uzun Hava
145	638	GÜNAHIM ÇOKTUR GÖZÜM DOLAR YAŞINAN	Uzun Hava
146	651	İHTİYAT METTİN DE GERİ BAKMAYA	Uzun Hava
147	720	ŞİMDİLİK SERDE HUMAR-I NEŞE-İ MUZMAR DA VAR	Uzun Hava
148	753	YÜKSEĞİNE KOYMADIM YEL ALIR DİYE	Uzun Hava
149	932	DEĞİRMENE VARDIM NÖBETİM NÖBET	Uzun Hava
150	1018	HANGİ DAĞA VARSAM KARSIZ DUMANSIZ	Uzun Hava
151	1040	BEHEY KARLIK DAĞI SANA NE OLDU	Uzun Hava
152	1041	BAD-I SABAHTA BENDEN YARE HABERİ	Uzun Hava
153	1043	YÜZÜN GÖRME MUHANNETİN NAMERDİN	Uzun Hava
154	1053	AĞLASIN GÖZLERİM	Uzun Hava

Tablo 12'ye göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm repertuarında yer alan 2345 kırık hava ve 500 uzun hava repertuarında 154 adet Anasır-ı Erbaa unsuruna rastlanmıştır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin müzik türlerine yönelik dağılımı Tablo 13'de gösterilmiştir.

Tablo 13

Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Müzik Türlerine Yönelik Dağılımı

Müzik Türü	f	%
Kırık Hava	110	71.43
Uzun Hava	44	28.57
Toplam	154	100

Tablo 13'e göre, TRT Thm repertuarında yer alan 154 adet Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserler içerisinde %71,43 oran ile 110 eser Kırık hava, %28,57 oran ile 44 eser ise Uzun hava olduğu tespit edilmiştir.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin TRT Thm genel repertuvarına yönelik dağılımı Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14

Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Repertuvara Yönelik Dağılımı

Repertuvar	Anasır-ı Erbaa	f	%
Kırık Havalar	Var	110	4,69
	Yok	2235	95,31
	Toplam	2345	100
Uzun Havalar	Var	44	8,80
	Yok	456	91,20
	Toplam	500	100

Tablo 14’de göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 kırık hava ve 500 uzun hava repertuvarında hava, su, ateş ve toprak ile ilgili kavramlar tespit edilmiştir.

Kırık hava repertuvarına göre; %4,69 oran ile 110 eserde ise Anasır-ı Erbaa ile ilgili anlama rastlanmıştır. %95,31 oran ile 2235 kırık havada ise Anasır-ı Erbaa ile ilgili anlama rastlanılmamıştır.

Uzun hava repertuvarına göre; %8,80 oran ile 44 eserde Anasır-ı Erbaa ile ilgili anlama rastlanmıştır. %91,20 oran ile 456 uzun havada ise ilgili kavramlara rastlanılmamıştır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin içerik durumuna yönelik dağılımı Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15

Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin İçeriğe Yönelik Dağılımı

Repertuvar	İçerik	f	%
Kırık Havalar	Dini	86	78,18
	Din Dışı	24	21,82
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Dini	8	18,18
	Din Dışı	36	81,82
	Toplam	44	100

Tablo 15’e göre, araştırmanın örneklemini oluşturan ve TRT Thm repertuvarında yer alan 2345 kırık hava ve 500 uzun hava repertuvarında hava, su, ateş ve toprak ile ilgili kavramlar tespit edilmiştir. Bu eserler içerisinde 110 kırık havada ve 44 uzun havada Anasır-ı Erbaa unsuruna rastlanmıştır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin mahlas kullanma durumuna yönelik dağılımı Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16*Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Mahlasa Yönelik Dağılımı*

Repertuvar	Mahlas	f	%
Kırık Havalar	Var	87	79,09
	Yok	23	20,91
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Var	13	29,55
	Yok	31	70,45
	Toplam	44	100

Tablo 16'ya göre, TRT Thm repertuvarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %79,09 oran ile 87 eserde mahlas kullanılmış ve %20,91 oran ile 23 eserde ise mahlas rastlanmamıştır. 44 uzun hava içerisinde %29,55 oran ile 13 eserde mahlas kullanılırken %70,45 oran ile 31 eserde ise mahlas rastlanmamıştır.

Bu bulgular doğrultusunda, toplam 154 eser içerisinde 100 eserde mahlas kullanılmış ve 54 eserde ise anonim ya da söz yazarının bilinmemesi nedenleri ile mahlas kullanılmamıştır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin müzik türüne yönelik Tablo 17'de gösterilmiştir.

Tablo 17*Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Kırık Hava ve Uzun Hava Müzik Türüne Yönelik Dağılımı*

Repertuvar	Tür	f	%
Kırık Havalar	Deyiş	59	53,64
	Türkü	20	18,18
	Semah	13	11,82
	İlahi	11	10,00
	Ağıt	4	3,64
	Duvaz-ı İmam	3	2,73
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Aşk Sevda	19	43,18
	Bozlak	7	15,91
	Divan	4	9,09
	Gazel	3	6,82
	Ağıt	2	4,55
	Gurbet Havası	2	4,55
	Mugam	2	4,55
	Arguvan Ağzı	1	2,27
	Destan	1	2,27
	Emlek Ağzı	1	2,27
	Hoyrat	1	2,27
	Tecrübe	1	2,27
	Toplam	44	100

Tablo 17'ye göre, TRT Thm repertuvarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %53,64 oran ile 59 Deyiş, %18,18 oran ile 20 Türkü, % 11,82 oran ile 13 Semah, %10,00 oran ile 11 İlahi, %3,64 oran ile 4 Ağıt, %2,73 oran ile 3 Duvaz-ı İmam türüne rastlanmıştır. 44 uzun hava

içerisinde %43,18 oran ile 19 Aşk Sevda, %15,91 oran ile 7 Bozlak, %9,09 oran ile 4 Divan, %6,82 oran ile 3 Gazel, %4,55 oran ile 2 Ağıt, Gurbet Havası, Mugam, %2,27 oran ile 1 destan, Hoyrat, Tecrübe, Arguvan Ağzı, Emlek Ağzı türüne rastlanmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda, kırık havalar içerisinde 6 müzik türü kullanılırken uzun havalarda ise 12 müzik türü kullanılmıştır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin TRT Thm genel repertuvarına yönelik dağılımı Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18

Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Konuya/Temaya Yönelik Dağılımı

Repertuvar	Konu/Tema	f	%
Kırık Havalar	İnançsal	58	52.73
	Aşk Sevda	27	24.55
	Hüzün	10	9.09
	Nasihat	10	9.09
	Ölüm	3	2.73
	Vatan	2	1.82
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Aşk Sevda	24	54.55
	İnançsal	9	20.45
	Hüzün	4	9.09
	Nasihat	4	9.09
	Ölüm	2	4.55
	Doğa Sevgisi	1	2.27
	Toplam	44	100

Tablo 18’e göre, TRT Thm repertuvarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %52,73 oran ile 58 inançsal, %24,55 oran ile 27 aşk sevda, %9,09 oran ile 10 hüznün, nasihat %2,73 oran ile 3 ölüm, %1,82 oran ile 2 vatan konusu/teması işlenmiştir. 44 uzun hava içerisinde ise %54,55 oran ile 24 aşk sevda, %20,45 oran ile 9 inançsal, %9,09 oran ile 4 nasihat, hüznün %4,55 oran ile 2 ölüm, %2,27 oran ile 1 doğa sevgisi konusu/teması işlenmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda, TRT Thm repertuvarında yer alan kırık havalar ve uzun havalar konu/tema bakımından ele alındığında aşk sevda, hüznün, nasihat, ölüm ve inançsal içeriği ile ortak özellik göstermiştir. Konu/tema bakımından kırık havalarda vatan uzun havalarda ise doğa sevgisi farklı olarak işlenmiştir.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin TRT Thm genel repertuvarına yönelik dağılımı Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19*Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Usullere Yönelik Dağılımı*

Repertuar	Usul	f	%
Kırık Havalar	2/4	8	7.27
	3/4	2	1.82
	4/4	32	29.09
	5/8	6	5.45
	6/4	1	0.91
	7/8	13	11.82
	8/8	2	1.82
	9/8	8	7.27
	9/16	1	0.91
	10/8	17	15.45
	12/8	1	0.91
	14/16	1	0.91
	15/4	1	0.91
	Çok usullü	17	15.45
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Serbest/Usulsüz	44	100.00
	Toplam	44	100

Tablo 19'a göre, TRT Thm repertuarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %29,09 oran ile 32 4/4, %15,45 oran ile 17 çok usullü, 10/8, % 11,82 oran ile 13 7/8, %7,27 oran ile 8 2/4, 9/8, %5,45 oran ile 6 5/8, %1,82 oran ile 2 3/4, 8/8, %0,91 oran ile 6/4, 9/16, 12/8, 14/16, 15/4'lük usullere rastlanmıştır. 44 uzun hava ise serbest/usulsüz özellik göstermiştir.

Bu bulgular doğrultusunda, 110 kırık hava içerisinde 93 kırık havanın 13 farklı usulle, 17 kırık havanın ise çok usullü bir şekilde yazıldığı tespit edilmiştir.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin TRT Thm genel repertuarına yönelik dağılımı Tablo 20'ye gösterilmiştir.

Tablo 20*Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Karar Perdesine Yönelik Dağılımı*

Repertuar	Karar Perdesi	f	%
Kırık Havalar	Do	3	2.73
	Fa #	1	0.91
	La	90	81.82
	Re	4	3.64
	Si	8	7.27
	Sib2	1	0.91
	Sol	3	2.73
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	La	31	70.45
	Si	3	6.82
	Bilinmeyen	10	22.73
	Toplam	44	100

Tablo 20'ye göre, TRT Thm repertuvarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %81,82 oran ile 90 La, %7,27 oran ile 8 Si, %3,64 oran ile 4 Re, %2,73 oran ile 3 Do, Sol, %0,91 oran ile Fa#, Sib2 karar sesi olarak kullanılmıştır. 44 uzun havada ise %70,45 oran ile 31 La, %22,73 oran ile 10 bilinmeyen, %6,82 oran ile 3 Si karar sesi olarak kullanılmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda, 110 kırık hava içerisinde 7 farklı karar ses kullanılırken 44 uzun havada ise 2 farklı karar ses kullanılmıştır. Uzun havalar içerisinde bilinmeyen 10 karar ses bulunmaktadır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin TRT Thm genel repertuvarına yönelik dağılımı Tablo 21'e gösterilmiştir.

Tablo 21

Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Ses Alanına Yönelik Dağılımı

Repertuvar	Ses Genişliği	f	%
Kırık Havalar	8	25	22,73
	7	22	20.00
	9	22	20.00
	5	12	10.91
	6	12	10.91
	10	6	5.45
	4	5	4.55
	11	5	4.55
	12	1	0.91
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Bilinmeyen	14	31.82
	8	7	15.91
	5	4	9.09
	11	4	9.09
	6	3	6.82
	7	3	6.82
	10	3	6.82
	12	2	4.55
	4	1	2.27
	9	1	2.27
	13	1	2.27
	14	1	2.27
	Toplam	44	100

Tablo 21'e göre, TRT Thm repertuvarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %22,73 oran ile 25 8, %20,00 oran ile 22 7, 9, %10,91 oran ile 12 5, 6, %5,45 oran ile 6 10, %4,55 oran ile 5 4, 11, %0,91 oran ile 1 12 ses alanı kullanılmıştır. 44 uzun hava içerisinde %31,82 oran ile 14 bilinmeyen, %15,91 oran ile 7 8, %9,09 oran ile 4 5, 11, %6,82 oran ile 3 6, 7, 10, %4,55 oran ile 2 12, %2,27 oran ile 1 4, 9, 13, 14 ses alanı kullanılmıştır.

Bu bulgular doğrultusunda, 110 kırık hava içerisinde 9 farklı karar ses alanı kullanılırken 44 uzun havada ise 11 farklı karar ses kullanılmıştır. Uzun havalar içerisinde bilinmeyen 14 ses alanı bulunmaktadır.

Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserlerin TRT Thm genel repertuvarına yönelik dağılımı Tablo 22'ye gösterilmiştir.

Tablo 22

Anasır-ı Erbaa Bahsi Geçen Eserlerin Makam Dizisine Yönelik Dağılımı

Repertuvar	Makam Dizisi	f	%
Kırık Havalar	Hüseyni	51	46.36
	Uşşak	21	19.09
	Hicaz	9	8.18
	Karciğar	7	6.36
	Segah	7	6.36
	Gülizar	6	5.45
	Arazbar	1	0.91
	Basit suzinak	1	0.91
	Eviç	1	0.91
	Mahur	1	0.91
	Muhayyerkürdi	1	0.91
	Nikriz	1	0.91
	Rast	1	0.91
	Saba	1	0.91
	Sabai uşşak	1	0.91
	Toplam	110	100
Uzun Havalar	Hüseyni	12	27.27
	Bilinmeyen	10	22.73
	Hicaz	4	9.09
	Muhayyer	4	9.09
	Kürdi	3	6.82
	Gerdaniye	2	4.55
	Saba	2	4.55
	Segah	2	4.55
	Hüzzam	1	2.27
	Karciğar	1	2.27
	Muhayyerkürdi	1	2.27
	Nevruz	1	2.27
	Uşşak	1	2.27
	Toplam	44	100

Tablo 22'ye göre, TRT Thm repertuvarında yer alan 110 kırık hava içerisinde %46,36 oran ile 51 Hüseyni, %8,18 oran ile 21 Uşşak, %8,18 oran ile 9 Hicaz, %6,36 oran ile 7 Karciğar, Segah, %5,45 oran ile 6 Gülizar, %0,91 oran ile 1 Arazbar, Basit Suzinak, Eviç, Mahur, Muhayyerkürdi, Nikriz, Rast, Saba, Sabai Uşşak makamı kullanılmıştır. 44 uzun hava

Şekil 10’ da Anasır-ı Erbaa unsurlarından hava ile ilişkili eser örneği incelendiğinde metinde şem, sema, ruh kavramları görülmektedir. Şekil 10’ da Anasır-ı Erbaa unsurlarından hava ile ilişkili eser örneği incelendiğinde metinde şem, sema, ruh kavramları görülmektedir.

Şem-i cemal, somut olan ateş olarak değil soyut anlamdaki ateş olarak kullanılmıştır.

“Sırr-ı sema duyunca ruhum

Bi karar olup dönmeye geldim” her şeyin döngüsel olduğu, evrenin dönüş hareketi içerisinde olduğu anlamını ifade etmektedir.

Ruh ile ifade edilen insana hayatiyet kazandıran, yaşam soluğu, can, canlılık veren tanrısal bir nefes olan hak nefesi, Allah’ın bezm-i eleste insana can bahsettiği (ruh üflediği) nefestir. Var oluştaki ruh yani soluk, bedeni terk ettiğinde yaşam ortadan kalkar.

Anasır-ı Erbaa içerisinde yer alan Su kavramı; aşk, aşk ateşini söndürme, inançsal açıdan temizlenme, rahmet ve hayat veren anlamlarının yanı sıra beddua unsuru olabileceği gibi haber verici unsur olarak derin ve felsefi anlamlar taşıdığı tespit edilmiştir. Çoğunlukla rahmet ve temizlenme, arınma olarak su ve su ile ilgili kavramlar Thm sözlü eserler içerisinde ele alınmıştır. Ayrıca insanoğlunun kötü amel ve günahlarının farkına vararak iyilik peşinde koşması gerektiği ve su gibi temiz, duru, berrak olması eserler içerisinde de öğütlenmiştir. Bu bakımdan manevi temizlenme, arınma unsuru olarak su kavramının ele alınması gerektiği düşünülebilir.

Anasır-ı Erbaa unsurlarından Su ile ilişkili eser örneği Şekil 11’de gösterilmiştir.

Şekil 11

Anasır-ı Erbaa Unsurlarından Su ile İlişkili Eser Örneği

YÖRE: ŞARILURFA/Kana Köyü
SÖZLEKÇİ: MEHMET ACET (Fıkı Salı) SÖRE: J=120

SEHER VAKTİ ŞAH KERVANI GİDİYOR
(Kul Himmet Üstadım'dan)

DEHŞETKİN ZAHİTAN YAZILDI
DEHŞETKİN YARU
HÖŞALAYAN ALHAN DEHŞETKİN

SEHER VAKTİ ŞAH KERVANI GİDİYOR
(Kul Himmet Üstadım'dan)

-2-

E Lİ DE VE Lİ RU MU İR ŞAD ET Tİ BİK TA Şİ VE Lİ
ZÜ NE SA ÇIN CA HA SAN HÜ SEYİN CU RA SİN DAN İ ÇİN CE
O NUN KA TA RIN DAN A YIR MA Bİ Zİ YA A Lİ (SAZ ---)

5) | MAM ZİM
6) KA ZİM

ZİN DA Nİ ÇİN DE U MA RİM BA ÖŞ LAR MÜC RİM SU ÇU NU
HAK KIN NU RU DUR TA KI NA KI AS KER MEH Dİ SİR Rİ DİR
BA KIR CA FER YÜK Lİ TIN CE GÖ ÇÖ NÜ O NUN TA TA RIN DAN
SEL MA NIN YE RİN DE DES TE GÜ LÜ DÜR A YIR MA Bİ Zİ YA A Lİ (SAZ ---)

Şekil 11' de Anasır-1 Erbaa unsurlarından su ile ilişkili eser örneği incelendiğinde metinde rahmet suyu kavramı görülmektedir.

Yaratılışın ana unsuru olarak nitelendirilen su, hayat verici olmasının yanı sıra yaratılışı yok etme yönüyle de mitolojide önemli bir yere sahiptir. Hem yeniden doğuşun hem de ölümün simgesi olarak kullandığımız su unsuru, burada varoluş yönü ile öne çıkmaktadır.

“Cebrail hem kanadını açınca

Rahmet suyun yeryüzüne saçınca” beyitinde geçen rahmet suyu evrenin ve beşeri tüm varlığın var oluşunu ifade etmekle birlikte hakikatin, rahmetin yani İrfan’ın sembolüdür.

Anasır-ı Erbaa içerisinde yer alan Ateş kavramı; aşk ateşi, aşk ateşini söndürme gibi derin anlamlar taşımasının yanı sıra inançsal açıdan insanoğlunun fani alemde yaptıklarının karşılığı olarak mükafat veya ceza verileceği düşüncesinden hareketle uhrevi alemde kötülük yapanların yani günahkarların azap edilecekleri yer olarak tasvir edilen cehennemde ateş ile yanacaklarına eserler içerisinde değinilmiştir. Cehennem, cehennem ateşi, cehennem narı ya da nar kelimesi cehennem azabının yakıcı olan yönünü ifade etmektedir. Bu bakımdan manevi yanma, arınma, yok olma unsuru olarak ateş kavramının ele alınması gerektiği düşünülebilir.

Anasır-ı Erbaa unsurlarından Ateş ile ilişkili eser örneği Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12

Anasır-ı Erbaa Unsurlarından Ateş ile İlişkili Eser Örneği

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR NO : 4439
İNCELEME TARİHİ : 10. 12. 2003

YÖRESİ
ERZİNCAN
KİMDEN ALINDIĞI
ALİ EKBER ÇİÇEK
SÜRESİ : ♩ = 58

DERLEYEN
SÜLEYMAN YILDIZ

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
SÜLEYMAN YILDIZ

SABAHTAN UĞRADIM BEN BİR FIGANA

SAZ

SA BAH TA NUĞ RA DIM BEN BİR Fİ GA NA
DER Vİ ŞA LİM DER Kİ BU SO ZÜM HAK TIR

BÜL BÜ LAĞ LAR AĞ LAR GÜ LE GE Tİ RİR
HAK DI YEN CAN LA RA ŞEK ŞÜ PEM YOK TUR

BA KIN ŞU FE LE ĞİN DA İM İ DUN Şİ NE
CE HEN NEM DE Dİ ĞİN DAL O DUN YOK TUR

HER DEM CE FA Şİ Nİ KU LA GE Tİ RİR
HER KE SA TE Şİ Nİ Bİ LE GÖ TÜ RÜR

- 1 - SABAHTAN UĞRADIM BEN BİR FIGANA DEBREŞTİRME BENİM DERTLERİM DUMAN DERVİŞ ALIM DER Kİ NEFESİM HAKTIR
BÜLBÜL AĞLAR AĞLAR GÜLE GETİRİR MUHABBET ŞİRİNDİR VERMİYOR AMAN HAK DİYEN CANLARA ŞEK ŞÜPEM YOKTUR
BAKIN ŞU FELEĞİN DAIM İŞİNE ÜSTÜMÜZDE DÖNEN ÇARK İLE DEVRAN CEHENNEM DEDİĞİN DALODUN YOKTUR
HER DEM CEFASINI KULA GETİRİR FELEK BİZİ HALDAN HALA GETİRİR HERKES ATEŞİNİ BİLE GETİRİR
(HERKES ATEŞİNİ BURDAN GETİRİR)

- 2 -

- 3 -

Söz Bölümünün İlk Ölçüsünün Orijinal Hali	Notaya Alan Sn. Süleyman Yıldız'ın uyarısı ile ölçü sonundaki saz cevabının düzeltilmiş hali
 SA BAHTA DER VI ŞA NUĞ LIM RA DIM KI	 SA BAHTA DER VI ŞA NUĞ LIM RA DIM KI

Dini boyutta derin manevi anlamlar içeren inançsal işlevde kullanılan ateş kelimesi, suç sayılan iş, edim, eylem ve davranış anlamını karşılayan günah ve amel unsuruna karşılık gelmektedir. “Herkes ateşini bile getirir (Herkes ateşini burdan getirir)” beyiti insanoğlunun ölümlü olduğunu, öldükten sonra hayatın tekrar var olduğunu ve insanların dünya hayatı boyunca iradesi dahilinde işlediği, yaptığı her şey olarak nitelendirdiğimiz amelleri ve günahlarını ifade etmektedir.

Anasır-ı Erbaa içerisinde yer alan Toprak kavramı; bolluk ve bereket kaynağı olmasının yanı sıra evrenin, alemin ve ademin özünde inançsal anlamda derin anlamlar taşımaktadır. Canlı cansız her şeyin topraktan yaratıldığı ve yine toprağa döneceği eserler içerisinde öğütlenmiştir. Ayrıca insanoğlunun günahlarının, kötülüklerinin farkına vararak iyilik peşinde koşması gerektiği, bu dünyanın ahiretin tarlası olduğu, amel ve ibadet tohumları ile ekilen biçilen fani bir alem olması bakımından var oluş ve yok oluş unsuru olarak toprak kavramının ele alınması gerektiği düşünülebilir.

Anasır-ı Erbaa unsurlarından Toprak ile ilişkili eser örneği Şekil 13’te gösterilmiştir.

Şekil 13

Anasır-ı Erbaa Unsurlarından Toprak ile İlişkili Eser Örneği

T.R.T. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T.H.M. REPERTUAR SIRA No : 3742
İNCELEME TARİHİ : 11.3.1962

YÖRESİ
SİVAS / ŞARKIŞLA
KİMDEN ALINDIĞI
Aşık VEYSİEL ŞATIROĞLU
SÖRESİ :

ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK

DERLEYEN
MÜZİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI
İNCELEME TARİHİ
NOTAYA ALAN
CAN ETİLİ

(SAZ - - - - -)

AL LAH BİR DİR PEY GAM BER HAK (SAZ - - - - -)

I RAB BİN A LÊ Mİ MUT LAK (SAZ - - - - -)

SEN LİK BEN LİK NE DİR Bİ RAK SÖY LE YİM GEL Dİ Sİ RA Sİ

SÖY LE YİM GEL Dİ Sİ RA Sİ (SAZ - - - - -)

-2-
ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK

The musical score is written on seven staves, each with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the staves, aligned with the notes. The first staff has a dashed line below it. The second staff has a dashed line below it. The third staff has a dashed line below it. The fourth staff has a dashed line below it. The fifth staff has a dashed line below it. The sixth staff has a dashed line below it. The seventh staff has a dashed line below it.

KÜR DÜ TÜR KÜY LE ÇER KE Zİ HEP A DE MİN OĞ LU Kİ Zİ

BE RA BER CE ŞE HİT GA Zİ YAN LIŞ VAR NE RE NE RE Sİ

YAN LIŞ VAR NE RE NE RE Sİ (SAZ - - - - -)

KU RA NA BAK İN Cİ LE BAK DÖRT Kİ TA BIN DÖR DÜ DE HAK

- 3 -
ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK

HA KİR GÖ RÜP İR KA YIR MAK HA KI KAT TA YÜZ KA RA SI

HA KI KAT TA YÜZ KA RA SI BİN BİR İS MİN Bİ RİN DEN TUT

SEN LİK BEN LİK NE DİR SİL AT TUT DU ĞUN YO LA DOĞ RU GİT

YOL DAN ÇI KIP OL MA A SI YOL DAN ÇI KIP OL MA A SI

(SAZ -----)

YE ZİT NE DİR NE KI ZİL BAŞ

-4-
ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK

DE ĞİL Mİ YİZ HEP BİR GAR DAŞ Bİ Zİ YA KAR Bİ ZİM A TEŞ

SÖN DÜR MEK TİR TEK ÇA RE Sİ SÖN DÜR MEK TİR TEK ÇA RE Sİ

(SAZ -----)

-----) Kİ Şİ NE ÇE KER Dİ LİN DEN

HEM BE LİN DEN HE ME LİN DEN HA YIR VE ŞER E ME LİN DEN

HA Kİ KAT BU NUN BU RA Sİ HA Kİ KAT BU NUN BU RA Sİ

- 5 -
ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK

BU A LE Mİ YA RA DAN BİR O DUR KÜL LÜ ŞE YE KÂ DİR

A LE Vİ SÜN NÜ LİK NE DİR MEN FA AT TİR VAR VA RA Sİ

MEN FA AT TİR VAR VA RA Sİ (SAZ -----)

CÜM LE CAN LI HEP TOP RAK TAN VA ROL MUŞ TUR E MİR HAK TAN

İ RAH ME Tİ HE PAL LAH TAN TÛ KEN MEZ RAH METDER YA Sİ

- 6 -
ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK

ALLAH BİRDİR PEYGAMBER HAK
RABBİN ALEMİ MUTLAK
SEN LİK BEN LİK NEDİR BİR AK
SÖYLEYİM GELDİ SİRASI

KÜRDÜ TÜRKÜYLE ÇERKEZİ
HEP ADEMİN OĞLU KIZI
BERABERCE ŞEHİT GAZİ
YANLIŞ VAR NERE NERESİ

KURANA BAK İNCİL'E BAK
DÖRT KİTABIN DÖRDÜ DE HAK
HAKIR GÖRÜP İRK AYIRMAK
HAKİKATTE YÜZ KARASI

BİNBİR İSMİN BİRİNDEN TUT
SEN LİK BEN LİK NEDİR SİL AT
TUTTUĞUN YOLA DOĞRU GİT
YOLDAN ÇIKIP OLMA AŞI

YEZİT NEDİR NE KIZILBAŞ
DEĞİL MİYİZ HEP BİR GARDaş
BİZİ YAKAR BİZİM ATEŞ
SÖNDÜRMEKTİR TEK ÇARESİ

KİŞİ NE ÇEKER DİLİNDEN
HEM BELİNDEN HEM ELİNDEN
HAYIR VE ŞER EMELİNDEN
HAKİKAT BUNUN BURASI

BU ALEMİ YARADAN BİR
O'DUR KÜLLİ ŞEYE KADİR
ALEVİ SÜNNİLİK NEDİR
MENFAATTIR VAR VARASI

CÜMLE CANLI HEP TOPRAKTAN
VAROLMUŞTUR EMİR HAK'TAN
İRAHMETİ HEP ALLAHTAN
TÜKENMEZ RAHMET DERYASI

VEYSEL SAPMA SAĞA SOLA
SEN ALLAHTAN BİRLİK DİLE
İKİLİKTEN GELİR BELA
DAVA İNSANLIK DAVASI

Şekil 13' de Anasır-ı Erbaa unsurlarından toprak ile ilişkili eser örneği incelendiğinde metinde toprak kavramı görülmektedir.

Hayat verici olması, yaşam kaynağı olması, yaratılışın temel maddesi olması ile tasavvufi boyutta derin anlamlar taşıyarak var oluşa vurgu yapan toprak kavramı aynı zamanda hayatın sona ermesi, var oluşla yok oluş arasında geçen sürenin bitmesi, yaşama ya da var olma süresinin sona ermesi, ebedi uyku, ebedi hayata geçiş olarak tanımlanan ölüm sürecinde bedeninin toprağa gömülerek yok olması özelliklerini taşımaktadır. "Cümle canlı hep topraktan" beyiti beşeri olan tüm varlığın topraktan yaratıldığına vurgu yapmaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda; Türk halk müziği repertuvarının metin incelemesi ile konu bakımından hayatın var oluşu ve yok oluşunu mitolojik ve felsefik açıdan temellendiren konular içerisinde ele alınan Anasır-ı Erbaa diğer kadim medeniyetlerde olduğu

gibi Türk kültüründe de derin izler bırakmıştır. Bu izleri Türk halk müziği metinlerinde bulmak bunun bir yansıması olarak düşünülmelidir.

Türk halk müziğine yönelik yapılan tanımlar incelendiğinde, çoğunlukla yaşanmışlıkların yansıması, duygu, düşünce ve inançların ifade biçimi olarak vurguların yapıldığı görülür. Bu vurgular içerisinde çoğunlukla yaşanmışlıkların ele alındığı ve felsefik bakış açısı ile örüntülü gerek mitolojik gerek inanç sisteminin de halk ezgilerinde var olduğunun ve yansımasının olduğu da tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sonuçlar ve Öneriler

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgular ve yorumlar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırma kapsamında incelenen;

- Toplam eser sayısı, 6333
- %83,03 oran ile 5258 eser kırık hava
- %16,97 oran ile 1075 eser de uzun hava türündedir.

Bu eserler içerisinde;

• %44,60 oran ile 2345 kırık hava türündeki eserlerde hava, su, ateş ve toprak ya da bunlarla ilgili kavramlar yer almıştır. %55,36 oran ile 2911 kırık havada ise ilgili kavramlara rastlanılmamıştır. %0,04 oran ile 2 kırık hava türündeki eserlerin notasına ulaşamamıştır.

• %46,51 oran ile 500 uzun hava türündeki eserde hava, su, ateş ve toprak ya da bunlarla ilgili kavramlar yer almıştır. %52,47 oran ile 564 uzun havada ise ilgili kavramlara yer almamaktadır. %1,02 oran ile 11 uzun hava türündeki eserlerin notasına ulaşamamıştır.

Bu veriler doğrultusunda;

Araştırmanın Birinci Alt Problemi olan “TRT Türk halk müziği repertuarında Hava kavramı ve hava ile ilgili diğer kavramları içeren eserin oranı nasıldır?” sorusuna karşılık elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

TRT Thm kırık havalar repertuarında;

- Hava ve hava ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 711 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde hava ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 33 anahtar kelimenin yer aldığı,

• Bu anahtar kelimelerin Ab-u Heva, Arş, Arş-ı İhsan, Asuman, Bad-ı Hezan, Bad-ı Saba, Berheva (Uçmak, Dağılmak), Boran, Çarh (Gök) Çıvgın (Rüzgar), Duman, Engin (Hava), Ervah (Ruh), Felek (Gökyüzü), Gök, Gökyüzü, Hak, Hava, Havalanmış, Heva, Meh (Meltem Rüzgarı), Nefes, Poyraz/Boyras, Ruh, Ruh-i Revan, Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Sam Yeli, Sazak, Seher Yeli, Sema, Sırrı Sema, Üfleme, Yel olduğu,

- En fazla Duman, Yel, Gök ve Hava anahtar kelimelerinin kullanıldığı, TRT Thm uzun havalar repertuvarında ise;
- Hava ve hava ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 241 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde hava ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 23 anahtar kelimenin yer aldığı,
- Bu anahtar kelimelerin Abu Heva, Arş, Bad-ı Saba, Bad-ı Sarsar, Boran, Duhan, Duman, Gök, Gökyüzü, Hava, Hevay-ı Zülfi Yar, Leb-i Ruhşan, Nar-ı Ruhsare, Nefes, Poyraz/Boyras, Ruh, Ruh -i Revan, Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Sam/ Sam Yeli, Seher Yeli, Sema, Uruf, Yel olduğu,
- Hava ile ilgili sırası ile en fazla Duman, Yel, Hava ve Gök anahtar kelimelerinin kullanıldığı,
- Kırık havalar ve uzun havalarda Ab-u Heva, Arş, Bad-ı Saba/Bad-ı Sabah, Boran, Duman, Gök, Gökyüzü, Hava/Ava, Nefes, Poyraz/Boyras, Ruh, Ruh-i Revan, Rüzgar/Rüzigar/Ölüzger/Ürüzgar/Özger, Sam/Sam Yeli, Seher Yeli, Sema, Yel ortak kavram olarak kullanıldığı,
- Kırık havalarda farklı olarak Arş-ı İhsan, Asuman, Bad-ı Hezan, Berheva (Uçmak, Dağılmak), Çarh (Gök), Çıvgın (Rüzgar), Engin (Hava), Ervah (Ruh), Felek (Gökyüzü), Hak, Havalanmış, Heva, Meh (Meltem Rüzgarı), Sazak, Sırrı Sema, Üfleme kavramlarının görüldüğü,
- Uzun havalarda ise farklı olarak Bad-ı Sarsar, Duhan (Duman), Hevayı Zülfi Yar (Rüzgar), Leb-i Ruhşan, Nar-ı Ruhsare, Uruf kavramlarının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmanın İkinci Alt Problemi olan “TRT Türk halk müziği repertuvarında Su kavramı ve hava ile ilgili diğer kavramları içeren eserin oranı nasıldır?” sorusuna karşılık elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

TRT Thm kırık havalar repertuvarında;

- Su ve su ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 2003 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde su ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 119 anahtar kelimenin yer aldığı,
- Bu anahtar kelimelerin Ab, Ab-ı Hayat, Ab-u Revan, Ab-u Zemzem, Ab-u Zülal (Tatlı Su), Adaköy Deresi, Ağasar Deresi, Akçaalan Deresi, Akçavlu Çayı, Akçay, Akdeniz, Akpınar, Aksu, Alim Deresi, Alim Pınar, Alma Dere, Arap Deresi, Aras, Arda, Ark/Hark/Herg, Arpaçay, Babisor, Bahr (Okyanus), Bahri, Bahr-i Bipayan (Sonsuz Deniz), Bahr-i Sefid, Bahr-i Umman,

Bahr-ı Vahdet (Birlik Denizi), Batlama Deresi, Bazarsu Deresi, Bendi Mahi (Akarsu Adı), Beyler Deresi, Billur, Bitlis Çayı, Boğacak Deresi, Bulak/Bulağ, Çay, Cehennem Suyu, Çermik, Ceviz Deresi, Çıldır, Çine Çayı, Çoruh, Değirmen Dere, Deniz, Dere, Derya, Derya Deniz, Deryayı Zenbi (Günah Denizi), Devrent Deresi, Dicle, Dinar Çayı, Düden, Eğri Dere, Engin, Engür Suyu, Erciş, Fırat/Fırad, Gediz Çayı, Geriz (Su Yolu), Gireniz Çayı, Gökçe Dere, Göl, Gülab, Gülsuyu, Gür Şelale, Güre Deresi, Hala Deresi, Havzı Kevser, Hazar/Hezar, İlimon Suyu, Irmak, Kaba Dere, Kalkan Dere, Karadeniz, Karaser Deresi, Karasu, Kayapınar, Kernek Gölü, Kevser, Kırk Pınar, Kısık Dere, Kızıl Dere, Kızılırmak, Koca Çay, Melet, Menderes, Meriç, Moğurçur Deresi, Murat, Nehir, Oğuzköy Deresi, Öz, Pınar, Pınar Gözü, Rahmet Suyu, Şad (Şattül Arap Nehri), Şad (Dicle), Şamran (Irmak), Sazak, Şeker Pınarı, Sel, Şelale, Seylab (Taşkın Su, Sel), Şimşir Pınar, Su, Sucuğazi, Sultan Pınarları, Susuz, Tuna, Tunca Boyu, Umman, Üzüm Suyu, Van Gölü, Yeddi Derya, Zap Suyu, Zara, Zemez, Zemez Pınarı olduğu,

- En fazla Su, Dere, Pınar ve Çay anahtar kelimelerinin kullanıldığı, TRT Thm uzun havalar repertuarında ise;
- Su ve su ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 342 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde su ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 56 anahtar kelimenin yer aldığı,
- Bu anahtar kelimelerin Ab-ı Hayat, Abı Kevser, Ab-u Revan, Akdeniz, Aksu, Aras, Ark/Hark/Herg, Bahri, Boğaz, Bulak/Bulağ, Çay, Ceyhan/Ceyhun, Çiğdeli Gölü, Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı), Delbent, Deniz, Dere, Derya, Dokma (Akarsu), Eğlece, Engin, Fırat/Fırad, Ganak, Göksu, Göl, Gölçek Deresi, Gölçek Gölü, Göze (Pınar/Kaynak), Irmak, Kadı Gölü, Karadeniz, Karasu, Kevser, Kızılırmak, Koçan, Kuştul Deresi, Ma, Murat, Öz, Pınar, Sacır, Sel, Seyhan/Seyhun, Sıra Pınar, Şokhım Deresi, Su, Sulak, Susuz, Tisavet, Tuna, Tuz Gölü, Umman, Uruş Gölü, Yarsuvat, Yılgınlı Dere, Zilan Deresi olduğu,
- Su ile ilgili sırası ile en fazla Su, Sel, Pınar ve Göl anahtar kelimelerinin kullanıldığı,
- Kırık havalar ve uzun havalarda Ab-ı Hayat, Ab-u Revan, Akdeniz, Aksu, Aras/Araz, Ark/Hark/Herg, Bahri, Bulak/Bulağ, Çay, Deniz, Dere, Derya, Engin, Fırat/Fırad, Göl, Irmak, Karadeniz, Karasu, Kevser, Kızılırmak, Murat, Öz, Pınar, Sel, Su, Susuz, Tuna, Umman ortak kavram olarak kullanıldığı,
- Kırık havalarda farklı olarak Ab, Ab-u Zemez, Ab-u Zülal (Tatlı Su), Adaköy Deresi, Ağasar Deresi, Akçaalan Deresi, Akçavlu Çayı, Akçay, Akpınar, Alim Deresi, Alim Pınar, Alma Deresi, Arap Deresi, Arda, Arpaçay, Babisor, Bahr (Okyanus), Bahr-i Bipayan (Sonsuz Deniz), Bahr-i Sefid, Bahr-i Umman, Bahr-ı Vahdet (Birlik Denizi), Batlama Deresi, Bazarsu

Deresi, Bendi Mahi (Akarsu Adı), Beyler Deresi, Billur, Bitlis Çayı, Boğacak Deresi, Cehennem Suyu, Çermik, Ceviz Deresi, Çıldır, Çine Çayı, Çoruh, Değirmen Dere, Derya Deniz, Deryayı Zenbi (Günah Denizi), Devrent Deresi, Dicle, Dinar Çayı, Düden, Eğri Dere, Engür Suyu, Erciş, Gediz Çayı, Geriz (Su Yolu), Gireniz Çayı, Gökçe Dere, Gülab, Gülsuyu, Gür Şelale, Güre Deresi, Hala Deresi, Havzı Kevser, Hazar/Hezar, İlimon Suyu, Kaba Dere, Kalkan Dere, Karaser Deresi, Kayapınar, Kernek Gölü, Kırk Pınar, Kısık Dere, Kızıl Dere, Koca Çay, Melet, Menderes, Meriç, Moğurçur Deresi, Nehir, Oğuzköy Deresi, Pınar Gözü, Rahmet Suyu, Şad (Şattül Arap Nehri), Şad (Dicle), Şamran (Irmak), Sazak, Şeker Pınarı, Şelale, Seylab (Taşkın Su, Sel), Şimşir Pınar, Sucuğazi, Sultan Pınarları, Tunca Boyu, Üzüm Suyu, Van Gölü, Yeddi Derya, Zap Suyu, Zara, Zemzem, Zemzem Pınarı kavramlarının görüldüğü,

- Uzun havalarda ise farklı olarak Ab-ı Kevser, Boğaz, Ceyhan/Ceyhun, Çiğdeli Gölü, Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı), Delbent, Dokma (Akarsu), Eğlece, Ganak, Göksu, Gölçek Deresi, Gölçek Gölü, Kadı Gölü, Koçan, Kuşul Deresi, Ma, Sacır, Seyhan/Seyhun, Sıra Pınar, Şokhim Deresi, Sulak, Tisavet, Tuz Gölü, Uruş Gölü, Yarsuvat, Yılginlı Dere, Zilan Deresi kavramlarının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemi olan “TRT Türk halk müziği repertuvarında Ateş kavramı ve ateş ile ilgili diğer kavramları içeren eserin oranı nasıldır?” sorusuna karşılık elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

TRT Thm kırık havalar repertuvarında;

- Ateş ve ateş ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 455 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde ateş ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 19 anahtar kelimenin yer aldığı,
- Bu anahtar kelimelerin Alev/Alav, Ataş, Ateş, Çakmak, Çatak (Ateş), Çerağ/Çırağ, Dühanı Erdühan (Duman), Duman, Har, Kibrit, Kor, Köz, Kül, Mum, Nar, Nar-ı Hasret (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Hezare (Bin Ateş), Od, Şem olduğu,

- En fazla Ateş, Kül, Duman ve Nar anahtar kelimelerinin kullanıldığı,

TRT Thm uzun havalar repertuvarında ise;

- Ateş ve ateş ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 137 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde ateş ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 20 anahtar kelimenin yer aldığı,
- Bu anahtar kelimelerin Alev/Alav, Ataş, Ateş, Ateşi Suzan, Cehennem Ateşi, Cehennem Narı, Çerağ/Çırağ, Çerağı Vahdet (Birlik Ateşi), Duhan (Duman), Duman, Köz,

Kül, Nar, Nar-ı Fırgat (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Hezare (Bin Ateş), Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Ruhsare, Od, Şem, Tamu Od (Cehennem Ateşi) olduğu,

- Ateş ile ilgili sırası ile en fazla Ateş, Kül, Ataş ve Od anahtar kelimelerinin kullanıldığı,

- Kırık havalar ve uzun havalarda Alev/Alav, Ataş, Ateş, Çerağ/Çırağ, Duman, Köz, Kül, Nar, Nar-ı Hezare (Bin Ateş), Od, Şem ortak kavram olarak kullanıldığı,

- Kırık havalarda farklı olarak Çakmak, Çatak (Ateş), Dühanı Erdühan (Duman), Har, Kibrit, Kor, Mum, Nar-ı Hasret (Ayrılık Ateşi) kavramlarının görüldüğü,

- Uzun havalarda ise farklı olarak Ateşi Suzan, Cehennem Ateşi, Cehennem Narı, Çerağı Vahdet (Birlik Ateşi), Duhan (Duman), Nar-ı Fırgat (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi), Nar-ı Ruhsare, Tamu Od (Cehennem Ateşi) kavramlarının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmanın Dördüncü Alt Problemi olan “TRT Türk halk müziği repertuvarında Toprak kavramı ve toprak ile ilgili diğer kavramları içeren eserin oranı nasıldır?” sorusuna karşılık elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

TRT Thm kırık havalar repertuvarında;

- Toprak ve toprak ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 313 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde toprak ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 18 anahtar kelimenin yer aldığı,

- Bu anahtar kelimelerin Çöl, Gölcük Çölü, Hak (Toprak), Hak Yeksar, Hak-i Pay, Hakisar, Herg (Toprak), Kara Toprak, Kerbela Çölü, Kum/Gum, Mil, Sahra/Şahra, Toprak, Tump, Turab/Turap/Türab/Hurap, Yahni Çölü, Yemen Çölü, Yunan Çölleri olduğu,

- En fazla Kum/Gum, Toprak, Çöl ve Kara Toprak anahtar kelimelerinin kullanıldığı,

TRT Thm uzun havalar repertuvarında ise;

- Toprak ve toprak ile ilgili diğer kelimelerin bulunduğu 77 eserin olduğu,
- Bu eserler içerisinde toprak ile ilgili olup farklı olarak kullanılan 12 anahtar kelimenin yer aldığı,

- Bu anahtar kelimelerin Balkan, Basıra Çölü, Çiğdeli Çölü, Çöl, Kara Toprak, Kerbela Çölü, Kum/Gum, Mil, Mısır Çölleri, Sahra/Şahra, Toprak, Turab/Turap/Türab/Hurap olduğu,

- Toprak ile ilgili sırası ile en fazla Çöl, Toprak, Sahra/Şahra ve Kara Toprak anahtar kelimelerinin kullanıldığı,

- Kırık havalar ve uzun havalarda Çöl, Kara Toprak, Kerbela Çölü, Kum/Gum, Mil, Sahra/Şahra, Toprak, Turab/Turap/Türab/Hurap ortak kavram olarak kullanıldığı,

- Kırık havalarda farklı olarak Gölcük Çölü, Hak (Toprak), Hak Yeksar, Hak-i Pay, Hakisar, Herg (Toprak), Tump, Yahni Çölü, Yemen Çölü, Yunan Çölleri kavramlarının görüldüğü

- Uzun havalarda ise farklı olarak Balkan, Basıra Çölü, Çiğdeli Çölü, Mısır Çölleri kavramlarının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmanın Beşinci Alt Problemi olan ve “TRT Türk halk müziği repertuvarında Anasır-ı Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsuru/elementi içeren eserler var mıdır?” şeklinde ifade edilen probleme yönelik elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Anasır-ı Erbaa olarak isimlendirilen 4 unsuru/elementi konu alan eserlerden elde edilen sonuçlara göre;

TRT Thm repertuvarında yer alan

- 2345 kırık hava ve 500 uzun hava repertuvarında 154 adet Anasır-ı Erbaa unsuruna rastlandığına,

TRT Thm repertuvarında yer alan

- 154 adet Anasır-ı Erbaa bahsi geçen eserler içerisinde %71,43 oran ile 110 eser Kırık hava, %28,57 oran ile 44 eser ise Uzun hava olduğu tespit edildiğine,

TRT Thm repertuvarında yer alan

- 2345 kırık hava ve 500 uzun hava repertuvarında hava, su, ateş ve toprak ile ilgili kavramlar tespit edildiğine,

- Kırık hava repertuvarına göre; %4,69 oran ile 110 eserde ise Anasır-ı Erbaa ile ilgili anlama rastlandığına,

- %95,31 oran ile 2235 kırık havada ise Anasır-ı Erbaa ile ilgili anlama rastlanmadığına,

- Uzun hava repertuvarına göre; %8,80 oran ile 44 eserde Anasır-ı Erbaa ile ilgili anlama rastlandığına,

- %91,20 oran ile 456 uzun havada ise ilgili kavramlara rastlanmadığına,

TRT Thm repertuvarında yer alan

- 110 kırık hava içerisinde %78,18 oran ile 86 eserin dini içeriğe sahip olduğuna,

- %21,82 oran ile 24 eserin din dışı içeriğe sahip olduğuna,

- 44 uzun hava içerisinde %18,18 oran ile 8 eserin dini içeriğe sahip olduğuna,

- %81,82 oran ile 36 eserin din dışı içeriğe sahip olduğuna,

- Toplam 141 eser içerisinde 92 eserde mahlas kullanıldığına,

TRT Thm repertuvarında yer alan

- 110 kırık hava içerisinde %79,09 oran ile 87 eserde mahlas kullanıldığına,
- %20,91 oran ile 23 eserde ise mahlasa rastlanmadığına,
- 44 uzun hava içerisinde %29,55 oran ile 13 eserde mahlas kullanıldığına,
- %70,45 oran ile 31 eserde ise mahlasa rastlanmadığına,
- Toplam 154 eser içerisinde 100 eserde mahlas kullanıldığına,

• 54 eserde ise anonim ya da söz yazarının bilinmemesi nedenleri ile mahlas kullanılmadığına,

TRT Thm repertuvarında yer alan

• 110 kırık hava içerisinde %53,64 oran 59 Deyiş, %18,18 oran ile 20 Türkü, %11,82 oran ile 13 Semah, %10,00 oran ile 11 İlahi , %3,64 oran ile 4 Ağıt, %2,73 oran ile 3 Duvaz-ı İmam müzik türüne rastlandığına,

• 44 uzun hava içerisinde %43,18 oran ile 19 Aşk Sevda, %15,91 oran ile 7 Bozlak, %9,09 oran ile 4 Divan, %6,82 oran ile 3 Gazel, %4,55 oran ile 2 Ağıt, Gurbet Havası, Mugam, %2,27 oran ile 1 Destan, Hoyrat, Tecrübe, Arguvan Ağzı, Emlek Ağzı müzik türüne rastlandığına,

- Kırık havalar içerisinde 6 müzik türü kullanıldığına,
- Uzun havalarda içerisinde 12 müzik türü kullanıldığına,

TRT Thm repertuvarında yer alan

• 110 kırık hava içerisinde %52,73 oran ile 58 İnançsal, %24,55 oran ile 27 Aşk Sevda, %9,09 oran ile 10 Hüzün, Nasihat, %2,73 oran ile 3 Ölüm, %1,82 oran ile 2 vatan konusu/teması işlendiğine,

• 44 uzun hava içerisinde ise %54,55 oran ile 24 Aşk Sevda, %20,45 oran ile 9 İnançsal, %9,09 oran ile 4 Hüzün, Nasihat, %4,55 oran ile 2 Ölüm, %2,27 oran ile 1 doğa sevgisi konusu/teması işlendiğine,

• Kırık havalar ve uzun havalar konu/tema bakımından ele alındığında ortak olarak Aşk Sevda, Hüzün, Nasihat, Ölüm ve İnançsal konuların işlendiğine,

- Konu/tema bakımından kırık havalarda farklı olarak Vatan konusunun işlendiğine,

•Konu/tema bakımından uzun havalarda farklı olarak Doğa Sevgisi konusunun işlendiğine,

•TRT Thm repertuvarında yer alan

•110 kırık hava içerisinde %29,09 oran ile 32 4/4, %15,45 oran ile 17 çok usullü, 10/8, % 11,82 oran ile 13 7/8, %7,27 oran ile 8 2/4, 9/8, %5,45 oran ile 6 5/8, %1,82 oran ile 2 3/4, 8/8, %0,91 oran ile 6/4, 9/16, 12/8, 14/16, 15/4'lük usullere rastlanıldığına,

•44 uzun hava türündeki eserlerin ise serbest/usulsüz olduğuna,

•110 kırık hava içerisinde 93 kırık havanın 13 farklı usulle yazıldığına,

•17 kırık havanın ise çok usullü bir şekilde yazıldığına,

TRT Thm repertuvarında yer alan

•110 kırık hava içerisinde %81,82 oran ile 90 La, %7,27 oran ile 8 Si, %3,64 oran ile 4 Re, %2,73 oran ile 3 Do, Sol, %0,91 oran ile Fa#, Sib2 karar sesi olarak kullanıldığına,

•44 uzun havada ise %70,45 oran ile 31 La, %22,73 oran ile 10 bilinmeyen, %6,82 oran ile 3 Si karar sesi olarak kullanıldığına,

•110 kırık hava içerisinde 7 farklı karar ses kullanıldığına,

•44 uzun havada ise 2 farklı karar ses kullanıldığına,

•Uzun havalar içerisinde bilinmeyen 10 karar ses bulunduğu,

TRT Thm repertuvarında yer alan

•110 kırık hava içerisinde %22,73 oran ile 25 8, %20,00 oran ile 22 7, 9, %%10,91 oran ile 12 5, 6, %5,45 oran ile 6 10, %4,55 oran ile 5 4, 11, %0,91 oran ile 1 12 ses alanı kullanıldığına,

•44 uzun hava içerisinde %31,82 oran ile 14 bilinmeyen, %15,91 oran ile 7 8, %9,09 oran ile 4 5,11, %6,82 oran ile 3 6, 7, 10, %4,55 oran ile 2 12, %2,27 oran ile 1 4, 9, 13, 14 ses alanı kullanıldığına,

•110 kırık hava içerisinde 9 farklı karar ses alanı kullanıldığına,

•44 uzun havada ise 11 farklı karar ses alanı kullanıldığına,

•Uzun havalar içerisinde bilinmeyen 14 ses alanı bulunduğu,

TRT Thm repertuvarında yer alan

- 110 kırık hava içerisinde %46,36 oran ile 51 Hüseyini, %8,18 oran ile 21 Uşşak, %8,18 oran ile 9 Hicaz, %6,36 oran ile 7 Karcıgar, Segah, %5,45 oran ile 6 Gülizar, %0,91 oran ile 1 Arazbar, Basit Suzinak, Eviç, Mahur, Muhayyerkürdi, Nikriz, Rast, Saba, Sabai Uşşak makamı kullanıldığına,

- 44 uzun hava içerisinde %27,27 oran ile 12 Hüseyini, %22,73 oran ile 10 bilinmeyen, %9,09 oran ile 4 Hicaz, Muhayyer, %6,82 oran ile 3 Kürdi, % 4,55 oran ile 2 Gerdaniye, Saba, Segah, %2,27 oran ile 1 Hüzam, Karcıgar, Muhayyerkürdi, Nevruz, Uşşak makamı kullanıldığına,

- 110 kırık hava içerisinde 15 farklı makam kullanıldığına,
- 44 uzun hava içerisinde ise 12 farklı makam kullanıldığına,
- Uzun havalar içerisinde 10 bilinmeyen makam olduğuna,
- Kırık havalar ve uzun havalar içerisinde Hicaz, Hüseyini, Karcıgar, Saba, Segah, Uşşak, Muhayyerkürdi makamlarının ortak olduğuna,
- Kırık havalarda farklı olarak Arazbar, Basit Suzinak, Eviç, Gülizar, Mahur, Nikriz, Rast, Saba-i Uşşak makamlarının kullanıldığına,
- Uzun havalarda farklı olarak Gerdaniye, Hüzam, Kürdi, Muhayyer, Nevruz makamlarının kullanıldığına rastlanılmıştır.

Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen verilere doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın evren ve örneklemini oluşturan TRT Thm repertuarı, bugünün şartları ile incelenmiştir. Her geçen gün repertuarın yenilenmesi ve sayısının değişmesinden yola çıkılarak yeni bilimsel çalışmalarda güncel repertuar ele alınarak bu konunun bulgular bölümünün genişletilmesi ve tekrar araştırılması,

Araştırmanın TRT Tsm repertuarının bu konudan yola çıkılarak incelenmesi ve bu yönde çalışılacak araştırmalara yön vermesi,

Araştırmanın evren ve örneklemini TRT Thm repertuarı ile sınırlandırılmıştır. Repertuvara kayıtlı olmayan kendilerine has çalıp söyleme biçimine sahip olan hem manzum hem manzum-mensur pek çok eseri bünyesinde barındıran aşıklık geleneğinin bu konudan yola çıkılarak incelenmesi ve bu yönde çalışılacak araştırmalara yol göstermesi,

Araştırmada TRT Thm repertuarında incelenen unsurlar dışında başka mitolojik unsurların saptanarak incelenmesi ve literatüre katkıda bulundurulmasını sağlamak önerilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açar, Z. (2021). *Klasik Türk şiirinde zahiri ve batini mitoslar* (Tez No. 682202). [Doktora tezi, Gaziantep Üniversitesi-Gaziantep]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akdoğan, O. (2003). *Türk müziğinde türler ve biçimler*. Meta.
- Albayrak, K. (2019). *Yunus Emre Divanı'nda toprak unsurunun Türk mitolojisi açısından değerlendirilmesi* (Tez No.556428) [Yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi-Bolu] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ayar, M. (2014). Çevreden insanın kimyasına dokunuşlar Yunus'un Emre'nin şiirinde anasır-ı erbaa. İ. Koyuncu, İ. Demir, E. Debil & H. Karan (Ed.), *Çevre ve ahlak içinde* (1. Baskı, ss. 139-149). Çevre Vakfı.
- Aydoğan, Ş. (2017). *Resim sanatında dört element: su, hava, ateş ve toprak* (Tez No. 459792) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aytaş, G. (2003). Türkülerde turna. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (28), 13-33.
- Bachelard, G. (1999). *Ateşin tin çözümlemesi*. Öteki.
- Bayat, F. (2005). *Mitolojiye giriş*. Ötüken.
- Bayat, F. (2007). *Türk mitolojik sistemi ontolojik ve epistemolojik bağlamda Türk mitolojisi*. Ötüken.
- Bayraktar, E. (1992). Geleneksel müziklerimiz ve çokseslilik çalışmaları. Salih Turhan (Der.), *Türk halk musikisinde çeşitli görüşler içinde* (167-187). Kültür Bakanlığı.
- Baysal, N. (2019). *Türk halk kültüründe su* (Tez No. 604964). [Doktora tezi, Ege Üniversitesi-İzmir] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bilgili, N. (2019). *Türklerde 5 element*. Kripto.
- Bulut, G. (2020). *Fuzûlî'nin "Sıhhat U Maraz" adlı eserinin tasavvufi açıdan tahlili* (Tez No. 649460). [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi-Konya] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Burnazoğlu Sarı, C. (2019). *Buket Uzuner'in Uyumsuz Defne Kaman'ın maceraları (su-toprak-hava) serisinde Türk mitolojisi unsurları* (Tez No. 568204). [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi-Sakarya] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Bütüner, Ş. (2020). *Masal ve mitoloji: Türk masallarında kültlerin çözümlemesi* (Tez No. 651833). [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bütüner, Ş. (2020). *Masal ve mitoloji: Türk masallarında kültlerin çözümlemesi* (Tez No. 651833). [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Can, M. C. (2009). *Klasik Türk müziği. Türk kimliği II* (M. Çağatay Özdemir, Ed.). Ötüken.
- Can, Ş. (2011). *Klasik Yunan mitolojisi*. Ötüken.
- Çağlar Abiha, B. (2018). Mitolojiden insana dört unsur üzerine bir inceleme. *BENGİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 2018(1), 38-56.
- Çağlar, B. (2008). *Türk mitolojisinde dört unsur ve simgeleri üzerine bir inceleme* (Tez No. 229500) [Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi-Kocaeli]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, A. (2019). Alemin ve ademin dört ana unsuru: Garib-name’ de anasır-ı erbaa. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 312-339.
- Çiftçi, E. (2016, 28 Eylül-1 Ekim). *Erzincan musikisine genel bakış* [Sözlü bildiri]. Uluslararası Erzincan Sempozyumu, Erzincan.
- Çilsalar, E.N. (2021). *Leylâ Erbil’in eserlerinde mitolojik unsurlar* (Tez No. 686471) [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi-Kastamonu]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çobanoğlu, Ö. (2018, 2-3 Temmuz). *Altay mitolojisi bağlamında Türk ve Kore şamanizmi üzerine tespitler* [Sözlü bildiri]. Uluslararası İpek Yolu Sempozyumu Türkiye ile Kore Arasında Uygarlıkların Etkileşimi Bildirileri, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1984). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Aydın.
- Dikici, M. (2005). *Türklerde inançlar ve din*. Akçağ.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. Om.
- Emnalar, A. (1998). *Tüm yönleriyle Türk halk müziği ve nazariyatı*. Ege Üniversitesi.
- Erdal, T. (2018). Türk ve dünya mitlerinde insanın yaratılışı ve toprak. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (61), 113-126. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat3846>
- Erdoğan, K. (1989). *Fuzuli Divanı’nda kozmografya ve tabiat* (Tez No. 012683) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi-Adana]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Evcin, E. (2013). Türk halk kültürü araştırmaları için önemli bir kaynak: halk kültürü bilgi ve belge merkezi. *Milli Folklor*, 25(100), 225-242.
- Göher Vural, F. & Vural, T. (2013). Niğde kültürünün sesi: Niğde türküleri. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 645-657. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4433>
- Gökşen, C. & Gökşen, R. (2016). “Dağ”ın türkülere mitik bir öge olarak yansıması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (57), 1599-1618. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat1542>
- Gölcük, Ş. (1995). *Esâtîr*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Gültepe, N. (2013). *Türk mitolojisi*. Resse.
- Gündüz, Ş. (1998). *Mitoloji ile inanç arasında Orta Doğu dinsel gelenekleri üzerine yazılar*. Etüt.
- Hançerlioğlu, O. (1975). *İnanç sözlüğü (dinler-mezhepler-tarikatlar-efsaneler)*. Remzi.
- Hoşsu, M. (1997). *Genel Türk halk müziği nazariyatı*. Peker.
- Kablander, N. (2016). Üç halveti şairin divanlarında anasır-ı erbaa (ateş, hava, su ve toprak) unsurlarının kullanımı üzerine bir inceleme. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(5), 351-382. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9158>
- Kanter, M.F. (2018). Necip Fazıl Kısakürek’ in şiirlerinde anasır-ı erbaa. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 20(20), 110-126.
- Kara, H. (2015, 04-05 Mayıs). *Rumeli türkülerinde coğrafi motifler*. [Sözlü bildiri]. I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi, Denizli.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel.
- Karataş, İ.E. (2014). Erzurumlu İbrahim Hakkı’ nın Marifetname’sinde anasır-ı erbaa (dört unsur) görüşü. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (33), 104-122.
- Karlıağa, H. B. (1991). *Anâsır-ı Erbaa*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Kaya, D. (2010). *Türk halk edebiyatı sözlüğü*. Akçağ.
- Kaya, H.E. (2021). *Doğu ve batı mitolojisinde toplumsal cinsiyet olgusu* (Tez No. 656529) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Kaya, N. (2013). *Ahmet Hamdi Tanpınar' ın eserlerinde dört unsur ateş hava su toprak* (Tez No. 332460) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıç Tapu, I. & Şahin, P. (2020). Aksaray türkülerinin çeşitli motif ve unsurlar açısından incelenmesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(32), 1480-1492. <https://doi.org/10.12981/mahder.814309>
- Kılıç, H.Ç. (2003). *Türk kültüründe inanç ve inanışlar* (Tez No.136826) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi-Sakarya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kıyak, A. (2010). Türk kültüründe gök ile ilgili inanışlar. *Hikmet Yurdu Düşünce -Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(6), 211-222.
- Melikoğlu, A. (2012). *Türkülerde gök ve gök unsurları ile ilgili inançlar* (Tez No. 330923). [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi-Ordu] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Memiş, E. (2020). *Türkülerde yeryüzü unsurları ile ilgili mitolojik ögeler* (Tez No. 616631) [Yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi-Mersin] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Mirzaoğlu Sıvacı, F.G. (2005). Türkülerde mitolojik unsurlar. *Türkbilig*, (10), 34-53.
- Mirzaoğlu, F.G. (2012). Türk halk türkülerinde değirmen motifi ve değirmence türkülleri. *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* (62), 159-182.
- Oğuz, M. Ö. (2009). *Somut olmayan kültürel miras nedir?*. Geleneksel.
- Onuk, Ö. (2009). *Türkiye 'de müzik ve dil ekseninde kültürel yozlaşma*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Ögel, B. (1993). *Türk mitolojisi cilt 1*. Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (1995). *Türk mitolojisi cilt 2*. Türk Tarih Kurumu
- Özçimen, A. & Gök, S. (2013). Antalya yöresi halk türkülerinde yer alan kültürel motifler. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 92-97.
- Özdek, A. (2012, 18-20 Nisan). *Türk müzik kültürünün oluşumuna öncülük eden bileşenlere genel bir bakış* [Sözlü bildiri]. Batman Üniversitesi Uluslararası Katılımlı Bilim ve Kültür Sempozyumu, Batman.
- Öztürk, M. K. (2019). Ardahan türkülerinin söz varlığı ve kültürel motifler açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(1), 179-189.

- Öztürk, O. M. (2009). Onyediden yirmidörde: Bağlama ailesi çalgılar ve geleneksel perde sistemi. *Folklor/Edebiyat*, 15(58), 63-88.
- Rosenberg, D. (2003). *Dünya mitolojisi*, İmge.
- Sansar, H. (2021). *Mitolojik hikayelerin resimleme ile ilişkisi: Türk mitolojik hikayelerinin resimlenmesi ve taşınabilir ürünler üzerine grafik baskı uygulamaları* (Tez No. 677598) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Selvi, İ. (2008). *Türk halk edebiyatında turna motifli türküler* (Tez No. 231294). [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi-Kütahya] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, N.M. (2019). *İbn Sina'nın doğa felsefesinde dört unsur* (Tez No. 598871) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şen, Ü. S., & Delice, F. (2014). Ahıska Türklerinin müzik kültürlerine yönelik bir araştırma. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, 9(5), 1849-1865. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6566>
- Şen. Ü.S. (2016). İnsan ve toplum ekseninde müzik estetiği kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 1110-1120.
- Taşdelen, V. (2010). Toprağın halleri: topraktan, toprakta, toprağa. *Temrin Dergisi*, (27), 3-7.
- Taşdelen, V. (2010). Varoluşsal bir metafor olarak hava. *Temrin Dergisi*, (30), 29-31.
- Taşdelen, V. (2011). Hayat suyu (I) a yazılan yazı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, (132), 21-24.
- Taşdelen, V. (2011). İnsan aşktan, acıdan: ateşten. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, (136), 15-18.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre divanı*. Kültür Bakanlığı.
- Topalak, H. İ. (2021). Gâvur Dağı ve Osmaniye yöresindeki türkülerde dağ kültürü. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 427-450. <https://doi.org/10.9775/kausbed.2021.024>
- Turan, Ö. (2014). *Türk halk türkülerinde su motifi* [Lisans tezi, İstanbul Yirmi Dokuz Mayıs Üniversitesi-İstanbul]
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçan, A. (2005). *Türk müzik kültürü*. Önder.
- Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe sözlüğü*. Bilim ve Sanat.

- Uraz, M. (1994). *Türk mitolojisi*. Düşünen Adam.
- Uslu, B. (2016). *Türk mitolojisi*. Kemer.
- Vural Göher, F., & Vural, T. (2013). Niğde kültürünün sesi: Niğde türküleri. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 645-657. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4433>
- Vural, F. (2018). Kocaeli ve Sakarya türkülerinde motifsel nitelik taşıyan çiçek, hayvan, renk unsurlarının Türk mitolojisi ve Türk sanatındaki yeri. *Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV* içinde (ss. 1919-1928). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.
- Yaşın, B. (2018). Yunus Emre Divanı'nda Anasır-ı Erba'a (Tez No. 513304) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi-Elazığ]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuz, K. (2000). *Garib-name/Aşık Paşa*, Türk Dil Kurumu.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yılmaz, S. (2014, 26-28 Mayıs). *Türk mitolojisinde bilgelik kavramı* [Sözlü bildiri] Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Eskişehir.
- Yücel, H. & Karakoç, B. T. (2020). Konuları, içerikleri, sözel motifleri ve sembolleri ile Ordu türküleri. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12 (46), 225-232. <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>

EKLER

EK-1A

Thm Kırık Havalar Repertuvarında Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev	Kavram	Rep No
Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Duman	10, 111, 130, 136, 139, 160, 170, 183, 207, 260, 261, 287, 288, 296, 306, 317, 341, 381, 383, 396, 416, 424, 425, 426, 449, 451, 504, 527, 554, 563, 566, 605, 630, 658, 730, 732, 740, 746, 764, 779, 807, 853, 909, 913, 1080, 1111, 1129, 1133, 1168, 1190, 1257, 1279, 1284, 1307, 1330, 1350, 1455, 1472, 1473, 1482, 1494, 1500, 1508, 1534, 1652, 1698, 1752, 1789, 1831, 1948, 1982, 1997, 2007, 2010, 2056, 2085, 2104, 2106, 2146, 2178, 2181, 2189, 2205, 2337, 2340, 2357, 2376, 2385, 2387, 2399, 2413, 2444, 2514, 2616, 2643, 2650, 2669, 2681, 2714, 2749, 2759, 2761, 2776, 2797, 2861, 2892, 2905, 2925, 2958, 3004, 3107, 3108, 3110, 3112, 3127, 3199, 3258, 3333, 3393, 3432, 3446, 3466, 3475, 3482, 3500, 3501, 3545, 3548, 3616, 3624, 3633, 3655, 3677, 3693, 3709, 3731, 3749, 3775, 3808, 3819, 3860, 3879, 3880, 3908, 3933, 3942, 3957, 3971, 3990, 4000, 4014, 4032, 4085, 4118, 4131, 4147, 4176, 4230, 4250, 4301, 4309, 4321, 4349, 4365, 4422, 4454, 4471, 4482, 4490, 4492, 4512, 4542, 4593, 4618, 4640, 4668, 4761, 4780, 4800, 4801, 4853, 4875, 4886, 4888, 4918, 4921, 4953, 4959, 5049, 5108, 5091, 5095, 5142, 5156, 5251, 5257,
		Poyraz / Boyraz	10, 952, 1072, 1195, 2739, 3021, 3313, 3339, 3664, 3735, 3738, 4114, 4403, 4938, 4954, 5115,
		Rüzgar / Rüzigar / Ölüzger / Özger	136, 236, 426, 443, 706, 1100, 1103, 1336, 1357, 2170, 2362, 2435, 2505, 2607, 3062, 3074, 3472, 3604, 3638, 3938, 4172, 4264, 4275, 4415, 4544, 4840, 4977, 5051, 5056, 5159, 5216,
		Seher Yeli	136, 870, 1266, 2186, 2552, 2672, 3433, 3811, 3850, 4941, 4954,
		Meh (Meltem Rüzgarı)	3964,
		Çıvgın (Rüzgar)	10, 4770,
		Badı Hezan	3852
		Hak (Gök)	3043

Gök	21, 33, 74, 77, 115, 180, 198, 239, 286, 340, 423, 456, 642, 721, 814, 1072, 1092, 1349, 1482, 1485, 1497, 1597, 1600, 1601, 1612, 1663, 1845, 1846, 1852, 1853, 1999, 2070, 2100, 2139, 2337, 2523, 2546, 2556, 2625, 2649, 2777, 2795, 2847, 2983, 2989, 3099, 3129, 3237, 3261, 3283, 3317, 3366, 3512, 3553, 3575, 3603, 3647, 3672, 3790, 3834, 3838, 3861, 3863, 4019, 4064, 4130, 4208, 4252, 4254, 4265, 4301, 4323, 4393, 4472, 4544, 4547, 4617, 4639, 4654, 4715, 4784, 4807, 4820, 4833, 4908, 4938, 4949, 4973, 5027, 5101, 5126,
Gökyüzü	118, 119, 453, 478, 642, 697, 1034, 1079, 1166, 1400, 1555, 2297, 2342, 2759, 2939, 3432, 3710, 3787, 3794, 3879, 3926, 4245, 4658, 5162, 5221, 5222,
Arş	665, 1087, 1151, 1380, 1465, 1502, 1589, 2466, 3059, 3097, 3242, 3700, 4062, 4639, 4906, 5001, 5057,
Hava / Ava	136, 229, 231, 341, 527, 547, 571, 653, 892, 900, 944, 1059, 1095, 1130, 1269, 1347, 1438, 1448, 1606, 1629, 1676, 1707, 1771, 1802, 1842, 1864, 1890, 2025, 2357, 2399, 2630, 2675, 2719, 2808, 2940, 2980, 3006, 3067, 3265, 3468, 3553, 3615, 3696, 3705, 3806, 3824, 3864, 3906, 3960, 3978, 3998, 4150, 4173, 4187, 4212, 4308, 4313, 4317, 4383, 4390, 4491, 4547, 4562, 4576, 4784, 4893, 4940, 5030, 5045, 5051, 5053, 5060, 5212, 5246,
Heva	1970, 2675,
Asuman	2294, 5145,
Sema	207, 867, 1087, 1717, 2363, 2795, 2970,
Felek	378, 923,
Engin	393, 462, 2109, 3112,
Havalanmış	136, 450, 2337, 2622, 4834, 4882,
Yel	43, 44, 94, 253, 349, 450, 477, 479, 511, 569, 689, 714, 833, 866, 885, 901, 923, 961, 987, 1100, 1103, 1170, 1195, 1205, 1231, 1286, 1341, 1354, 1362, 1521, 1557, 1562, 1568, 1646, 1728, 1852, 2004, 2015, 2188, 2230, 2398, 2471, 2537, 2546, 2556, 2605, 2666, 2690, 2707, 2708, 2712, 2733, 2763, 2843, 2992, 2995, 3017, 3044, 3068, 3069, 3073, 3224, 3228, 3271, 3303, 3310, 3312, 3339, 3378, 3526, 3560, 3601, 3626, 3653, 3701, 3756, 3763, 3786, 3865, 3921, 3944, 3956, 3996, 4000, 4006, 4144, 4167, 4218, 4250, 4521, 4562, 4610, 4628, 4735, 4795, 4825, 4829, 4839, 4922, 4939, 5020, 5023, 5045, 5061, 5093, 5101, 5002, 5117, 5135, 5155, 5175,
Badı Saba / Badı Sabah	443, 477, 523, 950, 1562, 1856, 2546, 2574, 2683, 2701, 2736, 2760, 2854, 3134, 3317, 3375, 3540, 3701, 4280, 4718, 5144, 5155
Sam Yeli	1206, 2468, 3529, 4871,

		Abu Hava / Abu Heva (İklim)		378, 2771,
		Berheva (uçmak, dağılmak)		2736,
		Sazak		4129,
		Boran		138, 1849, 4888,
	Soyut Anlam	Ayrılık	Rüzigar	136, 4240,
		Gözyaşı	Duman	2098
			Gök	2891, 3276,
		Aşk	Üfleme	17, 435, 687, 693, 1775, 2011, 2819,
			Yel	43, 581, 1478, 1871, 2510, 3613,
			Havalanma	3881, 4544
			Seher Yeli	1266,
			Badı Hezan	3852
			Ruh	581, 2030,
			Nefes	76, 1508,
		Haber verici	Rüzgar/ Ürüzgar	3604, 3851,
			Badı Saba / Badı Sabah	3660, 4280,
			Seher Yeli	808, 1158, 2740, 3616,
		Ruh üflenmesi	Ruh	2256, 2409, 4879,
			Ruhi Revan	480, 4834,
		İnsan Soluğu	Üfleme	4181,
			Ruh	4070, 4879,
			Ervah (Ruh)	159, 3851, 5019,
			Nefes	76, 636, 745, 834, 1508, 1598, 1744, 1928, 2055, 2102, 2451, 3071, 3126, 3761, 3838, 4062, 4249, 4439, 4515, 5244,
		Ruh Hareketi, Çıkması	Duman	4062,
			Ruh	2843, 2923, 3609,
			Hava	2875,
			Yel	1847,
			Nefes	1553, 2198, 2575,
			Arş	4062,
			Ruhi Revan	480, 4834,
		İnançsal	Nefes	1044, 3038, 4439, 4605,
			Arş	4062, 4879, 5144,
			Arş-ı İhsan	4013,
			Gök	2278, 2893, 3831, 4245, 4801,
			Heva	159,
			Sema	2422, 3844,
			Sırrı Sema	2256

		Çark /Çark (Gök)	4270
		Ervah (Ruh)	159, 3851, 5019,
		Ruh	4070, 4879,
		Yel	667, 2882, 4994,
		Hava	2542,
	Dert	Duman	766, 1118, 2098,
	Acele /Hız	Yel	3817, 3689, 4581,

EK-1B

Thm Uzun Havalar Repertuvarında Hava ve Hava ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev	Kavram	Rep No
Hava ve Hava İle İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Duman	8, 28, 44, 57, 60, 64, 67, 69, 70, 93, 113, 131, 146, 165, 173, 178, 185, 190, 210, 212, 233, 235, 263, 322, 355, 366, 383, 387, 399, 435, 457, 476, 478, 490, 499, 521, 527, 548, 565, 573, 598, 610, 626, 663, 672, 719, 742, 743, 751, 846, 870, 880, 885, 893, 955, 997, 1018, 1040, 1062,
		Rüzgar / Rüzigar / Ölüzger	157, 440, 515, 592, 940, 966,
		Hevayı Zülfi Yar (Rüzgar)	371,
		Poyraz	9, 22, 67, 76, 148, 383, 592, 1034,
		Gök	143, 226, 238, 242, 352, 377, 456, 461, 462, 473, 511, 537, 551, 609, 637, 653, 672, 838, 848, 849, 852, 992, 1006, 1035, 1053,
		Gökyüzü	216, 217, 757, 845,
		Arş	289, 547, 681, 764,
		Hava / Ava	55, 132, 146, 154, 170, 171, 209, 218, 284, 304, 369, 415, 495, 532, 536, 576, 626, 638, 667, 815, 830, 847, 851, 872, 879, 882, 890, 895, 960, 981, 990, 1004, 1042,
		Sema	88,
		Engin	747, 928, 941, 1061,
		Havalanmış	447, 747, 845, 928,
		Boran	539, 599, 624, 657,
		Yel	3, 7, 35, 39, 72, 75, 81, 126, 128, 129, 157, 176, 249, 263, 338, 425, 445, 454, 481, 550, 580, 607, 624, 676, 713, 753, 760, 796, 803, 852, 893, 911, 978, 985, 988, 994, 1004, 1013, 1034, 1040, 1050,
		Badı Saba / Badı Sabah	445, 526, 1064,
		Sam / Sam Yeli	145, 155, 176, 194, 299, 526, 703, 832,
		Seher Yeli	249, 454, 533, 876, 943, 990, 1009,
		Abu heva (İklim)	597,
	Soyut Anlam	Ayrılık	Rüzgar/ Ürüzgar/ Rüzigar
			146, 415,
		Benzetme	Yel
			956,
			Rüzgar/Ürüzgar/ Rüzigar
			1041,
			Hava (Boşa gitme)
			33, 557,

		Seher Yeli	506, 533,
		Duman	527,
		Yel	62, 259, 515, 541, 675, 803,
		Samyeli	703,
		Poyraz	76,
	Kişileştirme	Duman	383,
		Yel	4, 338, 893,
	Dert	Arş	917,
		Duhan (Duman)	1043,
		Hava	557,
	Aşk	Leb-i Ruhşan	186,
		Ruhi Revan	119,
	Hoşa gitmek	Ruh okşanması	250,
		Yel	4, 67, 690,
		Bad-ı Saba	477, 917, 1041,
		Bad-ı Sarsar	964,
	Haber verici	Rüzgar/ Rüzgar/ Ürüzgar	174, 647,
		Seher Yeli	338, 454, 986, 990, 1009,
	İnsan Soluğu	Ruh	84, 85, 250, 613, 720,
		Nefes	506,
	Ruhun Çıkması	Ruh / Uruf	276,
		Nefes	317,
		Ruh	84, 85, 720,
		Gök	143, 352, 377, 473, 537, 609, 848,
	İnançsal	Duman	672
		Narı Ruhsare	371
		Arş	681,
	Beddua	Yel	941,
		Gök	629,

Thm Kırık Havalarda Repertuvarında Su ve Su ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev	Kavramlar	Rep No
Su ve Su ile İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Göl	1, 68, 115, 136, 260, 261, 273, 400, 418, 579, 723, 726, 779, 896, 922, 954, 1013, 1092, 1139, 1158, 1253, 1255, 1320, 1352, 1438, 1616, 1695, 1707, 1818, 1888, 1890, 2014, 2033, 2039, 2222, 2361, 2363, 2371, 2382, 2401, 2445, 2459, 2460, 2529, 2569, 2580, 2704, 2753, 2795, 2890, 2891, 2926, 3018, 3033, 3125, 3150, 3356, 3428, 3510, 3557, 3595, 3632, 3759, 3844, 3874, 3881, 3904, 3976, 3998, 4175, 4214, 4238, 4262, 4272, 4273, 4278, 4294, 4360, 4447, 4618, 4621, 4790, 4796, 4853, 4891, 4906, 5001, 5107, 5109, 5219,
		İrmak	89, 112, 176, 255, 301, 305, 394, 438, 527, 529, 686, 692, 856, 992, 1109, 1158, 1191, 1319, 1982, 1994, 1997, 2243, 2308, 2408, 2532, 2977, 3216, 3236, 3616, 3909, 4140, 4425, 4980, 4999, 5006, 5257,
		Pınar	7, 47, 118, 136, 220, 229, 243, 265, 277, 294, 300, 372, 415, 474, 569, 576, 589, 590, 630, 650, 688, 700, 735, 736, 770, 833, 835, 836, 837, 839, 840, 841, 921, 932, 964, 976, 1006, 1037, 1109, 1138, 1158, 1199, 1207, 1227, 1341, 1411, 1455, 1529, 1617, 1631, 1638, 1648, 1649, 1774, 1859, 1889, 1899, 1911, 1923, 2104, 2117, 2211, 2258, 2259, 2333, 2340, 2382, 2397, 2498, 2553, 2655, 2681, 2682, 2691, 2709, 2733, 2758, 2760, 2820, 2825, 2867, 2960, 3038, 3118, 3134, 3159, 3175, 3202, 3213, 3218, 3282, 3308, 3323, 3381, 3401, 3422, 3441, 3499, 3519, 3558, 3598, 3661, 3686, 3738, 3849, 3859, 3867, 3888, 3929, 3956, 3988, 4258, 4318, 4414, 4456, 4472, 4484, 4500, 4511, 4563, 4581, 4602, 4654, 4684, 4700, 4741, 4762, 4923, 5008, 5035, 5246,

		9, 10, 43, 60, 68, 95, 108, 112, 118, 119, 130, 136, 137, 145, 161, 164, 170, 175, 180, 188, 205, 243, 272, 278, 324, 332, 340, 352, 363, 364, 370, 383, 444, 488, 502, 533, 534, 539, 594, 660, 711, 718, 750, 754, 763, 765, 767, 782, 803, 876, 883, 945, 960, 989, 992, 1010, 1012, 1022, 1078, 1105, 1109, 1114, 1171, 1189, 1212, 1214, 1277, 1278, 1281, 1282, 1283, 1284, 1287, 1288, 1303, 1314, 1320, 1321, 1324, 1330, 1338, 1373, 1387, 1406, 1434, 1440, 1450, 1454, 1474, 1489, 1492, 1498, 1550, 1552, 1560, 1576, 1578, 1603, 1626, 1627, 1654, 1673, 1680, 1698, 1747, 1765, 1815, 1820, 1827, 1853, 1862, 1916, 1926, 1929, 1932, 1949, 1953, 1973, 1976, 1982, 1997, 2001, 2003, 2006, 2016, 2024, 2027, 2029, 2068, 2085, 2106, 2112, 2127, 2130, 2132, 2142, 2143, 2149, 2158, 2239, 2310, 2329, 2337, 2367, 2385, 2407, 2447, 2462, 2471, 2490, 2498, 2586, 2589, 2591, 2611, 2615, 2620, 2635, 2643, 2644, 2664, 2697, 2711, 2734, 2742, 2747, 2752, 2753, 2772, 2814, 2858, 2897, 2907, 2912, 2930, 2938, 2958, 2969, 2975, 3037, 3039, 3068, 3081, 3089, 3110, 3127, 3138, 3147, 3159, 3173, 3209, 3217, 3244, 3249, 3262, 3268, 3282, 3292, 3296, 3305, 3313, 3333, 3337, 3341, 3352, 3355, 3386, 3389, 3417, 3428, 3485, 3493, 3501, 3523, 3555, 3557, 3564, 3566, 3576, 3584, 3585, 3586, 3633, 3638, 3641, 3650, 3656, 3670, 3718, 3743, 3763, 3793, 3820, 3829, 3856, 3865, 3874, 3905, 3930, 3935, 3957, 3977, 3992, 4019, 4025, 4040, 4063, 4155, 4156, 4186, 4235, 4242, 4248, 4254, 4258, 4281, 4289, 4291, 4328, 4371, 4373, 4413, 4437, 4459, 4469, 4473, 4503, 4507, 4517, 4535, 4550, 4613, 4616, 4620, 4631, 4642, 4648, 4665, 4673, 4683, 4687, 4695, 4698, 4700, 4705, 4707, 4740, 4745, 4760, 4762, 4767, 4770, 4775, 4779, 4796, 4801, 4808, 4816, 4830, 4842, 4844, 4886, 4887, 4890, 4891, 4910, 4920, 4930, 4954, 4955, 4972, 4987, 5026, 5027, 5036, 5042, 5049, 5069, 5072, 5098, 5106, 5133, 5153, 5160, 5167, 5169,
--	--	--

		5170, 5179, 5186, 5196, 5199, 5200,5208, 5241, 5251, 5257,
	Su	22, 25, 46, 68, 115, 164, 180, 247, 257, 258, 287, 289, 301, 302, 308, 327, 330, 331, 383, 398, 402, 406, 418, 431, 434, 445, 524, 537, 574, 600, 630, 652, 663, 680, 684, 687, 698, 704, 723, 726, 752, 774, 778, 807, 814, 816, 826, 849, 862, 881, 884, 902, 912, 1024, 1030, 1036, 1048, 1138, 1139, 1157, 1159, 1249, 1253, 1271, 1338, 1361, 1433, 1505, 1520, 1537, 1568, 1608, 1640, 1653, 1658, 1671, 1674, 1694, 1701, 1720, 1761, 1783, 1799, 1822, 1848, 1853, 1859, 1862, 1871, 1877, 1885, 1888, 1895, 1899, 1911, 1934, 1960, 1976, 1984, 1997, 2013, 2020, 2023, 2064, 2088, 2119, 2131, 2148, 2160, 2168, 2184, 2211, 2214, 2225, 2239, 2292, 2320, 2333, 2337, 2374, 2380, 2401, 2420, 2429, 2434, 2438, 2453, 2460, 2479, 2488, 2495, 2508, 2525, 2543, 2551, 2559, 2655, 2780, 2800, 2806, 2927, 2941, 2956, 2960, 2987, 2995, 3094, 3123, 3125, 3129, 3132, 3236, 3279, 3294, 3304, 3356,

		3359, 3365, 3371, 3380, 3383, 3395, 3415, 3424, 3439, 3475, 3505, 3507, 3524, 3535, 3557, 3566, 3585, 3595, 3635, 3638, 3658, 3680, 3684, 3685, 3692, 3705, 3719, 3786, 3799, 3805, 3825, 3830, 3867, 3881, 3904, 3909, 3921, 3925, 3935, 3938, 3988, 3991, 4002, 4015, 4033, 4040, 4041, 4044, 4066, 4083, 4114, 4159, 4161, 4194, 4205, 4235, 4289, 4294, 4303, 4312, 4356, 4359, 4360, 4367, 4372, 4373, 4408, 4423, 4426, 4455, 4456, 4464, 4509, 4520, 4546, 4550, 4563, 4569, 4590, 4616, 4638, 4673, 4687, 4690, 4695, 4760, 4768, 4774, 4783, 4785, 4788, 4818, 4830, 4831, 4868, 4875, 4925, 4931, 4953, 4955, 4967, 4971, 4983, 5037, 5038, 5091, 5097, 5098, 5107, 5109, 5116, 5127, 5131, 5139, 5142, 5145, 5174, 5200, 5204, 5207, 5208, 5212, 5213, 5217, 5226, 5257,
	Çay	56, 79, 83, 129, 135, 147, 151, 182, 196, 213, 239, 301, 322, 357, 390, 401, 407, 459, 467, 470, 480, 530, 547, 551, 553, 753, 765, 777, 831, 917, 929, 976, 979, 990, 1014, 1059, 1146, 1158, 1177, 1209, 1257, 1271, 1276, 1297, 1306, 1346, 1504, 1525, 1558, 1569, 1694, 1755, 1776, 1880, 1913, 1917, 1927, 2116, 2214, 2265, 2278, 2417, 2446, 2482, 2546, 2583, 2613, 2661, 2761, 2877, 2886, 2984, 3098, 3164, 3202, 3229, 3294, 3357, 3381, 3432, 3456, 3472, 3497, 3525, 3693, 3697, 3711, 3731, 3741, 3744, 3751, 3862, 3924, 3936, 3943, 3965, 3982, 4077, 4122, 4148, 4158, 4182, 4180, 4190, 4230, 4494, 4499, 4507, 4509, 4650, 4707, 4728, 4756, 4842, 4890, 4917, 4929, 5024, 5049, 5061, 5192, 5195, 5209,
	Sel	77, 175, 392, 467, 823, 996, 1022, 1137, 1467, 2040, 2048, 2075, 2338, 2413, 2522, 2557, 2643, 2738, 2841, 2891, 3311, 3319, 3333, 3428, 3568, 3701, 3717, 4041, 4095, 4163, 4277, 4378, 4607, 4679, 4796, 4830, 4834, 4842, 4920, 4980,
	Bahr (Okyanus)	4831,

Ark / Hark / Herg		569, 571, 774, 1198, 1319, 1867, 2237, 2428, 2739, 3038, 3066, 4768
Nehir		452, 1555,
Öz		1474, 3441, 3717,
Bulağ / Bulak		1317, 1947, 2030, 2525, 2537, 2916, 2923, 2997, 3897, 4151, 4159, 4898,
Engin		148, 666, 1027, 1359, 3760, 3986, 5061, 5106,
Deniz		149, 349, 355, 395, 527, 552, 565, 643, 695, 704, 781, 816, 942, 947, 954, 1004, 1126, 1215, 1315, 1455, 1518, 1523, 1649, 1826, 1849, 1865, 1982, 1997, 2069, 2100, 2276, 2336, 2489, 2645, 2652, 2798, 2960, 3138, 3282, 3297, 3406, 3419, 3526, 3680, 3837, 3856, 3952, 3964, 3989, 4019, 4065, 4070, 4275, 4277, 4308, 4350, 4419, 4547, 4567, 4584, 4756, 4915, 5257,
Derya		537, 912, 923, 996, 1117, 1123, 1392, 1706, 1817, 1919, 2076, 2168, 2221, 2280, 2429, 2961, 3002, 3671, 3959, 4001, 4162, 4259, 4275, 4308, 4712, 4831, 4843, 5144,
Derya Deniz		903, 1692, 2725, 2848, 4361,
Çermik		511, 2481, 3184, 3793,
Kevser		335, 4999,
Havzı Kevser		2030,
Umman		1158, 2004, 4148, 4273, 4424,
Şelale		4144,
Seylab (Taşkın su, sel)		4993,
Pınar gözü		309
Gözyaşı	Su	583, 2544, 2556,
	Sel	440, 568, 900, 1205, 1468, 1522, 1564, 1920, 2631, 2745, 2783, 2891, 3071, 3181, 3276, 3497, 3596, 4056, 4078, 4201, 4269, 4287, 4965, 5096,
	Abu Revan	2922, 2976,
	Irmak	3178, 3876,
	Pınar	675,
	Derya	923, 2891, 3276, 3622, 4784,
	Çay	350, 1532,
	Umman	350, 2659, 4134,

				47, 52, 56, 108, 136, 140, 165, 203, 213, 215, 239, 381, 387, 398, 405, 418, 522, 560, 579, 612, 743, 770, 783, 801, 819, 831, 832, 835, 876, 887, 888, 903, 913, 925, 949, 954, 974, 1013, 1021, 1024, 1037, 1153, 1193, 1171, 1219, 1245, 1276, 1338, 1347, 1373, 1429, 1446, 1502, 1524, 1558, 1574, 1616, 1633, 1684, 1701, 1777, 1812, 1845, 1885, 1899, 1904, 1987, 2013, 2030, 2073, 2084, 2130, 2175, 2214, 2265, 2299, 2334, 2352, 2361, 2392, 2439, 2442, 2450, 2453, 2454, 2465, 2473, 2478, 2509, 2546, 2562, 2580, 2567, 2608, 2623, 2665, 2770, 2780, 2798, 2876, 2956, 2995, 3118, 3247, 3258, 3365, 3405, 3385, 3424, 3427, 3432, 3461, 3463, 3481, 3535, 3566, 3568, 3572, 3590, 3617, 3629, 3657, 3713, 3722, 3744, 3758, 3862, 3947, 3985, 3991, 4014, 4044, 4062, 4081, 4083, 4099, 4141, 4155, 4161, 4168, 4174, 4199, 4233, 4260, 4262, 4291, 4317, 4405, 4408, 4447, 4456, 4461, 4483, 4523, 4528, 4562, 4638, 4644, 4648, 4657, 4673, 4675, 4728, 4763, 4813, 4860, 4925, 5006, 5023, 5062, 5142, 5233, 5240,
		İçmek	Su	
			Zemzem suyu	1668, 2013, 2596, 2746, 4415, 4675, 4777,
			Kevser	3007, 3764,
			İrmak	3007,
			Üzüm suyu	948, 1159, 1872, 2802,
			Susuz	174, 243, 954, 2259, 2616, 3139, 3938, 4253, 4938, 5002, 5079,
		Akan	Suları Harlar / Azar	7, 22, 666, 2717, 4052, 4327, 4359,
			Suyu Akması / Çağlaması / Çoşması	16, 25, 31, 128, 147, 165, 266, 330, 620, 698, 722, 915, 931, 1116, 1185, 1186, 1191, 1202, 1212, 1277, 1288, 1366, 1392, 1454, 1510, 1529, 1540, 1607, 1924, 1935, 2021, 2048, 2052, 2117, 2122, 2315, 2480, 2498, 2546, 2588, 2596, 2644, 2695, 2717, 2737, 2749, 2784, 2806, 2833, 2932, 3062, 3066, 3209, 3305, 3394, 3426, 3468, 3560, 3564, 3565, 3566, 3596, 3689, 3694, 3824, 3898, 3915, 4129, 4197, 4256, 4373, 4378, 4327, 4378, 4445, 4459, 4524, 4563, 4644, 4707, 4715, 4727, 4776, 4783, 4814, 4816, 4836, 4858, 4877, 4886, 4915, 4986, 5064,

		Suyun Durulması	128, 2460, 4235,
		Kuyudan Su Almak	22, 46, 698, 872, 2320, 2726, 2806, 4687, 4997, 5038,
		Suya Gitmek / Gelmek / İnmek	28, 49, 64, 198, 240, 243, 459, 494, 499, 555, 571, 640, 806, 840, 893, 899, 1005, 1014, 1037, 1068, 1116, 1195, 1201, 1212, 1232, 1234, 1246, 1252, 1277, 1327, 1329, 1361, 1385, 1417, 1419, 1479, 1658, 1659, 1661, 1689, 1774, 1808, 1873, 1885, 2003, 2023, 2134, 2196, 2300, 2326, 2333, 2336, 2339, 2341, 2357, 2396, 2428, 2542, 2546, 2560, 2562, 2593, 2616, 2625, 2652, 2738, 2739, 2778, 2780, 2789, 2859, 2876, 2941, 3089, 3119, 3275, 3426, 3441, 3474, 3475, 3505, 3519, 3557, 3590, 3649, 3686, 3759, 3825, 3848, 3866, 3972, 4011, 4029, 4114, 4131, 4209, 4340, 4372, 4414, 4423, 4459, 4550, 4570, 4604, 4616, 4638, 4695, 4707, 4734, 4857, 4930, 4983, 5027, 5204, 5207,
		Su Alma / Doldurma	112, 243, 277, 301, 499, 569, 806, 840, 979, 1005, 1014, 1070, 1281, 1674, 2074, 2269, 2341, 2532, 2562, 2709, 2738, 2780, 2806, 2820, 2916, 3369, 3557, 3649, 3750, 3751, 3753, 3917, 4044, 4507, 4638, 4700, 4801, 4971,
		Su	61, 120, 136, 294, 402, 428, 510, 577, 711, 712, 714, 974, 1028, 1177, 1212, 1227, 1272, 1276, 1556, 1626, 1840, 1987, 2094, 2027, 2151, 2327, 2340, 2374, 2491, 2582, 2591, 2733, 2739, 2812, 2841, 2883, 3104, 3218, 3378, 3399, 3475, 3557, 3590, 3731, 4025, 4155, 4260, 4262, 4373, 4768, 4774, 4830, 4994, 5023, 5127, 5257,
		Susuz	357, 395, 467, 547, 686, 1212, 1214, 1440, 1755, 1815, 1913, 1929, 2828, 2957, 2977, 2984, 3047, 3236, 3371, 3417, 3515, 3670, 3938, 3976, 3998, 4140, 4425, 4513, 4618, 4695, 4707, 5002, 5079, 5119,
	Bitki Yeşermesi	Su bağlamak	17, 785, 1245, 1678, 1764, 2011, 2263, 2326, 3383, 3557, 4063,
		Su	31, 41, 185, 248, 397, 869, 872, 1033, 1081, 1116, 1678, 1695, 1955, 2270, 2583, 3159, 3238, 3406, 3531, 3825, 3961, 4066, 4520, 4569, 4788, 4803, 5129,
		Susuz	41, 304, 869, 2369,

			Ab	2507,
		Bitkilerin Solması	Su	462, 1239, 1811, 2325, 3257, 3279, 3509, 4370
		Temizlenme	Pınar	47, 136, 836,
			Gül suyu	24, 356, 601, 868, 994, 4986,
			Su	25, 601, 862, 1024, 1033, 1361, 4356, 5064,
		Ölülerin Yıkanması	Su	2661, 3181, 3755, 4223, 4774, 4959,
		Elde etme	Gül suyu	24, 562, 645, 1591, 1782, 2228, 2406, 2420, 2573, 3667, 4619, 5002,
			Gülab	1804, 3003,
			Üzüm suyu	645, 2507, 3574,
			Limon/ İlimon Suyu	2811,
			Suyuna	169, 626, 1428, 1433, 1720, 1877, 2064, 4623, 5139,
		Ölüm	Deniz	146,
			Sel	605, 2051, 2413, 4277, 4994,
			Su	198, 2051, 2766, 4180, 4379, 5116,
			Çay	1488, 4180, 4902,
			Zap suyu	2883,
			Fırat/Fırad	3898,
			Tuna	3671,
			Menderes	5089,
			Kızılırmak	428, 1893, 2412, 2766, 3384, 4277, 5116,
	Soyut Anlam	Aşk	Pınar	2998,
			Göl	3343, 4214, 4618,
			Su	2439, 4052, 4194,
			Sel	4163,
			Çay	129,
			Derya	2507, 3343, 4268, 4358,
		Benzetme	Sel	1193, 1606, 2447, 2940, 3034, 3223, 3338, 3689, 3717, 3791, 4352, 5145,
			Su	865, 2567, 2749, 2932, 3426, 4235, 4378,
			Zemzem Pınarı	174,
			Zemzem Kuyusu	4415,
			Pınar	2798, 4408,
			Göl	369, 1035, 1130, 2798, 3810, 4093, 4408, 4422, 4994,
			Bahri Umman	4994,
			Deniz	3802, 4106, 4385,
			Çay	1532, 3836,

		Umman	5216,
		Irmak	3061,
		Abı Hayat	2798,
		Abu Zülal (tatlı su)	4062,
	Söndürme (soyut)	Su	2453,
	İnançsal Temizlenme	Su	2574, 4774, 4959,
	İnançsal	Ab	443
		Yeddi Derya	2476, 2659, 4438,
		Su	702, 2278, 2466, 2574, 2882, 3066, 3838, 3844, 3880, 4831, 4994, 5146,
		Rahmet Suyu	4564,
		Irmak	1158, 2500, 3007, 4999,
		Kevser	3007, 4999,
		Ark	3038, 3066,
		Pınar	1158, 3038,
		Çay	1158, 3665,
		Abu Zemzem	3880,
		Abı Hayat	1863, 2580, 4062,
		Deryayı Zenbi (Günah Denizi)	2503,
		Bahrı Vahdet (Birlik Denizi)	2256,
		Bahri Umman	4225, 4994,
		Bahri Bipayan (Sonsuz Deniz)	4993,
		Bahr (Okyanus)	4831,
		Engin	2552,
		Umman	625, 1158, 2552, 2699, 2736, 4225, 4249, 4271,
		Bahri	3665, 4225, 4993,
		Sel	203, 667, 1458, 1852, 2123, 2469, 2500, 2659, 2552, 2882, 2893, 3276, 4201, 4994,
		Derya	203, 558, 1193, 2123, 2422, 2853, 2893, 3276, 3742, 3844, 4204, 4249, 4268, 4605, 4784, 4831, 5001, 5144,
		Engür Suyu	3979,
		Göl	949, 1158, 2580, 2597, 2795, 2882, 3080, 4994, 5219,
	Hayat Veren	Öz	3717,
		Abı Hayat	949, 2580, 2798, 4062,
	Beddua	Cehennem Suyu	3562,
		Dere	3935, 4291,
		Fırat/Fırad	3898,
		Sel	2661,
	Haber verici	Sel	3616,
	Amel, Niyet,	Su	4438,

		Sel	1458, 4438,
	Fikir, Etki, Düşünce	Su	3700,
	Sitem	Umman	3836,
	Ayrılık	Derya Deniz	1692, 2725, 2848,
	Özel İsimler	Akpınar	576, 2027, 2202, 2748, 3233, 3319,
		Çoruh	338
		Zara	774,
		Menderes	5089,
		Düden	3296,
		Meriç	620, 1840,
		Şad (Dicle)	559, 1680, 2539,
		Dicle	780, 2374,
		Şamran(Irmak)	781
		Melet	2877,
		Akçay	1461
		Arpaçay	2048, 2900,
		Alim deresi	3930,
		Alim pınar	4581
		Zap suyu	2883,
		Babisor	3399,
		Tuna	431, 452, 2076, 3105, 3373, 3671, 3701, 3702, 4709,
		Murat	13, 287, 1185, 1251, 2094, 2116, 2121, 2122,
		Aras/Araz	257, 410, 2428, 2686, 3378, 3798, 4800,
		Fırat/Fırad	1555, 2387, 2825, 2984, 2985, 3630, 3898,
		Kızılırmak	428, 477, 527, 1555, 1562, 1852, 1893, 2412, 2766, 2915, 3384, 4277, 4633, 5116,
		Şad (Şattül Arab Nehri)	996,
		Karadeniz	29, 93, 1288, 1508, 1611, 3392, 3514, 3671, 4144, 4212, 4264, 4265, 4949,
		Akdeniz	1608, 5146,
		Hazar/Hezar	410, 2525, 3964,
		Karasu	287, 2433, 4236,
		Aksu	942, 2546,
		Arda	1826, 2090, 2221, 3086, 3104, 4073, 4338, 4373, 4588, 5081,
		Bendi Mahi (akarsuyun adı)	1846
		Alma (dere)	2127
		Kabadere	2131
		Gökçedere	4199
		Çıldır	2537,

	Erciş	1438, 3557,
	Bahri Sefid (Akdeniz)	5159
	Van (Göl)	781,
	Hala Deresi	5241
	Kısık Dere	4328, 5153,
	Batlama (dere)	1287,
	Eğri Dere	4373
	Bazarsu Deresi	3389
	Kızıl Dere	3296
	Ağasar Deresi	2149
	Devrent Deresi	2385
	Kalkan Dere	2664
	Oğuzköy Deresi	2142
	Güre Deresi	4550
	Boğacak Deresi	4642,
	Adaköy Deresi	4186, 4613,
	Akçalan Deresi	4760
	Beyler Deresi	4954,
	Moğurçur Deresi	4830,
	Ceviz Dereesi	1932
	Değirmen (dere)	1492,
	Gediz Çayı	5061, 5209
	Koca Çay	5195
	Bitlis Çayı	4148,
	Gireniz Çayı	3590
	Çine Çayı	2482
	Kernek Gölü	4175
	Karaser	1114
	Sucuğazi	3129
	Şimşir Pınar	2691, 2758,
	Geriz (Su Yolu)	2603
	Arap Deresi	3292
	Şeker Pınarı	4317,
	Tunca Boyu	4000
	Gür (şelale)	4144
	Kırkpınar	4534
	Akçaavlu Çayı	4728
	Kayapınar	4865
	Dinar	5024
	Billur	4481
	Sazak	4814
	Sultan Pınarları	5008

Thm Uzun Havalara Repertuvarında Su ve Su ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev	Kavramlar	Rep No
Su ve Su İle İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Göl	103, 216, 257, 262, 264, 367, 392, 435, 533, 611, 724, 775, 784, 795, 797, 833, 864, 952, 960, 986, 1007, 1023, 1044, 1063,
		İrmak	157, 263, 535, 699, 783, 791, 866, 932, 1041, 1061,
		Pınar	37, 83, 104, 157, 226, 285, 327, 338, 393, 437, 499, 524, 654, 659, 670, 699, 786, 792, 838, 851, 940, 947, 992, 995, 1008, 1010, 1017, 1035, 1061,
		Dere	21, 26, 37, 103, 146, 233, 240, 281, 317, 367, 442, 465, 491, 710, 721, 782, 789, 833, 921, 932, 945, 983, 1025, 1028, 1042, 1055, 1066,
		Su	22, 27, 39, 50, 136, 160, 199, 216, 237, 240, 269, 289, 306, 336, 346, 359, 384, 388, 394, 406, 407, 416, 422, 425, 445, 458, 462, 478, 481, 535, 547, 592, 605, 623, 626, 638, 645, 647, 683, 699, 717, 741, 742, 743, 762, 772, 786, 791, 795, 817, 824, 828, 837, 846, 847, 872, 885, 887, 889, 908, 919, 922, 933, 952, 984, 995, 998, 1026, 1035, 1041, 1061, 1063,
		Çay	126, 157, 336, 359, 422, 425, 429, 431, 608, 775, 834, 922, 959, 1001,
		Sel	157, 189, 336, 339, 367, 410, 413, 425, 431, 444, 461, 489, 618, 619, 647, 706, 753, 787, 813, 875, 953, 988, 1001, 1027,
		Abı Kevser	699, 1061,
		Göze (pınar,kaynak)	843,
		Boğaz	1048,
		Bulak / Bulah	729,

		Öz	761,
		Ark	789,
		Deniz	230, 281, 317, 478, 676, 877, 1027,
		Derya	132, 148, 420, 609, 629, 992, 1027, 1041, 1048,
		Dokma (akarsu)	497,
		Bahri	822
		Umman	1041,
	Gözyaşı	Sel	296, 647, 675, 813, 839, 901, 954, 989,
		Abu Revan	227,
		Karasu	941,
		Deniz	317,
		Derya	52,
		Pınar	926,
		Çay	959,
	İçmek	Susuz	80, 336, 445, 605, 699, 1041,
		Su	147, 159, 216, 237, 336, 478, 488, 532, 657, 786, 791, 887, 889, 948,
	Akan	Su Akar / Çağlar / Harlar / Coşar	40, 68, 125, 149, 276, 278, 289, 382, 495, 527, 535, 646, 742, 776, 789, 966, 1015,
		Suya Gitmek / Götürmek / Gelmek / İnmek	26, 27, 39, 296, 359, 399, 407, 416, 717, 743, 828, 908, 922, 952, 984, 998, 1015, 1035, 1062,
		Su Doldurmak	67, 406, 846, 995, 1062,
	Bitki Yeşermesi	Su	132, 271, 326, 645, 994,
		Ölülerin Yıkanması	Ma Su
	Ölüm	Sel	444, 787,
		Su	289, 306, 317, 422,
		Fırat/Fırad	284,
		Kızılırmak	41, 289,
	Aşk	Abı Hayat	705,
		Pınar	203,
		Göl	203,
		Su	615,
		Derya	105, 178, 365, 766,
	Dert	Göl	923,
		Su	425, 647,
		Pınar	549,
		İrmak	417,
		Derya	629,
	Benzetme	Sel	124, 541, 675, 989,
		Su	425, 527, 535, 547,
		Bulak	729,

		Göl	247, 299,
		Derya	247
		Ceyhun	569,
		İrmak	417,
	İnançsal	Ab	581
		Su	225, 651,
		Bahri	581,
		Sel	566, 991,
		Derya	247, 566, 581,
		Göl	247,
	Hayat Veren	Abı Hayat	630, 705,
	Sitem	Su	941,
		Ceyhan/Ceyhun	157, 569, 775, 776, 817,
		Yarsuvat (Ceyhan-Ceyhun)	771, 817,
		Seyhan/Seyhun	157,
		Tuz Gölü	604, 840,
		Eğlece	761
		Tisavet	795, 824
		Sacır	795,
		Delbent	295,
		Tuna	813,
		Murat	308,
		Aras/Araz	677,
		Fırat/Fırad	284, 392, 747, 928, 976, 1047,
		Kızılırmak	41, 289, 875, 1052, 1054,
		Karadeniz	256,
	Özel İsimler	Akdeniz	157, 760,
		Koçan	158,
		Karasu	941,
		Sırapınar	948,
		Göksu	447,
		Aksu	787
		Çiğdeli Gölü	815
		Gölçek Gölü	264,
		Zilan Deresi	442
		Kuştul Deresi	465,
		Şokhım Deresi	721
		Kadı Gölü	724
		Uruş Gölü	795,
		Yılgınlı Dere	1042
		Ganak (Yörede bir su adı)	1063
		Çukum Eşme (Yerden çıkan su kaynağı)	1063

EK-3A

Thm Kırık Havalar Repertuvarında Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev		Kavramlar	Rep No
Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Yakıcı	Ateş	328, 430, 1532, 2071, 2440, 2754, 2869, 3430, 3721, 3944, 4034, 5072,
			Mum	69, 79, 274, 308, 373, 850, 1094, 1110, 1389, 1434, 1639, 1763, 1785, 2061, 2080, 2410, 2590, 2599, 2709, 2888, 3215, 3346, 3381, 3552, 3725, 3982, 4346, 4125, 4354, 4499, 4625, 5002, 5079,
			Çakmak	709, 2417, 3519, 3839, 3878, 4157, 5041,
			Nar	2836
			Ataş	63, 5191,
			Çatak (Ateş)	5214
			Kibrit	1680, 3032,
		Köz		122, 257, 345, 641, 1209, 1610, 1871, 2205, 2428, 3378, 3595, 3640, 4194, 4386,
		Duman		189, 306, 413, 451, 454, 456, 461, 499, 500, 546, 824, 1095, 1440, 1473, 1768, 1815, 2440, 2555, 2644, 2712, 3058, 3126, 3243, 3417, 3443, 3637, 3670, 3758, 3768, 4042, 4339, 4353, 4630, 4653, 4835, 5072, 5085, 5145,
		Alev		4834,
		Ateş		488, 1193, 1473, 3430, 3700, 3944, 4411, 4415, 4834, 5072,
		Ataş		523, 1473, 1967, 2494, 2879, 5191,
		Nar		257, 4565, 5145,
		Şem		1666, 3016,
		Od		4899,
		Kül		2987, 3944,
		Çırağ		1942, 2468, 3878, 4157, 4181,
		Har		2971, 4664,
		Dühan-ı Erdühan(duman)		809,
	Soyut Anlam	Can Yanması	Ateş	2607,
		Beddua	Nar	2375
			Ateş	3177, 3353, 3680, 4034, 4982,
			Mum	3699, 4354, 4625, 5079,
			Ataş	2536,
		Ölüm	Ateş	4062,
		Günah /Amel	Od	4784,
			Çerağ	3052, 4907,
			Ateş	3742, 4439,

		İnançsal	Ateş	203, 2552, 3068, 3316, 3680, 3742, 3835, 4062, 4275, 4999,
			Har	4999,
			Kül	203, 2552, 3835,
			Nar	2335, 2836, 3316, 3663, 3827, 4270,
			Od	1158, 2502, 3622, 5094,
			Kor	4275,
			Çırağ / Çerağ	2853, 4667, 4907, 5057,
		Benzetme	Ataş	2629,
			Ateş	680, 2005, 3135, 3219, 3490, 3990, 4080, 4088, 4617, 5164, 5201,
			Kül	1193, 2629,
			Ataş	2139,
			Nar	285, 3400, 3492, 4318, 5042,
			Mum	1248, 3461, 3935,
			Şem	2409, 3573,
			Alev	3884,
			Duman	865, 2573, 2674,
		Kişileştirme	Çerağ	4181,
		Öfke	Alav	4639,
			Ateş	722, 1823,
			Ataş	2629,
			Duman	4078,
		Dert	Har	2783, 4999,
			Ateş	288, 358, 1164, 1844, 2193, 2814, 2903, 4006, 4999,
			Od	2694, 2840, 3573, 3787,
			Mum	2016
			Köz	3853, 3928, 4995,
			Nar	784, 4270,
			Kül	777, 823, 1105, 1617, 2322, 2851, 2909, 2988, 3304, 3881, 3956, 4138, 4181, 4604, 5010,
			Alev	3490,
			Duman	264, 311, 1262, 1288, 1670, 2062, 2394, 2534, 2626, 2659, 2905, 2957, 3006, 4085, 4439, 4745, 4975,

			Ateş	17, 27, 63, 74, 136, 223, 269, 351, 683, 687, 817, 857, 902, 1007, 1148, 1281, 1517, 1520, 1565, 1618, 1770, 1808, 2040, 2516, 2546, 2682, 2690, 2752, 2818, 2834, 2855, 2856, 2877, 2881, 3019, 3068, 3069, 3135, 3178, 3271, 3274, 3343, 3476, 3519, 3603, 3609, 3631, 3636, 3670, 3781, 3803, 4051, 4052, 4056, 4119, 4275, 4309, 4331, 4334, 4434, 4481, 4526, 4548, 4617, 4714, 4823, 4877, 4894, 4973, 5164, 5216,
			Ataş	741, 1408, 1685, 2524, 2879, 3616, 4492, 4777, 4798, 4959, 5239,
			Çırağ /Çerağ	2571, 3408,
			Alev	4045, 4055,
			Har	4055, 4222,
			Şem	2043
			Kor	1474, 3821, 4275,
			Kibrit	17, 81, 435, 687, 693, 1775, 2011, 2819,
			Köz	85, 1770, 2155, 3519, 3570, 3603, 3609, 3821, 3853, 3993, 4995,
			Kül	27, 175, 367, 485, 489, 491, 510, 666, 678, 690, 696, 770, 790, 969, 1006, 1093, 1206, 1243, 1466, 1517, 1703, 1750, 1857, 1970, 2097, 2227, 2929, 2932, 3168, 3348, 3454, 3749, 4034, 4052, 4055, 4068, 4102, 4172, 4195, 4259, 4459, 4470, 4604, 4659, 4893, 4957, 4968, 5064,
			Duman	523, 2694, 4309,
			Nar	136, 584, 589, 980, 1636, 1660, 1750, 1783, 2140, 2276, 2524, 2702, 3072, 3192, 3266, 3274, 3400, 3605, 3636, 4045, 4082, 4221, 4318, 4533, 4628, 4672, 5113,
			Od	153, 173, 365, 425, 447, 710, 1368, 1375, 1770, 2109, 2140, 2189, 2231, 2340, 2694, 2789, 3031, 3043, 3192, 3194, 3678, 3681, 3810, 3889, 3897, 4055, 4211, 4260,
			Nar-ı Hezare (Bin Ateş)	3097,
			Nar-ı Hasret (Ayrılık Ateşi)	710

EK-3B

Thm Uzun Havalar Repertuvarında Ateş ve Ateş ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev	Kavramlar	Rep No	
Ateş ve Ateş İle İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Köz	667,	
		Duman	210, 672, 940,	
		Ataş	387,	
		Şem	342, 371,	
		Od	280,	
		Çırağ	266,	
	Soyut Anlam	Ayrılık /Hasret	Ateş	47, 94, 187, 198, 591,
			Ataş	49, 344,
			Köz	344,
			Od	570, 708,
			Nar	201, 574,
			Nar-ı Fırgat (Ayrılık Ateşi)	541,
			Nar-ı Hicre (Ayrılık Ateşi)	332, 702,
			Çırağ	1044,
		Beddua	Kül	378,
			Ataş	930,
		İnançsal	Ateş	46, 47,
			Cehennem Ateşi	438
			Cehennem Narı	932, 1018
			Nar-ı Hezare (Bin Ateş)	509
			Çerağ	305, 1044,
			Çerağ-ı Vahdet (Birlik Ateşi)	581
			Od	581, 1043,
			Nar	84, 85, 932, 1018,
			Tamu Od (Cehennem Ateşi)	1043
			Benzetme	Nar-ı Ruhsare
		Çırağ		371,
		Ataş		95,
		Köz		380, 493,
		Ateş		47, 402, 804, 1044,
		Dert	Çırağ	305, 711,

		Ataş	582, 624, 682, 747, 917, 928,
		Ateş	69, 210, 261, 267, 453, 504, 1060,
		Alev	1043,
		Od	180, 1043,
		Köz	69, 80, 91, 651,
		Şem	547,
		Nar	180, 547, 984,
		Kül	95, 198, 246, 290, 316, 345, 384, 391, 531, 547, 574, 653, 680, 785, 877, 919, 1061,
		Duman	58, 190, 210, 519, 582, 804, 805,
	Aşk	Ateş	15, 46, 48, 69, 187, 261, 477, 481, 553, 586, 615, 652, 707, 729, 989, 1041,
		Ataş	177, 501, 675, 688, 747, 796, 860, 946, 967, 1018,
		Çırağ	705, 711,
		Ateşi Suzan	707
		Köz	35, 69, 651,
		Nar	215, 229, 745, 954,
		Kül	54, 89, 99, 198, 246, 290, 316, 384, 391, 418, 531, 574, 653, 690, 785, 852, 919, 954, 956, 973, 1061,
		Od	229, 251, 397, 570, 615, 647, 679, 708, 729,

Thm Kırık Havalara Repertuvarında Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı

Unsur	İşlev	Kavramlar	Rep No
Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Kum/Gum	72, 149, 224, 308, 371, 394, 395, 458, 500, 534, 539, 565, 639, 686, 745, 876, 962, 1069, 1080, 1214, 1277, 1288, 1489, 1490, 1528, 1876, 1973, 1976, 2016, 2068, 2374, 2415, 2556, 2653, 2666, 2686, 2711, 2733, 2763, 2772, 2907, 2918, 2926, 2927, 2977, 3047, 3104, 3210, 3236, 3243, 3259, 3653, 3687, 3775, 3798, 3838, 3874, 3935, 3964, 3982, 3997, 4065, 4140, 4265, 4298, 4350, 4425, 4476, 4513, 4739, 4767, 4829, 4954, 5027, 5072, 5132, 5156, 5158, 5169, 5170, 5217,
		Toprak	136, 163, 433, 943, 1023, 1279, 1295, 1519, 1822, 1854, 2128, 2137, 2441, 2501, 2530, 2661, 2724, 2745, 2911, 3013, 3067, 3068, 3069, 3267, 3329, 3367, 3375, 3432, 3507, 3508, 3700, 3747, 3938, 3964, 4016, 4066, 4083, 4301, 4774, 4808, 4845, 4851, 4896, 5011,
		Çöl	179, 445, 467, 705, 1168, 1193, 1212, 1558, 1752, 1793, 1818, 1852, 2146, 2201, 2215, 2222, 2413, 2468, 2903, 2961, 2973, 3033, 3047, 3245, 3395, 3676, 3682, 3775, 3874, 3902, 3926, 3938, 3950, 3974, 4131, 4161, 4226, 4238, 4449, 4513, 4618, 4676, 4707, 4720, 4746, 4784, 4785, 4830, 4834, 4843, 4853, 4894, 4934, 5225,
		Kara Toprak	3711, 3983,
		Sahra/Şahra	425, 525, 915, 1009, 1260, 1866, 2085, 2179, 2468, 2476, 2795, 2984, 3855, 4161, 4259,
		Turab/Türap/ Hurap	2411, 4070,
		Hak	3043,
		Hak Yeksar	809
		Haki Pay (Ayak altındaki toprak)	2123, 2147, 3519, 5019,

		Mil		21, 31, 551, 1116, 1246, 1277, 1317, 1329, 1969, 2315, 2745, 3297, 3557, 3759, 3825, 3982, 4414, 4785, 5171,
		Herg (Toprak)		423,
		Tump		1779
		Hakisar		4993
		Eşya, Madde	Toprak	3709,
	Soyut Anlam	Ölüm	Turab	57, 4292, 5146,
			Toprak	92, 679, 764, 852, 883, 1190, 1198, 1222, 1235, 1534, 1605, 2832, 3068, 3350, 3375, 3605, 3843, 4016, 4083, 4148, 4379, 4637, 4774, 4845, 5114, 5231,
			Kara Toprak	176, 852, 877, 883, 1315, 1403, 1435, 1658, 1730, 1880, 2137, 2303, 2389, 2591, 2592, 2723, 2894, 3067, 3081, 3315, 3612, 3641, 3711, 4351, 4375, 4845, 4851, 4852, 4865, 4998,
		Yaratılış	Toprak	3064, 3700, 3742,
			Turab	2109,
			Kara Toprak	4865,
		Kişileştirme	Çöl	4207,
		Bitkilerin Hayat Bulması	Toprak	3069,
		Benzetme	Toprak	1846, 3870, 4876,
			Turab	2895,
		Dert	Çöl	2740,
			Toprak	2145,
		İnançsal	Sahra/Şahra	2795, 4531,
			Turab/Turap	2109,
			Çöl	4226,
		Aşk	Çöl	158, 447, 583, 1352, 1452, 1762, 2140, 2546, 2736, 2740, 2898, 3766, 3836, 3972, 4183, 4618, 4720,
			Sahra/Şahra	4221,
			Turap	1408, 3151,
		Beddua	Toprak	1704, 2534, 2605, 3129, 4682,
			Kara Toprak	3612, 4375,
	Özel İsimler		Yahni Çölü	1142
			Kerbela Çölü	4226, 4784, 5144,
			Yemen Çölü	3775
			Gölcük Çölü	3902
			Yunan Çölleri	4934

EK-4B***Thm Uzun Havalara Repertuvarında Toprak ve Toprak ile İlgili Diğer Kelimelerin İşlevlerine Yönelik Dağılımı***

Unsur	İşlev	Kavramlar	Rep No	
Toprak ve Toprak İle İlgili Diğer Kavramlar	Somut Anlam	Kum/Gum	877,	
		Toprak	138, 178, 388, 448, 478, 554, 585, 617, 673, 734, 750, 860, 981, 1003, 1075,	
		Çöl	47, 91, 219, 340, 350, 380, 392, 541, 551, 605, 675, 710, 802, 805, 815, 820, 880, 885, 930, 942, 1007, 1024,	
		Sahra/Şahra	47, 164, 541, 942, 1013,	
		Mil	126,	
	Soyut Anlam	Ölüm	Toprak	49, 225, 227, 527, 554,
			Kara Toprak	71, 225, 252, 319, 528,
		Dert	Çöl	217, 551, 923,
			Sahra/Şahra	923,
			Toprak	237,
		Kişileştirme	Toprak	527,
			Çöl	338, 893,
		Benzetme	Toprak	225, 461, 609,
			Çöl	54, 302, 417, 820,
		Aşk	Toprak	461,
			Çöl	33, 158, 217, 219, 417, 557, 688, 690, 703, 802,
		Beddua	Toprak	503,
		Balkan (toprakları)	281	
		Kerbela Çölü	47, 91	
		Çiğdeli Çölü	815	
		Mısır Çölleri	880	
		Basıra Çölü	1024	

ÖZGEÇMİŞ

